

2021
04

MÁLTAI TANULMÁNYOK

A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

A KÖZEL-KELET
TEGNAP ÉS HOLNAP

2021 | MÁLTAI
04 | TANULMÁNYOK
A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

© Máltai Tanulmányok
Minden jog fenntartva!

III. évfolyam, 4. szám

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat szaklektorált folyóirata. Megjelenik elektronikusan évente négy alkalommal, nyomtatott formában egybekötve minden év végén.

A folyóirat korábbi számai elérhetők az alábbi címen:

<https://maltaitanulmanyok.maltai.hu/>

Főszerkesztő: Solymári Dániel

Szerkesztőbizottság: Győri-Dani Lajos, Jeney Gábor, Kovács Gábor, dr. Németh Nándor,
Pataki Gergely, Romhányi Tamás

Tudományos tanácsadó testület: Prof. dr. Könczei György DSc, Prof. dr. Pálné Kovács Ilona,
Pallós Tamás, dr. Székely János, Prof. dr. Ürge-Vorsatz Diána, dr. Varga Imre Kapisztrán,
dr. Várszegi Asztrik

Szerkesztőségi titkár: Czirják Ráhel

Olvasószerkesztő: Szigeti László

Korrektúra: Pávay Andrea

Tördelés és nyomdai előkészítés: Bánlaki Szabolcs és Molnár Tamás

ISSN elektronikus: ISSN 2732-0332

NMHH: CE/14647-3/2019.

Kiadja a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület

1125 Budapest, Szarvas Gábor út 58–60.

Felelős kiadó: Kozma Imre

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat e lap minden részének sokszorosításával, terjesztésével, a benne közölt adatok tárolásával és feldolgozásával kapcsolatos jogot fenntartja. A Máltai Tanulmányokban megjelent szerzői művek és az azok részeit képező illusztrációk, képek kizárólag a kiadó előzetes írásbeli engedélyével tehetők hozzáférhetővé. Ez a nyilatkozat a szerzői jogról szóló törvényben foglaltak szerint tiltó nyilatkozatnak minősül. A lapban közölt írások nem feltétlenül tükrözik a kiadó Magyar Máltai Szeretetszolgálat véleményét.

TARTALOMJEGYZÉK

<i>N. Rózsa Erzsébet</i> – A Közel-Kelet a XXI. század elején	383
<i>Jungbert Béla</i> – A Szentföld keresztény lakói	407
<i>Bechara Boutros Rai</i> – Libanon: a béke üzenete	421
<i>Louis Raphael Sako</i> – Áttekintő gondolatok a káld egyházzól A vértanúság karizmája	427
<i>Youssef Absi</i> – Szíria kárvallottjai Az özvegyek fájdalma	435
<i>Jean-Abdo Arbach</i> – Szíriai impressziók Homsz városának érintettsége a szíriai háború időszakában	441
<i>Elias Al-Debei</i> – A másik haza: Szíria Társadalmi jelen és jövő a Közel-Kelet szívében	447
<i>Solymári Dániel</i> – <i>Czirják Ráhel</i> – A Szuverén Máltai Lovagrend humanitárius és nemzetközi fejlesztőmunkája a Közel-Keleten az arab tavasztól napjainkig	459

LECTORI SALUTEM!

A Közel-Kelet. Ez a Máltai Tanulmányok idei utolsó, negyedik számának témája, amely talán némi magyarázatot kíván. De nem csupán a tematikus választás, hanem annak összetétele, szerzői köre és az itt közölt tanulmányok jellege, karaktere is. A Budapesten megrendezett 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus igazi világesemény volt. Megszámolni is nehéz, hogy hány országból érkeztek vendégek hazánkba. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat is kapcsolódott e rendezvény lelkiségéhez, és önnön eszközeivel közel-keleti csúcstalálkozót szervezett a Szeretetszolgálat Országos Központjában. A Szent Sír Lovagrend Magyarországi Helytartóságával közösen rendezett találkozó különlegessége nem csupán az volt, hogy a térségbeli keresztény egyházak vezetői találkozhattak egymással. De olyan pátriárkák és püspökök ülhetek egy asztalhoz (és állhattak közös oltárhoz), akik egyébként nem, vagy csak ritkán kerülnek közvetlen, személyes kapcsolatba.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat szeptember 9-én a béke, a kiengesztelődés és a testvéri találkozás pontjává vált. A találkozón négy közel-keleti ország – Szíria, Libanon, Irak és Jordánia – egyházi és diplomáciai vezetői és képviselői vettek részt, valamint a Szuverén Máltai Lovagrend, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat és a Szent Sír Lovagrend tagjai, a magyar katolikus egyház képviselői és a magyar kormány tagjai. A Szeretetszolgálat központja mellett található Szent Ferenc sebei templomban Bechara Boutros Rai, a maronita egyház vezetője, Louis Raphael Sako pátriárka, a káld katolikus egyház vezetője, Joussef Absi görögkatolikus melkita pátriárka, William Shomali ammáni püspök, végül Michael August Blume pápai nuncius mondott imát és áldást. Agnes Mariam de la Croix nővér és a közel-keleti egyházatyák tanúságtételeiből a jelenlévők átfogó képet kaphattak a térség jelenlegi helyzetéről, a keresztények mindennapi küzdelmeiről, és arról, mit jelent számukra a magyar emberek támogatása. Kapcsolódva így az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszushoz, a testvéri találkozás keretében szervezett tanúságtétel célja volt, hogy a résztvevők rámutassanak a közel-keleti kereszténység és a szentföldi béke előmozdításának fontosságára. A szervezők úgy fogalmaztak: Találkozásunk a résztvevők összetételéből adódóan, jóllehet protokolláris jellegű, mégis e testvéri találkozással őszintén kívánja felmutatni a békés együttélés egyetlen lehetséges alternatíváját.

Folyóiratunk is e találkozássra kíván reflektálni önnön eszközeivel. Jelen számot N. Rózsa Erzsébet és Jungbert Béla írásai nyitják összegző, áttekintő tanulmányaikkal, amelyekből megismerhetővé válnak a Közel-Kelet főbb kihívásai a 21. század elején, valamint a Szentföld földrajzi, fogalmi és gondolati területe. A magyar szerzőket, akik tehát egyfajta kontextust teremtenek, igazi különlegességként Bechara Boutros Rai libanoni, Louis Raphael Sako iraki és Youssef Absi szír pátriárkák esszéi követik. Az egyházi vezetők írásait Jean-Abdo Arbach homszi érseknek, a Szíriai Karitásznak elnökének és Elias Al-Debei dél-szíriai püspöknek tanulmányai követik. Számunk pedig a Szuverén Máltai Lovagrend közel-keleti aktivitásait bemutató munkával zárul.

Miközben a szerkesztőbizottság minden tagja nevében kívánok élvezetes és tartalmas olvasást, elmélyült időtöltést, megköszönöm szerzőinknek, különösen Öbaldóságainak és a püspök atyáknak azt a hatalmas munkát, amellyel hozzájárultak lapunk létrejöttéhez.

Solymári Dániel
főszerkesztő

A KÖZEL-KELET A XXI. SZÁZAD ELEJÉN

N. RÓZSA ERZSÉBET

Absztrakt

A XXI. század elején a közel-keleti rendben előbb a 2003-as iraki háború, majd az arab tavasz eseményei, végül az Iszlám Állam területfoglalásai olyan változásokat jeleztek, illetve indítottak el, melyek az Oszmán Birodalom felosztásának eredményeként létrehozott regionális viszonyokat bontották meg. Mára úgy tűnik, hogy ennek a regionális rendnek az alapegységei, a területi államok ellenálltak e kihívásoknak, és a tanulmányban vizsgált három állam (Libanon, Szíria, Irak) egyike sem bomlott fel. A mindhárom országot meghatározó etnikai-szektoriánus rendszer átalakulóban van, az etnikai és vallási közösségek arányai változnak, a közösségek együttélése és politikai részvétele azonban a száz évvel ezelőtti létrehozott területi államok keretei között marad.

Kulcsszavak: Közel-Kelet, Libanon, Szíria, Irak, a regionális hatalmi egyensúlyok megbomlása, etnikai-szektoriánus rendszer

Bevezető gondolatok

A szűkebben meghatározott Közel-Kelet – ezen belül is a Földközi-tengertől a Perzsa-öbölíg terjedő úgynevezett termékeny félhold – a hidegháborút követően, a XX. század végén, a XXI. század elején meglehetősen megváltozott képet mutatott: egyrészt a hidegháborús katonai szembenállás, az Egyesült Államok vezette nyugati tábor és a Szovjetunió vezette keleti blokk hatalmi játszmái, proxy küzdelmei megszűnni látszottak, amikor Madridban 1991-ben kezdetét vette az arab–izraeli békefolyamat. Másrészt a Szovjetunió néhány hónappal későbbi felbomlásával a korábbi arab szocialista államok végleg elveszítették „iránytűjüket”, azt a hatalmat, mely ideológiai sarokpontja volt az általuk „átvett” szocialista modellnek.

A körvonalazódó *Pax Americanában*, melyet az Egyesült Államok „unipoláris pillanatának” neveztek, a térség saját, regionális dinamikája sokkal láthatóbbá vált. Az eddig is jelen lévő különbségek – akár a nyugati szövetségesek között (Izrael és az Egyesült Államokkal szövetséges arab államok), akár a szocialista táboron belül (Irak és Szíria versengése) – fel-

erősödtek, miközben a térség államainak relatív fontossága, kapcsolatépítési kedve és képessége megváltozott. Az ezredfordulóra a térség erőközpontjaivá a nem arab államok – Izrael, Törökország és Irán – váltak, miközben a korábban politikailag gyakran egységként feltüntetett „arab világ” megszűnt létezni. Ebben jelentős szerepet játszott egyrészt az addigra több évtizedes múltra visszatekintő széttagoltság, a területi államok határainak kijelölése, mely az érzelmi-kulturális egység érzete ellenére különböző fejlődési irányokat szabott, és gyakran egymással is ütköző érdekeket eredményezett. Másrészt komoly frusztrációt jelentett, hogy azt a kevés számú közös ügyet, mely mögé minden arab ország felsorakozott (palesztin kérdés/államiság, az izraeli nukleáris képesség), nem tudták sikeresen képviselni a nemzetközi fórumokon.

Mindeközben úgy tűnt, az Egyesült Államok a térségben saját rendet kíván kialakítani: George W. Bush elnök meghirdette a térség demokratizálását, és megmutatta, hogy ahol az Egyesült Államok „rendszer váltást” sürgetett, ott fellépni is hajlandó volt ennek érdekében: Afganisztánban a tálib rendszert, Irakban Szaddám Huszein rendszerét döntötte meg – több-kevesebb nemzetközi támogatással. (Az arab kudarcélményt és a Nyugattal, elsősorban az Egyesült Államokkal szemben meglévő ellenérzést mintegy betetőzte a 2003-ban Irak ellen indított „megelőző” háború.)

A 2010-es éveket az arab országok átalakulása, az úgynevezett arab tavasz határozta meg, amelyben egyfelől az arab országok társadalmi problémái és belső kihívásai jelentek meg, másfelől egymás közötti viszonyaik korábban nem – vagy régóta nem – látott változásai tükröződtek. Az egyik legjelentősebb változás annak fel- és elismerése, hogy az arab államok a több évtizedes államhatárok közötti területi létben saját „nemzeti” (egyiptomi, szíriai, líbiai stb.) karaktert alakítottak ki. A másik a politikai iszlám mozgalmak/pártok (elsősorban a Muszlim Testvérek) „legalizálása”, azaz a tény, hogy korábban „kezelt” (megtúrt, üldözött, bebörtönzött, kivégzett) mozgalmakból szervezett politikai erővé alakultak át, melyek hajlandók voltak az egyes országok politikai életében részt venni, és amelyeket ekként legitim politikai szereplőkként ismertek el. (Bár ennek a folyamatnak az előzményei és a kimenetele is országonként mások – olykor mindössze átmenetiek – voltak és lettek, az egyiptomi Muszlim Testvérek és a tunéziai Ennahda politikai jelenléte és részvételük országaik politikai életében új szakaszt jelentettek.)¹

Az iszlámra hivatkozva létrehozott politikai szereplők sorában az évtized közepén ismét egy új tényező jelent meg, az Iszlám Állam, mely azonban (nemzetközi) elismerést soha nem nyerő (igaz, soha nem is kereső) aktorként államhatárokon túlnyúló területeket ellenőrzött, és a fentebb jelzett arab „nemzetállamokat” kérdőjelezte meg. A kalifátus meg-

1 – Méreténél, immár százéves történeténél és kapcsolatainál fogva a Muszlim Testvérek esete a legitimitáció minden szakaszát mutatja: 2011 előtti féllégitim, 2011 és 2013 között légitim szereplő, míg ma illegitim.

hirdetésével azonban a területiállam-alapú nemzetközi rendszert is semmisnek tekintette, helyette visszanyúlt az iszlám hagyományaihoz, a próféta medinai közösségének ideáljához, beleértve a világ *dár al-iszlám* (az iszlám földje) / *dár al-harb* (a háború földje, azaz a megtérítendő terület) megosztását, az iszlám terjesztésének (értelmezésükben) mindent felülíró köteleességét.

A térség nem arab államai a kétféle kihívásra (arab tavasz, Iszlám Állam) különböző módon reagáltak: Irán az iszlám forradalom kiterjedését látta az arab „forradalmakban”, míg Törökország, melyet a nyugati világ előszeretettel látott volna a demokrácia és az iszlám összeegyeztethetőségének modelljeként, és ajánlott az arab országok figyelmébe, regionális hatalmóságának lehetőségét tartotta szem előtt. Izrael, évtizedek óta először, nem szerepelt az arab politikák napirendjén. Az Iszlám Állam megjelenését és terjeszkedését azonban a térség minden – területében érintett, szomszédos vagy távolabbi – állama, illetve valamilyen külső szereplő is fenyegetésként élte meg. Az állami ellenőrzés elveszítése bizonyos területek felett (*államvákuum*) (Gaub, 2017), a lakosság ellátásának hiánya, a migrációs hullámok elindulása, de a távolabbi térben az Iszlám Állam hálózatának megjelenése és terjedése bizonyos összefogásokat eredményezett ugyan, azonban ezek sem voltak képesek felülni az ellentéteket és a 2003-as iraki háború² által megbolygatott, amúgy is folyamatos mozgásban lévő regionális rendet.

A jelen tanulmány a Közel-Kelet három országa – Libanon, Szíria és Irak – vonatkozásában kívánja összefoglalni a jelenlegi helyzetet, az ahhoz vezető folyamatokat és főbb tényezőket.

* * *

A tanulmányban tárgyalni kívánt térség átalakulásának, az eddigi rend felbomlásának vagy megingásának vesztesei a kisebbségek, elsősorban a vallási kisebbségek (lehetnek), annak ellenére is, hogy a XX. század első felében megrajzolt államhatárok között a többség és kisebbség együttélésének különböző gyakorlatai alakultak ki.³ Ezek alapjául és kiindulópontjául azonban az iszlám kisebbségkezelési gyakorlata, illetve annak az Oszmán Birodalomban

2 – Értelmezésünkben a 2003-as iraki háború volt az utolsó olyan nagyobb külső beavatkozás a regionális rendbe, mely az addigi – sokszereplős és ingtag – egyensúlyt felborította.

3 – Az etnikai alapú megkülönböztetés a térség évezredes gyakorlatától idegen, megjelenése a XIX. századi európai „behatolásnak”, majd a XX. században az európai nagyhatalmi érdekek mentén létrehozott államoknak köszönhető. A vallási és az etnikai kisebbségek történelmi és fogalmi különbözőségét jól mutatja az eltérő megnevezés is: míg a hagyományos – azaz (elfogadott) vallási – kisebbségek megjelölésére szolgáló terminus a *dhimma* (mint közösség) és *dhimmi* (mint személy), addig az európai behatolás (gyarmatosítás, mandátumrendszer) következtében megjelenő új kisebbségfogalom megjelölésére egyszerűen „lefordították” a szót: *aqallijja*, azaz (például etnikai) kisebbség (Csicsmann, 2018).

az úgynevezett *millett*-rendszerben megtestesülő gyakorlata szolgál. Az iszlámban a másság (és így a kisebbség) vallási alapon fogalmazódik meg, így a kezdetektől jelen van a megkülönböztetés a muszlimok és a nem muszlimok között, illetve az utóbbi csoporton belül a „könyves népek” (*ahl al-kitáb*), azaz az írásba foglalt isteni kinyilatkoztatással rendelkezők (zsidók, keresztények), valamint a pogányok között. Bár a muszlimok és nem muszlimok együttélése korántsem volt mindig zavartalan, a zsidókat és keresztényeket kiemelt bánásmódban részesítették, és egy speciális fejadó, a *dzsizja* megfizetése mellett békében, saját törvényeik szerint hagyták őket élni, vallásukat gyakorolni (N. Rózsa, 2018).

A vallási másságból fakadó megkülönböztetés az alapja az iszlám megosztott világfelfogásának, mely ma is releváns: a *dár al-iszlám* és a *dár al-harb* közötti különbségtétel alapján a muszlimok a világot ma is először muszlim és nem muszlim kategóriákra osztják, és csak ez után, ezeken belül értelmezhető a „nemzeti” vagy a területiállam-alapú további identifikáció. Az iszlám hódításai azt a tudatot erősítették, hogy előbb-utóbb az egész világ a *dár al-iszlám* részévé válik. Ebben a felfogásban az a terület, mely muszlim irányítás alatt állt valamikor, szintén az iszlám földjének számít, akkor is, ha mára a helyzet megváltozott (ehhez az elképzeléshez nyúlnak vissza ma is az úgynevezett szalafita mozgalmak, és ez az alapjuk azoknak az Iszlám Állam által közzétett térképeknek, melyeken Magyarországot is az iszlám földjéhez tartozónak jelölték) (N. Rózsa, 2018).

A szűkebben meghatározott Közel-Keleten történelmileg a három monoteista világvallás – a judaizmus, a kereszténység és az iszlám – hívei élnek, Izrael kivételével (nagy) többségi muszlim környezetben, az iszlám által meghatározott civilizációs térben. Mára a közel-keleti zsidó közösségek vagy az 1948-ban megalakult Izraelbe költöztek, vagy a világ más részeibe mentek tovább, elsősorban az arab–izraeli háborúk miatt. Így mára az általunk tárgyalt térségben gyakorlatilag nem élnek zsidók.⁴ A keresztények (de bármely más kisebbség) számának megítélése igen nehéz, hiszen ha volt is népszámlálás (Libanonban például 1932 óta nem volt), ezek az adatok mind az állam, mind az egyén szempontjából igencsak érzékenyek, politikai következményekkel (is) járhatnak. Annyit mégis elmondhatunk, hogy a XX. század során a világ más részeihez és közösségeihez hasonlóan a keresztények száma is többszörösére nőtt a közel-keleti országokban, miközben arányuk a teljes lakosságon belül folyamatosan csökkent. „A közel-keleti államokban – jelesül Egyiptomban, Irakban, Izraelben, Jordániában, Libanonban, a palesztin területeken és Szíriában – 1900 és 2010 között mintegy négyszeresére növekedett a keresztények abszolút száma (1,6 millió főről 7,5 millió főre), ugyanakkor arányuk a lakosságon belül 10%-ról 5%-ra csökkent” (Connor–Hackett, 2014). Ennek a relatív csökkenésnek a demográfiai tények mellett (a keresztény

4 – A Közel-Keleten Törökországban és Iránban élnek még zsidó közösségek, ezek az országok azonban kívül esnek a jelen tanulmány keretein.

családokban átlagosan kevesebb gyermek született/születik, mint a muszlim családokban) olyan okai is vannak, mint a különböző konfliktusok elől a keresztények nagyobb arányú elvándorlása a világ más részeibe, az iszlám erősödése (különösen a radikális iszlamista csoportok megjelenése) stb.

Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy egyrészt ahogy a kereszténység, úgy az iszlám sem egységes, és az egyes vallásokon belüli különböző közösségek, szakadások által létrehozott csoportok jelenléte, együttélése ugyanúgy megtalálható a térségben, mint az egymással folytatott küzdelem. Így a történelmileg a kereszténységből is ismert „eretnkség” fogalom az iszlám történetét szintén végigkísérte, s az Iszlám Állam fellépésében tragikus következményekkel járt – nemcsak a keresztényekre, de más, akár az iszlámon belüli közösségekre nézve is.

Mint fentebb már volt róla szó, a tanulmány a továbbiakban a keleti keresztény közösségek történelmi területeire, a mai Libanonra, Szíriára és Irakra fókuszál.

* * *

A mai Libanon, Szíria és Irak az első világháborút követő rendezések, a Sykes–Picot-egyezmény (1916) alapján az Oszmán Birodalom felosztásának eredményeként jöttek létre. Formálisan a Népszövetség égisze alatt váltak mandátumterületekké: Libanon és Szíria francia, Irak brit mandatárius irányítás alá kerültek. Földrajzilag a két folyó, a Tigris és az Eufrátesz közét, Mezopotámiát a Földközi-tengerhez kapcsoló úgynevezett termékeny félhold területét fedik le (a partszakaszból kivéve Izrael területét). Modern történetüknek az ókorig visszanyúló történelem tudata és emlékei meghatározó elemei. Modern, független államiségüket a XX. század első felének vége felé nyerték el: Libanon 1943-ban, Szíria 1945-ben, míg Irak már 1932-ben.

Libanon

A modern Libanon állam megalakítása tehát az első világháborút követő rendezéshez, a francia mandatárius hatalomhoz köthető: mivel a keresztények és drúzok lakta oszmán-török vilajet önmagában „túl kicsi és túl gyenge” lett volna (Szalai, 2018: 77), további – muszlimok lakta – területeket csatoltak hozzá. Az így létrejövő „nagy” Libanon immár olyan életképes állammak tűnt, amelyben a keresztények primátusa, államalkotó szerepe megőrizhető volt. Ennek a történelmi döntésnek a nyoma, hogy a közvéleményben ma is elhangzik, hogy

Libanon valójában Szíria része lenne, amit gyakran a határokon átnyúló családi kapcsolatokkal magyaráznak.

Libanon mintegy ötmillió fős lakosságával a Földközi-tenger keleti partvidékének legkisebb állama, mely minden szempontból (terület, népesség, gazdasági és katonai erő) kis államnak számít (Szalai, 2018: 77). Az ország lakosságának 95%-a arab, azonban az ősiség tudata itt is messze az ókorba, az arab hódítás (VII. század) előtti időszakra nyúlik vissza, így a libanoniak – különösen a keresztények – gyakran hivatkoznak föníciai származásukra.⁵

A libanoni társadalom összességében kicsit idősebb a többi arab ország, például Szíria lakosságához képest: az átlagéletkor 33,7 év, a tizenöt év alattiak aránya „mindössze” 20%, míg a hatvanöt év felettieké 8%. Az ország lakosságának döntő többsége, 89%-a városokban él (CIA World Factbook).

A lakosság vallási összetettsége a különleges államformában is megnyilvánul: Libanon a Közel-Kelet (és talán a világ) egyetlen úgynevezett *felekezeti* állama, ahol a fő állami funkciók egyes vallási közösségekhez vannak rendelve. Az államfő az alkotmányban meghatározott módon maronita keresztény, a miniszterelnök szunnita muszlim, a parlament elnöke síta muszlim, de a libanoni alkotmány összesen tizennyolc vallási felekezetet ismer el.

A – nagy többségében maronita – keresztény közösség máig meghatározó része a libanoni társadalomnak a maga mintegy 33,5%-os, csökkenő arányával, míg a szunniták és a síiták egyaránt 30,5%-ot tesznek ki. Bár ezek az adatok becsléseken alapulnak, hiszen éppen politikai jelentősége miatt Libanonban 1932 óta nem volt népszámlálás, úgy tűnik, hogy a muszlim közösségek, ezen belül is a síiták arányának növekedése gyorsabb, mint a keresztényeké (2014-es becslések szerint a keresztények mintegy 40%-ot, a muszlimok összesen 54%-ot tettek ki) (CIA World Factbook).

A felekezetek eltérő demográfiai folyamatai 1975 és 1990 között véres polgárháborúhoz vezettek, mivel a felekezeti demokrácia törekeny egyensúlya megbomlott. A polgárháborút lezáró taifi egyezmény (1990) módosította a korábbi felekezeti alapú hatalommegosztást, amikor a százhuszonnyolc parlamenti mandátumot – a korábbi 6:5 aránytól eltérően – immár egyenlő arányban osztotta meg a keresztények és a muszlimok között, ezzel is jelezve a demográfiai arányok eltolódását. Bár a taifi egyezmény ily módon megőrizte a felekezeti rendszert, új „szektáriánus alkut” szentesített (Mackey, 2008), mellyel az állami hivatalok 1943 óta fennálló elosztását megtartotta, azonban a végrehajtó hatalmat az elnökről a miniszterelnökre ruházta át. Ezzel a maronita keresztény közösség irányító szerepe véget ért.

⁵ – Hasonló identifikációt figyelhetünk meg az egyiptomi kopt keresztények körében, akik az ókori egyiptomiaktól (*faraúni*) származtatják magukat.

1976-ban a libanoni polgárháborúban szíriai csapatok is megjelentek, eredetileg békefenntartó küldetéssel. Azonban a taifi egyezmény megkötése után jelenlétük a libanoni politikai kibontakozás legfőbb akadálya lett. A szíriai csapatok csak Rafík Haríri libanoni miniszterelnök meggyilkolása után (2005), nemzetközi nyomásra hagyták el Libanon területét (Salloukh, 2009). A 2005-ös „cédrusos forradalom” a politikai palettát a Szíriához fűződő kapcsolat alapján tulajdonképp kettévágta, miközben a felekezeti jelleget is fenntartotta. Az úgynevezett *Március 14.* formáció, melyet Szaad Haríri, a meggyilkolt miniszterelnök fia vezetett, elutasította a szíriai befolyást. Tagjai a szunnita muszlimok körében népszerű Jövő mozgalom, a libanoni fegyveres erők, a Katáib Párt, a Függetlenség mozgalom és a maronita keresztények voltak. A *Március 8.* koalíció a síita Hezbollah vezette Szíria-barát pártokból, csoportokból állt. A politikai patthelyzetet végül 2008-ban a Katar közvetítésével létrejött dohai megállapodás oldotta fel, melynek értelmében nemzeti egységkormány alakult, amelyben a Szíria-barát ellenzéknek vétőjoga volt. A politikai életet a továbbiakban Misel Aún elnök, a Szíria-barát csoportok vezetője és Szaad Haríri miniszterelnök (*Március 14. Szövetség*) küzdelme dominálta.

A politikai pártok küzdelmével párhuzamosan az elmúlt évtizedben több országos tüntetésre került sor. Bár a jelszavak szintjén a felekezeti megosztottság elvetése már a 2011-es megmozdulásokban megjelent – „Kenyér, tudás és nem a felekezeti megosztottságra!” –, jelezve a libanoni identitás megváltozását, az arab tavasz eseményei és a szíriai polgárháború árnyékában a libanoni politikai átalakulás nem tudott kibontakozni. A következő nagy országos megmozdulásra csak 2015-ben, a „szemétválság”⁶ idején került sor. Ez ismét ideológiai és felekezeti hovatartozás nélkül zajlott. A helyzetet súlyosbították a gyakori áramkimaradások, a növekvő munkanélküliség és a politikai elit korrupciós ügyei.

Szaad Haríri szaúdi látogatása során az ottani televízió képernyőjén történő lemondása – szaúdi nyomásra – ugyan pillanatnyi egységet teremtett, azonban 2019-ben, az arab tavasz második hullámának nevezett megmozdulásokban a tüntetők immár nemcsak a politikai rendszer (a felekezetek szerinti hatalommegosztás és a politizálás) megváltoztatását, hanem a teljes politikai elit menesztését tűzték ki célul. Szaad Haríri miniszterelnök lemondása sem oldotta meg a súlyos gazdasági krízist (gondoljunk csak a bejrúti kikötőben történt robbanásra, a szinte állandósuló kormány- és politikai válságra). Kérdés, hogy a 2022 májusára tervezett választások képesek lesznek-e megoldást nyújtani a teljes kormányzati kudarcra.

Egyelőre számtalan a nyitott kérdés: lesznek-e új választások, ahogy a jelenlegi kormány ígéri. Ha igen, ez mit jelenthet a libanoni politikai rendszer átalakításában, amelyről

6 – 2015 nyarán a helyi lakosok lezártak egy szemétkerakó helyhez vezető utat a szemétszállító teherautók előtt. A helyi tüntetések hamarosan átterjedtek a fővárosra, és szektáriánus vagy ideológiai hovatartozásra való tekintet nélkül mozgósították a kormánnyal elégedetlen tömegeket.

Abdallah Bú Habíb külügyekért és az emigrációért felelős miniszter azt mondta, hogy a taifi egyezményt újra kell tárgyalni, és új, fenntartható megoldást kell elérni. Előrehaladott tárgyalások folynak a Nemzetközi Valutaalappal a bankszektor kérdéséről (beleértve azt is, hogy jelenleg Libanonban egyszerre öt árfolyama van a nemzeti valutának), illetve a Világbankkal és a szomszédos államokkal az energia- és áramellátásról. (2021 októberében Libanon egy teljes napra áram nélkül maradt.)⁷ Emellett Libanonnak a Perzsa-öbölbeli arab országokkal, de elsősorban Szaúd-Arábiával is rendeznie kell a viszonyát, mely Haríri lemondását követően több más ügy miatt is végletesen megromlott. (A háttérben általában Irán és a libanoni Hezbollah szoros kapcsolatát emlegetik, de a libanoni információs miniszternek Szaúd-Arábia jemeni háborúját illető kritikája újabb diplomáciai válsághoz vezetett. A nagyköveteket hazahívták, a miniszternek le kellett mondania, és immár az Arab Liga is foglalkozik az ügygel.)

Szíria

Bár a modern Szíria, a Szíriai Arab Köztársaság környezetében mind területileg, mind lélekszámát illetően a közepes méretű országok közé tartozik, jelentősége történelmileg és ideológiailag a legfontosabb arab országok közé emeli. Lakossága etnikailag viszonylag homogén, azonban vallásilag nagyon tarka képet mutat: 90%-a arab, a többiek főleg kurdok és örmények. A szunnita nagy többség (mintegy 75%) mellett körülbelül 13% az iszlám síita ágához, illetve elsősorban az abból elágazó alavita irányzathoz⁸ tartozók aránya.⁹ A mintegy 10%-nyi keresztény közösség megoszlik a különböző – ortodox, nesztoriánus stb. – egyházak és felekezetek között. A 3%-nyi drúz lakosság, illetve a mára szinte teljesen elfogyó zsidó kisebbség a történelmi Szíria sokszínűségének emlékét őrzi. A szíriai lakosság vizsgálatakor azonban figyelembe kell venni, hogy a létszámokat és az összetételt jelentősen módosították előbb a palesztin, majd később az iraki menekültek. Bár friss adatokat nem nagyon lehet találni, az UNRWA szerint Szíriában tizenkét menekülttáborban ötszázhatvanezer palesztin él (UNRWA.org). Irakiak a kilencvenes évek óta érkeztek, de nagyobb hullámot a 2003-as iraki háborút követő menekülthullám jelentett; számuk mintegy 1,2 millió fő volt 2007-

7 – Special Dialogue with Abdallah Bou Habib, Minister of Foreign Affairs and Emigrants of Lebanon at the Rome MED 2021 Forum, organized by ISPI on December 4, 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=wY6E1gbX3gU>

8 – A síita iszlám úgynevezett 12-es, illetve 7-es (*ismailita*) irányzata, valamint a nagy szúfi rendek szintén jelen vannak Szíriában, azonban lényegesen kisebb arányban.

9 – A népességen belüli arányokat, csakúgy, mint az abszolút számokat, a 2011 utáni polgárháborús, fegyveres konfliktusokkal terhes évek jelentősen megváltoztathatták, akár Szírián belül egyes területeken is, hiszen igen sokan az országhatárokon belül menekültek el. Lásd a tanulmány további szövegében.

ben.¹⁰ (Az iraki menekültek nagy része azonban az iraki, illetve a szíriai helyzet függvényében hazatért, vagy harmadik országba távozott.)

Az évekig elhúzódó szíriai polgárháború miatt milliók menekültek el¹¹ – az országon belül és kívül egyaránt –, így pontos adatokat nehéz mondani, de a lakosság létszámát 2021-ben mintegy húszmillióra becsülték. A többi arab országhoz hasonlóan a lakosság Szíriában is nagyon fiatal: az átlagéletkor mindössze 23,5 év. A tizenöt év alattiak aránya 33,5%, a hatvanöt év fölöttieké 4,4%. A teljes termékenységi mutató 2,85, amely csökkenő tendenciát mutat.¹²

A szíriai társadalom heterogenitásában máig őrzi a földrajzi elhelyezkedésből adódó központiság, az évszázadokon keresztül tapasztalt keveredés és együttélés emlékét, ami nemcsak a vallási és etnikai sokszínűségben, hanem az életmódbeli különbségekben is érvényesül. A tengerparti városállamok évezredek óta kereskednek, ami egyfajta sajátos kozmopolita jelleget és különös identitást kölcsönöz nekik (Athanasiadis, 2014), míg a termékeny félhold szintén az emberi civilizáció megjelenése óta biztosította a földművelés primátusát.

Az arab tavaszt megelőzően az 1970-ben hatalomra került Baasz Párt és az általa kialakított – arab szocialista – rendszer alapvetően a társadalom összetettségét tükröző alapokon nyugodott: három pillére a (majdnem a társadalom felét kitevő) kisebbségek, beleértve az Aszad család alavita háttérét, a szunnita muszlim városi középosztály, valamint a periféris helyzetben lévő vidéki, földművelő szunnita lakosság volt. A 2000-es évek elejétől, azaz gyakorlatilag Bassár al-Aszad hivatalba lépésétől kezdve a rezsim és a periféria szövetsége meglazult. Ebben nagy szerepet játszottak a kormányzat gazdasági liberalizációs tervei és lépései, melyek a szocialista gazdasági modell hátrahagyásával az ország megnyitását célozták volna a külföldi befektetők előtt,¹³ valamint az is, hogy a globalizációs folyamatokhoz hasonlóan a városi és a vidéki lakosság aránya a kilencvenes évek közepén átbillent a városi népesség javára. Míg 1967-ben a vidéki lakosság aránya 58% volt, addig 2010-ben már csak 45%.

Bár az állampárt Baasz Pártnak nem volt kihívója, úgy tűnik, a szíriai vezetés alábecsülte a Baasz Párt ideológiájának és intézményrendszerének beágyazottságát a vidéki társadalomban, különösen amikor 2006-tól súlyos aszályok sújtották a mezőgazdasági területeket, és a lakosság nem – vagy nem elegendő mértékben – számíthatott a kormány támogatására

10 – Az ENSZ Menekültügyi Főbiztoságának (UNHCR) adatát idézi Al-Miqdad, 2007.

11 – A becslések szerint ezer főre 34,34 menekült jut (CIA World Factbook).

12 – <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/#people-and-society>; Syria, Population, Total; Population ages 0-14, 15-64, above 65; Fertility rate.

13 – Aszad engedélyezte magánbankok és -biztosítótársaságok létrehozását, liberalizálta az ingatlan- és földtulajdonlást, engedélyezte a magániskolákat és az internet használatát stb.

(Zisser, 2013). Emlékezetes, hogy a szíriai „arab tavasz” kitörésének egyik oka éppen a megművelt szíriai területeket évek óta sújtó szárazság és a központi támogatás elmaradása volt.

Ugyanakkor azok – mind az Aszad-rendszer ellen felkelők, mind a nyugati nemzetközi közösség és a szomszédos Törökország – várakozásai, akik Bassár al-Aszad bukását remélték, sőt a különböző csoportok támogatásával ebben tevékenyen részt is vettek, nem teljesültek. Ennek oka pedig elsősorban az volt, hogy a kisebbségek, a tengerparti kereskedővárosok és a nagyvárosok középosztálya továbbra is a rezsim által nyújtott keretek között érezte biztonságban magát, miközben az „arab tavaszban”, különösen az iszlamista csoportok megjelenésében a szunniták bosszújától tartottak.¹⁴ Az úgynevezett szíriai ellenzék számtalan különböző és folyamatosan változó csoportból állt, melyek még a legszélesebb értelemben sem tartoztak egybe, és nagyon különböző politikai célokat fogalmaztak meg. Ugyanakkor a polgárháborúvá szélesedő harcok során számos olyan esemény történt (fegyveres összecsapások, kisebbségek elűldözése, vegyi fegyverek használata stb.), melyek a szunniták bosszújától való félelmeket alátámasztani látszottak. Így miközben az Aszad-kormányzat arról beszélt, hogy terroristákkal szemben lépett fel, az ellenzéki csoportok és számos külföldi vélemény állami terrorizmust emlegetett (N. Rózsa, 2017).

Ennek elrettentő példaként jelentek meg az először 2012 végén érkező hírek a feltételezett vegyifegyver-használatról. Bassár al-Aszad 2013 júliusában ismerte el először nyilvánosan, hogy Szíria valóban rendelkezik vegyi fegyverekkel, de azokat nem vetnék be a szíriai lakossággal szemben, hanem az esetleges külső támadások elhárítására tartják fenn őket. 2013. augusztus 18-án ezek kivizsgálására ENSZ-ellenőrök érkeztek Szíriába, és ekkor került sor újabb, a korábbiaknál sokkal nagyobb támadásra a Damaszkusz keleti részében fekvő Ghúta városrészben. Miközben a szíriai ellenzék a kormányzati erőket tette felelőssé a támadásért, az tagadta, sőt az ellenzéki erők ellen fordította a vádat. A helyszínre érkező ellenőrök csak a vegyifegyver-támadás tényét tudták megállapítani. A tragikus események következtében azonban Szíria – orosz közvetítéssel – csatlakozott a Vegyifegyver-tilalmi megállapodáshoz, és a szíriai vegyifegyver-készleteket nemzetközileg ellenőrzött körülmények között megsemmisítették.

A polgárháborús helyzetben a vallási ideológiára hivatkozó szalafita szervezetek viszonylag hamar a felkelés egyik legfontosabb erőcsoportjává lettek, azonban – ideológiai közelállásuk ellenére – ők sem alkottak egy tömböt, sőt gyakran egymással is harcoltak, bár műveleteik többnyire a kormányerőket célozták, és nem a polgári lakosságot. A fegyveres csoportok között természetesen szekuláris csoportok is megjelentek, így a Szabad Szíriai Hadsereg, valamint a szíriai kurdok alakulatai, ez utóbbiakhoz fűződött az Iszlám Állam

14 – A Baasz Párttal szemben a szunnita többség körében megfogalmazódott vallási hivatkozással történő ellenállás 1982-ben az úgynevezett hamái mérsárlással ért véget (Landis, 2012).

elleni harc tulajdonképpeni fordulata, Kobane felszabadítása (Arany et al., 2014; 2016). 2015-re ugyanis az Iszlám Állam vált a szíriai fegyveres ellenzéki mozgalmak legerősebbjévé. Szíriai terjeszkedésének szimbolikus csúcspontja éppen a szíriai kurdokkal vívott többhetes harc volt Kobane városáért, amely egyben első nagy vereségük helyszíne is lett. A továbbiakban nem elsősorban az Aszad-kormánynak, hanem a szíriai kurdoknak köszönhetően szorultak vissza, és veszítették el 2017 végére a területüket.

A szíriai kurd területek de facto autonómiájának lehetőségét a polgárháború adta helyzet teremtette meg, azonban a Rodzsava autonómiája nem lehetett teljes, hiszen Damaszkusz számos tekintetben fenntartotta szuverenitását Észak-Szíriában,¹⁵ és a föderalizmus koncepciójának minden formáját hivatalosan elutasította. Emellett a Rodzsava életét a kurd belső hatalmi harcok, illetve a török beavatkozás is nehezítették. Bár a kurd autonómia elutasításában és Szíria területi integritásának fenntartásában az Aszad-kormánynak és Törökországnak egybeestek az érdekei, a török katonai beavatkozásokat (Eufrátesz Pajzsa, 2016; Olajfaág hadművelet, 2018) az Aszad-rezsim Szíria szuverenitásának megsértéseként jellemezte, és a szíriai területek elhagyására szólította fel a szomszédos államot. A 2019 októberében zajló, Béke Forrása nevű hadművelet célja egy biztonsági zóna felállítása volt a szíriai–török határ mentén, ahova a törökországi szír menekülteket visszatelepítenék.¹⁶ (Ez természetesen komoly változásokat eredményezhet a terület etnikai – arab–kurd – arányaiban [Csicsmann, 2020b].)

Bassár al-Aszad számára az Iszlám Állam brutalitása egyfajta nemzetközi legitimitációt kellett volna hogy biztosítson – hivatkozva arra, hogy terroristák ellen küzd –, 2012-ben azonban a nemzetközi közösség többsége úgy döntött, nem ismeri el az Aszad-kormányt a szíriai nép képviselőjének. Így az Iszlám Állam elleni nemzetközi összefogás felemás helyzetbe került: mivel Szíriának nem volt „legitim” kormánya, az Iszlám Állammal szemben az Egyesült Államok által vezetett fellépésben a nyugati államok nem vettek részt, helyettük arab szövetségesek részvételével folytak a légi műveletek.

E máig fel nem oldott nemzetközi jogi helyzetnek az eredményeként a szíriai állapotok rendezésére már 2011 végén meginduló tárgyalások végül két, egymástól sokáig elkülönülő folyamatban jelentek meg. Az úgynevezett asztanai folyamatban az Aszad-barát Oroszország és Irán tárgyaltak az ellenzéki csoportokat támogató Törökországgal.¹⁷ Az ENSZ égisze

15 – Például a kurd területeken működő kormányhivatalok alkalmazottai továbbra is Damaszkuszról kapták a fizetésüket.

16 – Ankara 2012-től többször is javasolta egy humanitárius szempontokat figyelembe vevő észak-szíriai pufferezóna létrehozását, amelyhez az ENSZ és a nemzetközi közösség támogatását is próbálta megnyerni. A humanitárius zóna megakadályozhatta volna egy összefüggő, a kurd Rodzsava ellenőrzése alatt álló terület létrejöttét, azonban sohasem jött létre.

17 – A kurdkérdés vonatkozásában azonban Törökország és Irán álláspontja hasonló: megakadályozni Szíria föderális átalakítását és egy autonóm terület létrejöttét. Moszkva számára a szíriai kérdés önmagában nem stratégiai prioritás, ugyanakkor egy globális játéknak a része, amelyben Oroszország fő ellenfele az Egyesült Államok, és nem a regionális hatalmak.

alatt Genfben folytatott tárgyalásokon a nemzetközi közösség Aszad-kormányt elutasító szereplői és ellenzéki csoportok képviselői vettek részt.

2017 végére a szíriai polgárháború olyan szakaszba jutott, amelyben a meg-megszakadó genfi és asztanai tárgyalásokon bizonyos rendezési elvek (tűzszünet, egészségügyi folyosó, fogolycseré) körvonalazódni látszottak, azonban egyik sem volt tartós. Világossá vált, hogy Bassár al-Aszad és kormánya nélkül nincs megoldás, azaz Aszaddal és a Baasz Párttal számolni kell Szíria jövőjét illetően. Eközben a még harcoló fegyveres ellenzéki csoportok visszaszorultak Idlib tartományba, ahol időről időre közvetlen török beavatkozásra is sor került. Az Iszlám Állam maradék ereje szintén ide vonult vissza. Mindez azt is jelenti, hogy Idlib tartomány a szíriai polgárháborús „mintát” örökölte, amennyiben a korábban egymással is harcoló fegyveres csoportok itt is folytatják egymással harcaikat.

Mára azt mondhatjuk, hogy Bassár al-Aszad kormánya helyreállította ellenőrzését Szíria gyakorlatilag teljes területe fölött, és megindult az ország „visszaintegrálása” a nemzetközi rendbe. Szíria tagságát az Arab Ligában a hírek szerint hamarosan helyreállítják, és megkezdődött az arab országokkal való diplomáciai kapcsolatok újrafelvétele is. Ugyanakkor 2019 óta zajlik az a nemzetközi figyelem kísérté alkotmányozó folyamat, amelyet a Szíriai Alkotmányozó Tanács végez, és amelyben az ellenzéki csoportok és a civil társadalom mellett immár az Aszad-kormány képviselői is jelen vannak. A politikai megoldás messze van, de még kevésbé látszik, hogy ki fogja finanszírozni a szíriai újjáépítést, hiszen az Egyesült Államok és az Európai Unió távollétében Szíria gyakorlatilag az orosz nagyhatalmiság meglehetősen alacsony költséggel fenntartható színterévé és zálogává vált.

Irak

Irak, annak ellenére, hogy az ókori Mezopotámia, a történelem legősibb birodalmainak területén jött létre, viszonylag új állam, melynek ebben a formában, ilyen határok között nincs vagy legfeljebb az ókorban volt előzménye. A mai Irak is az első világháborút követő rendezésben jött létre: a Moszul központú, többségében kurdok lakta északi, a Bagdad központú, főleg szunnita arabok lakta középső és a Bászra központú, síita arabok lakta déli vilajetből. Ezek ugyan mind az Oszmán Birodalom részei voltak, de közös, ebben a formában összetartozás-élményük nem volt. Így nem véletlen, hogy Irak egyben tartása, a területi integritás megőrzése a kezdetektől kiemelten fontos volt, és az is maradt.

Irak ma mintegy harminckilencmilliós lakosságának 75-80%-a arab, 15-20%-a kurd, a maradék 5% pedig számos kisebb etnikai csoportból tevődik össze (türkmén, cserkesz stb.). Vallási szempontból a legnagyobb tömböt a síták képezik 64-69%-kal, 29-34% a szunniták aránya, de megtalálhatók olyan, eredetileg az iszlámhoz tartozó kisebb közösségek is, mint

a jazídik, akiket a többség általában eretneknek tart. A keresztények mintegy 1%-ot tesznek ki, ám számuk 2003 óta 50, de akár 90%-kal is csökkenhetett (ezek a számok becsléseken alapulnak, pontos adatok évtizedek óta nem állnak rendelkezésre) (CIA World Factbook).

Az iraki társadalom nagyon fiatal: az átlagéletkor 21,2 év. A tizenöt év alattiak aránya 37,2%, a hatvanöt év felettiéiké mindössze 3,33% – ami a fentebb vizsgált Szíriához képest is komoly eltérést mutat (CIA World Factbook). Mindez azt is jelenti, hogy az iraki társadalom többségének nincs vagy alig van emléke a Szaddám Huszein-korszakról, így a politikai helyzet dinamikáját lassan olyan, fiatalabb generációk alakítják, amelyek tagjai az iraki átalakítás folyamatában nem (nagyon) vettek részt.

* * *

Az 1969-től az országot vezető iraki Baasz Párt (1979-től Szaddám Huszein irányítása alatt) iraki-arab nacionalizmusa, melyet ókori mezopotámiai (Babilón-játékok) és győztes arab-izlám (kádísijjai csata) emlékekkel is erősíteni igyekeztek, alapvetően a fegyveres erőn és az *iraki* identitáson alapult. A 2003-as iraki háború azonban azáltal, hogy Szaddám Huszein rendszerét megdöntötte, a rendszerrel azonosított iraki baaszista ideológiát és nemzettudatot, valamint a Szaddám-érában a térség egyik legerősebbjévé fejlesztett fegyveres erejét is hiteltelessé, sőt az újonnan alakítandó demokratikus rendre nézve fenyegetővé tette. A Paul Bremer¹⁸ nevéhez kötődő *debaaszifikáció* éppen ezt a fenyegetést kívánta felszámolni, amikor is az új demokratikus rend előkészítéseként minden olyan állami alkalmazottat eltávolítottak a rendszerből, aki korábban a Baasz Párt tagja volt. Ennek mérlege nagyon kétséges volt, amennyiben nemcsak hivatalnokokat távolítottak el, hanem orvosokat, mérnököket, tanárokat is; a fegyveres erők tekintetében pedig mindez a hadsereg és a rendőrség teljes „lefejezéséhez”, gyakorlatilag felszámolásához vezetett. Nem véletlen, hogy a következő időszak során az amerikai jelenlét és a „demokratikus államépítés” ellen komoly – gyakran fegyveres – ellenállás bontakozott ki, melyben a rendszerváltás vesztesei, különösen a szunnita arabok igen nagy számban vettek részt. A politikai átmenet folyamatát végül a 2005-ös új alkotmány zárta le, mely rögzítette Irak föderális politikai berendezkedését, és Irakot mint minden nemzeti és vallási csoport és/vagy felekezet országát ismerte el.¹⁹

Tekintettel azonban a történelmi hatalmi viszonyokra és sérelmekre – a politikai elit évszázadok óta alapvetően a szunnita körökből került ki – a föderális rendszer önmagában

18 – Paul Bremer amerikai diplomata, aki 2003 májusától 2004 júniusáig a Koalíciós Átmeneti Hatóságot és az iraki újjáépítési programot vezette.

19 – „Irak több nemzetiség, vallás és felekezet országa”: az iraki alkotmány 3. cikkelye, Constituteproject.org (2005)

nem bizonyult elegendőnek a politikai és biztonságpolitikai helyzet stabilizálásához, sőt féltő volt, hogy hosszabb távon az ország felbomlásához vezethet, amit mind a szomszédos országok, mind a távolabbi szereplők elleneztek. Ennek tudható be, hogy törvény rendelkezett arról, hogy a kurd régió után más autonóm területet ne lehessen létrehozni. A kurd tapasztalat további „elrettentésül” szolgált, amennyiben a kurdok elszakadási törekvésének megfogalmazásához vezetett. A 2005-ös alkotmányos népszavazás mellett a kurd területeken népszavazást szerveztek a kurd függetlenségről is, melyet 98%-os többséggel elfogadtak (a kurd vezetők azonban akkor úgy döntöttek, hogy bár a népszavazás eredményes és érvényes, abban a helyzetben a tervnek nincs reális esélye) (N. Rózsa, 2007).

Az új alkotmány föderális berendezkedése részben az amerikai demokratizációs elképzelések eredménye volt, részben tükrözte azt a helyzetet, hogy a mesterségesen „összerakott” államban a szunnita–síita, illetve a kurd–arab közösségek közötti ellentétek szétfeszíthetik a területi állam kereteit. Ezért az állami pozíciókat igyekeztek úgy elosztani, hogy a három nagy közösség képviselve legyen: az állam elnöke kurd, a miniszterelnök síita, míg az elnök helyettese szunnita lett, ami emlékeztetett a libanoni felekezeti államra. Azonban a föderális berendezkedés, a történelmi sérelmek, a szunniták távolmaradása az alkotmányozó folyamattól,²⁰ a kurdok szeparatizációs törekvései, az idegen (amerikai) katonai jelenlét és nem utolsósorban a közösségek számarányai sajátosan iraki helyzetet eredményeztek. A döntő momentum az egyébként a napi politikában részt nem vevő Ali Szisztáni ajatollah²¹ véleménye volt, aki az amerikaiak által preferált „konvenciókon” alapuló rendszer (a politikai tömbök a választásokon egy-egy saját körükben megválasztott jelölttel vesznek részt, ami lehetőséget nyújtott volna a közösségek közötti számarány jelentőségének megszüntetésére) helyett az „egy ember, egy szavazat” modellt javasolta, ami a közösségek részarányos képviselétét biztosította.

Ebben a keretben szinte magától értetődő módon a három nagy közösség (síita arab, szunnita arab, kurd) etnikai-szektáriánus csoportokra épülő hatalommegosztása (az úgynevezett *muházasza*) jellemezte a kezdeti időszakot. Mindez azonban távolról sem jelentette azt, hogy egy-egy közösség politikailag homogén tömbbe szerveződött volna: sokkal inkább azt jelentette, hogy politikai különbségeiket átmenetileg hajlandók voltak félretenni. Így a síiták Egyesült Iraki Szövetsége több különböző történelmi, vallási, politikai háttérrel rendelkező csoportot fogott össze, míg a Kurdisztáni Szövetséget a két iraki kurd párt, a Kurd Demokrata Párt (KDP) és a Kurdisztáni Hazafias Unió (PUK) alkotta.

20 – Szaddám Huszein rendszerének megdöntése tehát a korábban kormányzó szunnita kisebbség hatalomfosztását jelentette, miközben a síita nagy többség és a kurdok egyrészt a kormányzás megragadásának, másrészt – legalábbis a közvélemény szintjén – a szunniták visszaszorításának lehetőségét látták. A szunniták ezért vagy bojkottálták a politikai folyamatokat, vagy ha részt is vettek bennük, alulmaradtak. Az új Irak első időszaka egyértelműen egyfajta síita–kurd együttműködésben telt.

21 – Ali Szisztáni nagyajatollah az iraki síiták legtekintélyesebb vallási vezetője, aki a nadzsafi *hauzában* tanít.

A szunnita bojkott pedig abban is megnyilvánult, hogy pártszövetség, csoportosulás nem jelent meg. (Ennek az etnikai-sektáriánus hatalommegosztásnak az eredményeként az új, amerikai segítséggel létrehívott és kiképzett fegyveres erők – rendőrök, katonák – egységei is gyakran etnikai vagy sektáriánus alapon álltak fel, ami a későbbiekre nézve komoly következményekkel járt.)

A következő éveket egyrészt az ezeken a pártcsoportokon belüli törésvonalak kiéleződése, a pártcsoportok szakadása, új pártok létrejötte, másrészt a szunniták vonakodó részvétele, de ezzel párhuzamosan marginalizálódásuk érzése jellemezte. Miközben fegyveres konfliktusos szakaszok váltogatták a nyugodtabb időszakokat, az idegen (amerikai) jelenlét mind a belpolitikában, mind a regionális kapcsolatokban potenciális fenyegetésként jelentkezett. Az Egyesült Államok iraki újjáépítési kísérlete 2011 decemberében ért véget, egy olyan időszakban, amikor az arab országokon tüntetéshullámok söpörtek végig, melyek több országban is (Tunézia, Egyiptom, Líbia, Jemen) a vezető eltávolítását eredményezték, máshol pedig (Szíria, Líbia, Jemen) polgárháborúba torkolltak. Az „arab tavasz” során Irak szunnita arabok által lakott területein elhúzódó – a központi fegyveres erőkkel is összecsapó – tüntetésekre, felkelésekre került sor, melyek háttérben a közösség politikai és gazdasági marginalizálódása, valamint Núri al-Málíki síita többségű kormányának szunnita politikusokkal szemben való fellépése és egyéb sektáriánus problémák álltak (Csicsmann, 2020a).

Ebben a helyzetben, melyet a szakirodalom az *államvákuum* fogalmával ír le (Gaub, 2017), a szunnita arab környezetben az Iszlám Állam 2014-től jelentős területeket tudott az ellenőrzése alá vonni, beleértve a mintegy kétmilliós Moszult is. Az Iszlám Állam előretörése és terjeszkedése főleg kezdetben feltartóztathatlannak tűnt, különösen hogy sem Irakban, sem a szomszédos Szíriában nem volt számottevő szárazföldi fegyveres erő, mely érdemben szembeszállhatott volna vele: a központi hadseregek vagy más csoportok ellen harcoltak (Szíriában), vagy megfutamodni látszottak (Irakban). Így mindkét országban a helyi kurd fegyveres milíciák vették fel a harcot az Iszlám Állammal szemben. Ráadásul Irakban a 2003-as háborút követő politikai átalakulás folyamatában ezek a kurd fegyveres erők „legitimálva” lettek, a föderális keretben létrehozott Kurd Regionális Kormányzat fegyveres erejeként. Az újjászervezett központi iraki haderő tehát, mely először került szembe az Iszlám Állammal, többségében síitákból állt, akik „megfutamodva” saját síita vidékeikre vonultak vissza. Nem véletlen, hogy Irakban az Iszlám Állam terjeszkedésének határait tulajdonképpen a szunniták lakta területek határai jelölték ki. Míg az előrenyomulásuk vegyes lakosságú területeken is többnyire elakadt, de legalábbis korántsem volt már annyira sikeres, mint a szunnita területeken, az Iszlám Állam a kurd és a síita többségű területekre nem tudott benyomulni.

Tekintettel az Iszlám Állam elleni harcban vállalt szerepükre és az áldozatokra, valamint az Egyesült Államokkal kialakult „szövetségükre”, Maszúd Barzáni, a KDP vezetője elkezett látni az időt, hogy felhasználva az Iszlám Állam-ellenes nemzetközi egyetértést újra népszavazást tartsanak az iraki kurd függetlenségről (Barzani, 2017). Ebben szerepet játszott az is, hogy a bagdadi központi kormány és a Kurd Autonóm Terület / Regionális Kormányzat közötti viszony megromlott, valamint a kurd politikai paletta is átalakulni látszott. A 2009-ben alapított *Gorran* („változás”) pártja a KDP-PUK duopóliumát kívánta megtörni, azonban a kezdeti sikerek ellenére 2018-ban már nem jelentett vonzó alternatívát (Csicsmann, 2020a). A 2017-es függetlenségi népszavazás mérlege nagyon vegyes, de a kurdok szempontjából nézve összességében inkább negatív, annak ellenére, hogy 72%-os részvételi aránynál mintegy 93% volt a függetlenséget támogatók aránya.²² Azonban mind a PUK, mind a *Gorran* óvatosságra intett, és nem javasolta a népszavazás megtartását, még úgy sem, hogy annak meghirdetése után már nem szállhattak szembe vele. A külső szereplők, beleértve az Egyesült Államokat, szintén nem támogatták a kezdeményezést, egyedül Izrael állt Barzáni mellé. Ráadásul az iraki kormányerők (török és iráni támogatással) vissza-, illetve elfoglalták a kurd pesmergák által az Iszlám Állam ellenőrzése alól felszabadított területek jelentős hányadát. Az ezt követő kurd belpolitikai válság szimbolikus eseményeként Maszúd Barzáninak le kellett mondania, és vissza kellett vonulnia a politikától.

2018-ra egyre világosabbá vált a 2003-as iraki háború után kialakult politikai rend váltsága. Az etnikai-szektáriánus politikai szövetségek végleg felbomlottak, a helyükbe lépő két új nagy szövetségi blokk immár vegyes összetételt mutatott: A *Bináa* a konzervatív síita arab csoportok mellett szunnita arab és részben kurd csoportokat is tömörített, az Iránnal való szoros kapcsolatokat és az erős államot propagálta, Núri al-Málik korábbi miniszterelnök vezetésével. Az *Iszláh* választási koalíció tagjai a Muktda asz-Szadr vezette *Száírún* csoport mellett szunnita arab és kurd csoportok is voltak. Az *Iszláh* kifejezetten Irán-ellenes álláspontot képviselt, és minden külső befolyást elutasított, amit még hangsúlyosabbá tett az a tény, hogy Muktda asz-Szadr síita vallásos háttere és Iránban töltött éveivel Iránhoz közelítették volna. Azonban a 2018-as választásokon a *Száírún*, illetve az addigi hatalmi struktúrákkal szemben a korrupcióellenesség programjával fellépők győzelme jelezte, hogy az iraki társadalom és politikai elit túllépett a homogén etnikai-szektáriánus blokkosodáson, és különösen Muktda asz-Szadr programjában ismét megjelent az iraki nemzettudat.

Az újraéledő iraki nemzettudat, mely mára ismét legitimitációt nyert, azt mutatja, hogy Irak nemcsak azért nem esett szét 2003 után, mert a szomszédos államok és a globális szereplők ezt elutasították. Az iraki politikai átalakulás folyamatában az etnikai-szektáriánus

22 – Primary results by the Kurdish High Election Commission. 2017/09/27, https://www.khec.krd/pdf/173082892017_english%202.pdf

tömbök felbomlani látszanak, a politikai szerveződés elsődleges szintje – úgy tűnik – a nemzetállami szint lesz, még akkor is, ha az identifikáció második szintjén az etnikai-vallási hovatartozás szerepet játszik. Valószínűleg ezt segíti elő a kilencvenes évek szankcióinak emléke az idősebb korosztályban, illetve a bármiféle idegen (amerikai vagy iráni) befolyás elutasítása a fiatalabbak körében.

A 2018-as választásokat követően megnőtt azoknak a száma, akik a teljes amerikai haderő távozását és az iráni befolyás visszaszorítását követelték. Az iráni Forradalmi Gárda parancsnokának, Kászem Szulejmáninak a 2020. január 3-án, iraki területen (a bagdadi repülőtér mellett), amerikai erők által végrehajtott likvidálása január 5-én egy parlamenti határozathoz vezetett, melyben minden külföldi erőt, beleértve az Egyesült Államokat is, távozásra szólítottak fel. A 2021 októberében tartott parlamenti választások tulajdonképpen ezeket a trendeket tükrözik: a 329 parlamenti mandátumból²³ Muktada asz-Szadr *Száírún* pártja hetvenhármat, a Mohamed al-Halbúsi vezetete szunnita *Takaddum* („haladás”) harminc-het, míg a kurd KDP harmincegyet, a PUK pedig tizenhatot szerzett meg. Szintén magas (harminc-hét) volt a függetlenek száma. A választások nagy vesztesei az Irán-barát csoportok lettek, melyek mandátumaik mintegy kétharmadát veszítették el (CRS, 2021). A választási eredmények megkérdőjelezéséből fakadó politikai válsághelyzetet a végleges választási eredmények december eleji kihirdetése sem biztos, hogy meg tudja oldani. Muktada asz-Szadr bejelentette győzelmét, és többségi nemzeti kormányt kívánt alakítani, amelyből a fegyveres milíciák és pártjaik kimaradtak volna. Az első egyeztetések megindultak ugyan – paradox módon ismét egy síita platformon – egyfajta síita egyetértés kialakítására, ennek eredménye azonban egyelőre nem látható. Az pedig további kérdés, hogy a szunnitákkal és a kurdokkal kialakítandó együttműködéshez ez elegendő lesz-e, vagyis az iraki nemzettudat vajon valóban felülírja-e az etnikai-szektariánus identitásokat.

* * *

Jelen tanulmány a mai Közel-Kelet – ezen belül a vizsgált három állam, Libanon, Szíria és Irak – jelenleg is zajló, bonyolult politikai átalakulási folyamatának kontextusát kívánta felvázolni. Bár az első világháborút követően, az Oszmán Birodalom területének feldarabolásával, a korabeli nagyhatalmi érdekeknek megfelelően kialakított regionális rendet az évtizedek alatt számtalan kihívás érte – akár egy másik regionális állam (Izrael, Törökország), akár

23 – Háromszázhusz képviselőt közvetlenül választanak meg, míg kilenc mandátum a kisebbségek képviselőinek van fenntartva. Az alkotmány 25%-os női kvótát is megállapít oly módon, hogy minden választási körzetben legalább egy nő képviselőnek kell lennie.

egy globális szereplő (az Egyesült Államok, Oroszország), akár egy nem állami szereplő (az Iszlám Állam) részéről, úgy tűnik, hogy ennek a regionális rendnek az alapegységei, a területi államok ellenállnak e kihívásoknak. Sőt, sajátos egyedi dinamikájuknak megfelelően különbözőképpen reagálnak, még akkor is, ha tekintettel a Közel-Kelet szoros nemzetközi beágyazódására (az érintett országok esetében a legutóbb az Iszlám Állam fenyegetése és az ezáltal generált migrációs hullám Európa felé jelentett közvetlen kapcsolatot) a regionális és globális hatások alól nem vonhatják ki magukat. Így a XXI. század elején a – külső befolyás alatt – regionális hatalmi egyensúlyok megbomlásának hatására mindhárom országban olyan politikai átalakulási folyamatok zajlanak, melyekben a mindhárom országot meghatározó és jellemző etnikai-sektáriánus rendszer is átalakulóban van: miközben az etnikai és vallási közösségek arányai változnak, a közösségek együttélése és politikai részvétele – ha más-más jellemzők mentén is – mindhárom országban meghatározó marad.

IRODALOMJEGYZÉK

- AL-MIQDAD, FAISAL (2007): Iraqi refugees in Syria, *FMR Iraq Special Issue*, 2007. június, 19–20., <https://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/iraq.pdf> (letöltve: 2021. 12. 07.).
- ARANY ANETT – N. RÓZSA ERZSÉBET – SZALAI MÁTÉ (2014): *Kobane – eltérő érdekek és percepciók csatája*, Budapest, KKI.
- ARANY ANETT – N. RÓZSA ERZSÉBET – SZALAI MÁTÉ (2016): *Az Iszlám Állam kalifátusa – Az átalakuló Közel-Kelet*, Budapest, Osiris–KKI.
- ATHANASIADIS, IASON (2014): The cities we lost – What lessons can the East Mediterranean’s once cosmopolitan cities teach us about our strife-torn present? *Al-Dzsazíra*, 2014. 03. 13., <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/03/cities-lost-20143125644720862.html> (letöltve: 2021. 12. 07.).
- BARZANI, MASOUD (2017): Why it’s time for Kurdish independence, *Foreign Policy*, 2017. 06. 15., <https://foreignpolicy.com/2017/06/15/masoud-barzani-why-its-time-for-kurdish-independence/> (letöltve: 2021. 12. 07.).
- CIA World Factbook: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/> (letöltve: 2021. 12. 07.).
- CRS (2021): *Iraq’s October 2021 Election*, 2021. 10. 18., <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN11769> (letöltve: 2021. 12. 07.).
- CONNOR, PHILLIP – HACKETT, CONRAD (2014): *Middle East’s Christian population in flux as Pope Francis visits Holy Land*, 2014. 05. 19., Pew Research Centre, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/05/19/middle-east-christian-population-in-flux-as-pope-francis-visits-holy-land/> (letöltve: 2021. 12. 07.).
- CSICSMANN LÁSZLÓ (2018): A kurd államiság esélyei a Közel-Keleten a geopolitikai rivalizálás tükrében, *Regio*, 26. évfolyam, 2018/1., 24–51.
- CSICSMANN LÁSZLÓ (2020a): A 2019-es közel-keleti tüntetéshullám margójára: „arab tavasz 2.0”? *Külgügyi Szemle*, 19., különszám, 7–37.
- CSICSMANN LÁSZLÓ (2020b): Nem állami szereplők a Közel-Keleten – Az észak-szíriai kurd autonómia (a Rodzsava) példája, *Nemzet és Biztonság*, 13. évfolyam, 2020/1., 4–23.

- GAUB, FLORENCE (2017): State vacuums and non-state actors in the Middle East and North Africa, in KAMEL, LORENZO (szerk.): *The Frailty of Authority – Borders, Non-State Actors, and Power Vacuums in a Changing Middle East*, Roma, Edizioni Nuova Cultura, 51–66.
- [constituteproject.org](https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en) (2005): Iraq's Constitution of 2005, 3. cikk, https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en (letöltve: 2021. 12. 07.).
- KHEC (2017): Primary results by the Kurdish High Election Commission, 2017/09/27, https://www.khec.krd/pdf/173082892017_english%202.pdf (letöltve: 2021. 12. 07.).
- LANDIS, JOSHUA (2012): The Syrian uprising of 2011 – Why the Assad regime is likely to survive to 2013?, *Middle East Political Council Journal*, 19. évfolyam, 2012/1., 72–84.
- MACKEY, SANDRA (2008): *Mirror of the Arab World – Lebanon in Conflict*, New York – London, W.W. Norton and Company.
- N. RÓZSA ERZSÉBET (2007): Az iraki konfliktus és a tágabb Közel-Kelet, *Külügyi Szemle*, 6. évfolyam, 2007/2–3., 152–199.
- N. RÓZSA ERZSÉBET (2017): Felkelők, terroristák és az állami erőszak a szíriai konfliktusban, *Világtörténet*, 7. (39.) évfolyam, 2017/4., 647–662.
- N. RÓZSA ERZSÉBET (2018): A kisebbség fogalma a Közel-Keleten – Egy esettanulmány: a kurdok, *Regio*, 26. évfolyam, 2018/1., 4–23.
- Rome MED 2021 Forum: Special Dialogue with Abdallah Bou Habib, Minister of Foreign Affairs and Emigrants of Lebanon at the Rome MED 2021 Forum, organized by ISPI on December 4, 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=wY6E-IgbX3gU> (letöltve: 2021. 12. 07.).
- SALLOUKH, BASSEL F. (2009): Democracy in Lebanon – The primacy of the sectarian system, in BROWN, NATHAN J. – SHAHIN, EMAD (szerk.): *The Struggle over Democracy in the Middle East. Regional Politics and External Policies*, London, Routledge, 134–140.
- SZALAI, MÁTÉ (2018): *Small States in the Middle East – The Foundations and Application of the Complex Model of Size* (Doktori tézisek), Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, http://phd.lib.uni-corvinus.hu/1033/1/szalai_mate_den.pdf (letöltve: 2021. 12. 07.).

- UNRWA.org: The Syria crisis and the Palestinian refugees, <https://www.unrwa.org/syria-crisis#Syria-Crisis-and-Palestine-refugees> (letöltve: 2021. 12. 07.).
- ZISSER, EYAL (2013): Can Assad's Syria survive revolution?, *Middle East Quarterly*, 20. évfolyam, 2013/2., 65–71., <http://www.meforum.org/3529/assad-syria-revolution> (letöltve: 2021. 12. 07.).

THE MIDDLE EAST AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

Abstract

In the beginning of the 21st century the 2003 war in Iraq, the Arab Spring and the territorial gains of the Islamic State signalled and/or generated changes, which disrupted the regional order set by the dissolution of the Ottoman Empire. It seems that the territorial states, the underlying units of this order have been resilient to these challenges and the neither of the three states discussed here (Lebanon, Syria, Iraq) has dissolved. The ethnic-sectarian system defining all three, including the relative ratio among the ethnic and religious communities is changing, but the co-existence and political participation of these groups remains within the boundaries of the territorial states established a hundred years ago.

Keywords: Middle East, Lebanon, Syria, Iraq, the splitting of the regional balance of power, ethnic-sectarian system

N. Rózsa Erzsébet

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem angol–arab–iráni szakán végzett, PhD-ját a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskolájában szerezte. 2006-ban habilitált doktori címet szerzett a Budapesti Corvinus Egyetemen, ahol 2007-ben egyetemi magántanári címet kapott. Jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Intézetének tudományos főmunkatársa, valamint a Nemzeti Közszerológiai Egyetem egyetemi tanára. Kutatási területe: Egyiptom, Irán, a Közel-Kelet társadalmi, politikai és biztonságpolitikai folyamatai, a Perzsa-/Arab-öböl térsége, nukleáris fegyverzetkorlátozás, euro-mediterrán együttműködés, európai muszlim kisebbségek.

A SZENTFÖLD KERESZTÉNY LAKÓI

JUNGBERT BÉLA

Absztrakt

Közhellyé vált a kereszténység hanyatlása a Közel-Keleten. A keresztényeket eltérő intenzitással és formában szegénység, létbizonytalanság, megkülönböztetés, valamint intolerancia sújtja, és akkor még nem szóltunk a nyílt üldöztetésről. A szentföldi latin, tehát római katolikus főegyházmegye területén (Izrael, Palesztina, Jordánia és Ciprus területére kiterjedően) ma nincs nyílt vallásüldözés, hittestvéreink általában szabadon gyakorolhatják vallásukat, bár a Jeruzsálemi Latin Patriarchátus rendszeresen beszámol a keresztény közösségeket érő atrocitásokról is: birtokháborításról, jogfosztásról, mozgáskorlátozásról, elüldözésről. A keresztények élete a Szentföldön főleg annak függvényében alakul, hogy mi történik a Közel-Keleten az izraeli–palesztin konfliktus rendezése terén. A Szentszék intenzív erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy az érintett kormányokkal mindezen jogokat biztosító megállapodásokat írthasson alá. A Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend figyelemmel követi a szent helyek sorsát, támogatja az egyház, főként a Jeruzsálemi Latin Patriarchátus vallási, karitatív, kulturális és szociális tevékenységét és intézményeit, együttműködik a Szentföldön tevékenykedő más keresztény egyházakkal, és kapcsolatban áll a zsidó, valamint az iszlám vallás intézményeivel.

Kulcsszavak: Közel-Kelet, Szentföld, üldözött keresztények, izraeli–palesztin konfliktus

Kisebbségben a Közel-Keleten, túlélés a Szentföldön

Napjainkban jórészt közhellyé vált az, hogy különösen szembetűnő a kereszténység hanyatlása szülőföldjén, a Közel-Keleten. A keresztényeket ugyanis a térség országában, igaz, eltérő intenzitással és formában szegénység, létbizonytalanság, megkülönböztetés, valamint intolerancia sújtja, és akkor még nem szóltunk a nyílt üldöztetésről. Az ilyen társadalmakban a helyben maradt keresztények legjobb esetben is a megtúrt kategóriába tartoznak, ami a gyakorlatban másodrendű állampolgárságot jelent. Néhány muszlim országban megvalósul

ugyan számukra a kultusz szabadsága, de nem érvényesül a vallásszabadság, vagyis a vallás szabad megválasztásának joga, és a polgári jogi egyenlőség sem adott (házasság, öröklés). A muszlim vallásból való kitérést ugyanis a közösség elárulásának tekintik, és ennek megfelelően büntetik, tekintve, hogy a muszlim országokban a törvénykezés és az igazságszolgáltatás alapja a Korán és a sárija jog. Az iszlám vallás fő vonulata elvben elfogadja a békés együttélést a monoteista felekezetekkel, ám önmagát az isteni kinyilatkoztatás alapján egyedül üdvözítőnek tekintve elutasít bármiféle teológiai párbeszédet.

A közeledést nehezíti, hogy az iszlám egyszerre expanzív és kizárólagos vallás és civilizáció, de politikai irányultság és társadalmi berendezkedés is egyben. De még a hivatalosan szekularizált Izrael Államban is a nemzeti és vallási identitás, valamint a politikai hatalom gyakorlása sajátosan összefonódott, eltérően a mai keresztény múltú országoktól, ahol a fejlődés meghatározott szakaszában teljesen szétvált az egyház és az állam.

Nyugaton eközben már a kereszténynek született ember identitása is kérdéses, mivel mit sem mutat az, hogy hányan tartják magukat hívőnek, tartoznak-e vagy sem valamilyen felekezethez, s hányan vannak azok, akik a legjobb esetben is legfeljebb kultúrkeresztények. Ezzel szemben Keleten a kisebbségi sors, a folyamatos fenyegetettség, netán üldöztetés ellenére a kereszténynek születés ma is önmagában megélt közösségi alapidentitásnak minősül, még a hit gyakorlásához való felületes személyes kapcsolódás esetében is.

A teljes muszlim lakosság mintegy 70%-át adó szunniták, így az Arab-öbölbeli monarchiák, továbbá Maghreb és Mashrek térség lakosságának többsége a többi szunnita arab ország népeivel, a rivális síiták pedig a perzsa irániakkal, iraki hittestvéreikkel és a szíriai alavitákkal, valamint a libanoni Hezbollah szervezettel állnak szoros kapcsolatban, sőt szövetségben. A keresztények beágyazottsága ettől eltérő, bár ők kétezer év óta megszakítás nélkül élnek szülőföldjükön. Kisebbséggé válva kénytelenek voltak mindenfajta uralommal egyfajta túlélésre épülő kompromisszumos együttélést kialakítani, így paradox módon a diktatórikus szíriai Aszad-rezsimben vagy Szaddám Huszein iraki rendszere idején az általános elnyomás ellenére is kiszámítható közösségi védelmet élveztek, ami ha szabadságot nem is, de biztonságot jelentett számukra. Ez mára természetesen megszűnt, az iszlamista üldözés és a káosz körülményei között már csak az erő nyújthat védelmet bárkinek, miközben a keresztények a leggyengébbek, a leginkább védtelenek.

A nyugati államok történelmi felelősséget viselnek a keleti keresztények sanyarú térségi helyzetéért. A Nyugat ma is pillanatnyi stratégiai és politikai érdekek mentén, nem pedig a keresztények helyi megmaradását prioritásnak tekintve érvényesíti regionális érdekeit. A folyamatok ezért közvetve ugyan, de gyakran a helyi radikális, vallási fundamentalista és nacionalista erőket erősítik, hiszen az ismert elhibázott térségi politika, a régi és új konfliktusok

tusok, a nagyhatalmak proxyalapú szembenállása, valamint az egyoldalú és erőszakos érdekvédelem helyi kultúrája minden oldalon háttérbe szorítja a mérsékelteket.

A keresztény tanítást a krisztusi szeretet és nyitottság alapélménye, valamint az teszi egyedivé, hogy mai arculata szerint nem másoknak a rovására akar helyet magának, sőt a többi közösség biztonsága mellett képzelettel el a helyét. Lehet erre azt mondani, hogy a keresztény történelem mást is mutat, lehet, sőt kell is ezért bírálni az egyház múltját és az erre rászolgált személyiségeit, egyet azonban nem lehet kikezdeni: a tanítást. A Szentföld történelme egyszerűen világ történelme, Isten és ember történelme, bibliai történelme. Az egyháznak pedig kovásznak kell lennie, és erről kell tanúságot tennie.

A Szentföldön élő keresztények nem a muszlimok és nem is a zsidók közül tértek át, és nem is a kereszties vitézek utódai. Ők az első keresztény közösségek egyenes leszármazottjai. A szentföldi kereszténység tehát apostoli kereszténység. A Szentföld elnevezésnek van egy szűkebb, mondhatni bibliai tartalma, amikor Júdeára, Szamáriára és Galileára gondolunk. Hadrianus császár óta (117–138) ezt a földet „a tengerpart lakói” után Palesztinának, a filiszteusok földjének hívják, s az itt élők a későbbiekben sokáig egységesen palesztinok voltak, akár keresztényként, akár zsidóként vagy a VII. század után éppen muszlimként. Ma viszont a Szentföld virtuális földrajzi fogalmán Izrael Államot, Palesztinát (Palesztin Hatóság: Ciszjordánia és a Gázai-övezet), valamint Jordániát értjük, nagyjából azt a térséget, ahol Jézus földi életében járt. Az Izrael Államban élő zsidókat semmiképpen nem tekinthetjük többé palesztinnak, még palesztinainak sem, de még a térségben élő arabok közül is csak azokat hívják így, akik Izrael Állam határain kívül élnek. Az Izraelen belüliek ugyanis hivatalosan „izraeli arabok”, akik nagyjából muszlimok, kisebb részben pedig keresztények. A palesztinának mondott arabok szintén többségükben muszlimok, kisebb részben pedig keresztények, akik a megszállt területeken, vagyis a Palesztin Hatóság területén élnek. Jordánia lakosságának mintegy fele Izraelből elszármazott palesztin menekült. Egyúttal hangsúlyozandó, hogy a szentföldi keresztények legnagyobb része ma ebben az országban él.

Az a föld, amelyet ma Szentföldnek is nevezünk, zsidók, keresztények és muszlimok számára egyaránt szent. A zsidók számára a tizenkét páttriárka földje, akik a káldeai Ur városából származó Ábrahám utáni időkben itt letelepedve követték Isten akaratát, aki a „választott népnek” adta „az ígéret földjét”, valamint a Messiást, ha szövetségét megtartják. A keresztények számára ez a föld az, ahol Isten Jézusban emberré lett, és köztünk verte le sátrát, hogy mi Isten gyermekei lehessünk. A muszlimok számára is szakrális ez a hely, elsősorban Jeruzsálem, amely Mekka és Medina után az iszlám harmadik szent városa, egyben ma is az élő Isten földje, ahonnan Mohamed mint a legutolsó próféta a mennybe szállt, hogy ott megkaphassa a törvényt.

A korlátozások vagy üldöztetés a Szentszék perspektívájából

A Közel-Kelettel foglalkozó rendszeres római püspöki szinódusi ülések számára nem kerülhető meg a Szentföld politikai helyzete, hiszen az alapvetően befolyásolja az ottani keresztények életkörülményeit. Ilyenkor a helyi püspökök szinte egyöntetűen marasztalják el mind a radikális muszlimokat, mind Izrael Állam kisebbségi politikáját, ám ez ilyen formában soha nem jelenik meg a végső, igen diplomatikusan megfogalmazott hivatalos dokumentumokban. Utóbbiak mindazonáltal szólnak az egyes személyek és közösségek jogainak tiszteletben tartásáról, az igazságosság és a béke helyreállításának szükségességéről. Továbbá mintegy katalógusszerűen felsorolják az aggodalomra okot adó kihívásokat. Ilyenek az izraeliek biztonságát fenyegető terrorizmus, az izraeli illegális telepítés a megszállt területeken, Jeruzsálem demográfiai helyzetének alakítása, a város státuszával összefüggő kérdések, az erőszakos hatósági lépések, a szabad mozgás korlátozása, a palesztin területeket elválasztó biztonsági fal, az eljárás és ítélet nélkül fogva tartott palesztin politikai foglyok ügye, a gazdasági-társadalmi élet zavarai, a menekültek helyzete stb. Emellett elítélik a vallási szélsőségességet, továbbá a rasszizmus, az antiszemitizmus, a keresztény-, illetve az iszlámmellenesség minden formáját, felhívnak a vallások felelősségvállalására, a kultúrák és civilizációk párbeszédének elősegítésére.

A világon 1,3 milliárd hívőt számláló katolikus egyház tagjainak a más felekezetűekhez viszonyított magas aránya ellenére a Közel-Keleten a római katolikus, vagyis a latin kereszténység csak abszolút kisebbség még a keresztény egyházak között is, amelyre ráadásul nemcsak a muszlim többség, hanem sokszor a többi keresztény felekezet is – történelmi tapasztalatai alapján – a Nyugat előretolt bástyájaként tekint.

A térségben a katolikus egyház nagy megosztottságot mutat a különböző rítusok szempontjából az úgynevezett saját jogú keleti katolikus egyházak változatossága miatt. A Szentszék törekvéseinek homlokterében áll a keleti katolikus egyházakkal közös fellépésének előmozdítása és a többi keresztény egyházzal folytatandó ökumenikus közeledés, illetve a nem keresztények felé irányuló párbeszéd készsége. Emellett a Vatikán reményt kíván adni a közel-keleti keresztényeknek, a világ többi részén élő hívőkben pedig tudatosítani törekszik a Szentföld keresztényei iránti szolidaritás kötelezettségét.

A keresztények szíriai és iraki, de Afrika-szerte, valamint sokfelé másutt is bekövetkezett üldöztetése, illetve ehhez képest a szentföldi keresztények más típusú nehézségeinek, politikai, jogi és morális körülményeinek összevetése első látásra nehezen képzelhető el. A világban azonban a türelmetlenség és a viták önkényes rendezése, az üldöztetés, a fanatizmus és a diszkrimináció igen sokféleképpen nyilvánul meg, s a jelenség összes formáját szükséges feltárni és orvosolni. A Szentföldről lévén szó kijelenthető, hogy az itteni kereszt-

tényeknek a palesztinkérdésbe ágyazott helyzete – az ezzel szembenálló politikai törekvések ellenére – továbbra is a térségi politika fókuszában áll. A világ keresztényeinek is feladata, hogy őszintén keressék a komplex, átfogó és igazságos megoldást, bár jól látjuk, hogy az ENSZ-határozatok és a nemzetközi közvetítések eddig sehova nem vezettek, miközben az erőből gyakorolt egyoldalú érdekérvényesítés célt ér.

Kijelenthető, hogy a szentföldi latin, tehát római katolikus főegyházmegyében (Izrael, Palesztina, Jordánia és Ciprus területére kiterjedően) ma nincs vallásüldözés, hittestvéreink általában szabadon gyakorolhatják vallásukat, bár a Jeruzsálemi Latin Patriarchátus a keresztény közösségeket érő atrocitásokról is rendszeresen beszámol: birtokháborításról, jogfosztásról, a kivizsgálás, jogorvoslat és kártérítés elmaradásáról, mozgáskorlátozásról, elüldözésről és mindezek következményeképpen az erősödő elvándorlásról, amely a kihívásokkal és feszültségekkel terhelt itteni társadalmi és politikai helyzetből fakad. Ezt egészítik ki a keresztény iskolákra vonatkozó, hátrányosan megkülönböztető helyi határozatok, az egyházak és intézményeik adó- és illetékmentessége megszüntetésére irányuló törekvések.

Az egyház társadalmi tanításának compendiuma az üldöztetés fogalmát olyan kormányzati vagy állami kezdeményezésű cselekményként határozza meg, amely egy konkrét embercsoport ellen irányul, mégpedig a vallásuk vagy ehhez kapcsolódó közösségi hovatartozásuk miatt. Amikor tehát valamely kormány ilyen törvényeket hoz, vagy korlátozásokat vezet be polgárainak egy csoportja ellen, az már önmagában kimeríti a vallásüldözés fogalmát. Ez tehát nem feltétlenül emberek hitük miatti meggyilkolását, népirtást jelent, hanem az is ide tartozik, amikor a hatalom egyes intézkedései felekezeti hovatartozás alapján hátrányosan megkülönböztetik, jogkorlátozással vagy jogfosztással sújtják polgáraik egy részét.

Mindemellett valóban különbséget kell tenni a vallásüldözés, illetve a vallásgyakorlás szabadságának korlátozása között. Az emberi jogok egyetemes nyilatkozatának 18. cikkelye kimondja: „Minden személynek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához, ez a jog magában foglalja a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy a meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben oktatás, gyakorlás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.” A Szentföld vonatkozásában ilyen például az a jog, hogy a keresztények nyilvánosan megülhessék olyan közösségi vallási ünnepeiket, mint például virágvasárnap a jeruzsálemi bevonulás, a helyszíni megemlékezés Jézus megkeresztelkedéséről a Jordán folyónál vagy a pátriárka bevonulása Betlehembe, a karácsonyi éjjeli misére.

Helyi források rámutatnak, hogy csak korlátozottan érvényesül a keresztény szimbólumok használata mind a muszlim, mind a zsidó nyilvánosság előtt. Az igazságügyi eljárásokat illetően sincs teljes jogegyenlőség, ez a jogorvoslathoz való hozzáférés mellett a jogalkal-

mazással kapcsolatos egyenlő hatósági elbánás terén is igaz. Korlátozó hatályú az a törvény is, amely szerint egy bizonyos vallást gyakorló felekezet tagjainak pozitív diszkriminációs alapon exkluzív jogaik vannak. Konkrétan arról a 2018 júliusában elfogadott törvényről van szó, amely kimondja, hogy Izrael Állam „... a zsidó nép nemzeti hazája”. Valójában ez a megfogalmazás már megengedő kompromisszumot jelent azon 2014. évi, hasonló tartalmú kormányzati határozathoz képest, amely szerint „Izrael Állam a zsidó nép és csakis a zsidó nép kizárólagos nemzetállama”. Nyilvánvaló, hogy e megközelítés sérti a helyi társadalom más felekezetekhez vagy etnikumokhoz tartozó tagjait, hiszen mindannyian Izrael Állam polgárai.

A Szentszék intenzív erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy az érintett kormányokkal az említett jogokat biztosító megállapodásokat írthasson alá. Ilyen mindenekelőtt az 1993. évi alpmegállapodás (*Fundamental Agreement*) Izraellel, a diplomáciai kapcsolatok felvétele Jordániával 1994-ben, valamint az általános megállapodás (*Comprehensive Agreement*) 2000. évi aláírása a Szentszék és a Palesztin Állam között. Ezek mérföldkövet jelentettek az itteni keresztény közösségek életében, s ezekre hivatkozva tudunk érvelni a keresztények jogainak tiszteletben tartása mellett. Így tudjuk kezelni azt a Nyugaton elterjedt félreértést is, mely szerint a világ sok pontján ugyan üldözik a keresztényeket, ám a Szentföldön alapvetően más a helyzet. Tény, hogy formális keresztényüldözés nincs a Szentföldön, azonban az itt élő keresztények helyzete sem problémamentes. A palesztin közigazgatású területeken a keresztényeket ugyanolyan korlátozások érintik, mint a palesztin társadalom többi részét. Jeruzsálemben pedig a keresztény közösségek tagjai folytonosan ki vannak téve a speciális tartózkodási engedélyük megvonása jelentette fenyegetésnek. Jordániában a keresztény közösségek külön jogi státusszal rendelkeznek, ez azonban az iszlám törvénykezésen alapuló állam keretein belül valósul meg, korlátozva a polgári jogegyenlőséget.

A bizonytalan jelen és a lehetséges jövő

A történelmi keresztény egyházak számára különösen nehéz a saját kizárólagos biztonsági percepciójának mindent alárendelő izraeli hatalom korlátozásaival vagy a Palesztin Hatóság korrupt és tehetetlen vezetésével, valamint a radikalizálódó muszlim csoportokkal való kényszerű együttélés. A vád a keresztény közösségekkel szemben mindenekelőtt a Nyugattal fenntartott szerves kapcsolat és az onnan érkező támogatás. Az elmúlt években elsősorban az amerikai háttérű baptista és újprotestáns szabadegyházak, valamint különféle karizmatikus csoportok váltak láthatóbbá, amelyek nyílt utcai evangelizációra és tanúságtételre is képesek, vállalva, sőt szinte kiprovokálva a támadásokat. Eközben a történelmi egyházak mindenekelőtt a tradíció őrzésére, így például a latin liturgia követésére, a múlthoz kapcsol-

lódó intézményrendszer és a megmaradt ingatlanok megtartására irányuló napi küzdelem összefüggésében keresik a lehetséges kompromisszumokat a mindenkori hatalommal.

Az elmúlt évtizedekben mantraként ismételtük, hogy a keresztények élete a Szentföldön főleg annak függvényében alakul majd, hogy mi történik a Közel-Keleten az izraeli–palesztin konfliktus rendezésére irányuló, de akadozó, majd meg is szűnt béketárgyalások összefüggésében, nem utolsósorban az egyre inkább jobbra tolódó nacionalista és a palesztin önrendelkezést nyíltan elvető izraeli belpolitika, valamint a palesztin radikalizálódás mellett. Ezenkívül főleg arra figyeltünk, hogy a szélesebb térségben hogyan alakul a politikai iszlamizmus, fundamentalizmus és a terrorveszély, a „rossz kormányzás” és a „csődállamok” jelenségének feltartóztatása, valamint a térségi általános destabilizáció megállítása.

A történelmileg kialakult paradigma szerint alapvetően létezik egy izraeli–palesztin és egy izraeli–arab vagy zsidó–muszlim ellentét. Az előbbi háttere a palesztin narratívában a hazájukból való elüldözés és a jelenlegi megszállás, a zsidók szerint pedig az, hogy állami, illetve nemzeti létüket érzik veszélyeztetve a revizionizmus és a terror következtében, miközben az önálló palesztin államiság részükről való eleve elutasítása miatt nincs számukra békepartner a megoldáshoz. Izrael számára új, intézményesült antiszemizmust jelent az Európai Unió közösségi álláspontja is, amely szerint az egyedüli méltányos megoldást továbbra is az önálló palesztin állam és Izrael biztonságának együttes elérése, valamint ennek nemzetközi garانتálása jelentené. Izrael ma már hivatalosan elveti a palesztin államiság e formájának tervét, erről tárgyalni sem kíván. Izrael szerint az egész úgynevezett palesztinügyet az érzékeny területi és biztonsági kérdés egyoldalúan diktált rendezésével, valamint pénzügyi segélyekkel, beruházásokkal és gazdasági-fejlesztési projektekkal lehetne kiváltani, főleg miután legújabban egyes arab országokkal már sikerült is ez irányba mutató pragmatikus, gazdasági együttműködést ígérő diplomáciai kapcsolatokat kiépítenie. Az úgynevezett Ábrahám-megállapodások nem kínálnak ugyan politikai megoldást a palesztinkérdésre, de általuk Izrael kitörni vél a diplomáciai elszigeteltségből.

Ha a térség keresztény közösségeinek várható jövőjét mérjük fel, a legnagyobb kihívást kétségtelenül a palesztin területek megszállása és annak következményei jelentik. A biztonsági fal a közlekedést és mindenekelőtt a munkába járást lehetetlenné tette el, városokat és falvakat alakított börtönné. A folyamatos izraeli telepítés terjeszkedése a megszállt területeken, a katonai ellenőrzőpontok létrehozása, egybetartozó közösségek mesterséges szétválasztása, a szent helyekhez való hozzáférés nehezítése a biztonsági helyzetre való hivatkozással mind ezt erősíti.

A palesztin keresztény közösségekben általános Izrael hibáztatása a korlátozások, illetve a sivár és kilátástalan helyzet miatt. Ezt egyedül az amerikai háttérű, de helyben is gyökeret

vert evangélikál közösségek gondolják másként, amelyek hitelvi alapon cionisták. A ciszjordániai őshonos, tehát arab nyelvű keresztények legnagyobb része ennek megfelelően – a nyugati sajtó által is megerősítést nyerve – a gazdasági problémákat, a kiszámíthatatlan biztonsági helyzetet, a korlátozásokat és az elszigetelésüket mind az izraeli megszállás és a biztonsági kerítés számlájára írja. E csoport számára ugyanakkor az idő igazolta a biztonsági lépések eredményességét: a fal 2004-ben megkezdett felhúzása óta ugyanis töredékére csökkent a terrortámadások száma. Csak közben a helyi palesztin lakosság életfeltételei ellehetetlenültek. Izrael közben azt kommunikálja, hogy a földrész egyetlen demokráciájaként a zsidó állam az egyedüli olyan ország a régióban, ahol mindmáig nő a teljes biztonságban élő keresztények száma.

Az Izrael határain belül élő arab keresztények társadalmi helyzete valójában jobb, mint a megszállt területeken élő palesztinoké, hiszen profitálnak Izrael virágzó, nyitott gazdaságából és a világszínvonalú egészségügyi ellátásból. Akármilyen erős legyen is azonban az emberek hite és elköteleződése szülőföldjük iránt, tényként vesszük tudomásul, hogy az aktuális politikai, biztonsági, gazdasági, illetve szociális helyzet következtében a szentföldi keresztények ezrei hagyják el a térséget, és költöznek külföldre, főleg Amerikába. A legnagyobb egységes diaszpórájuk a dél-amerikai régióban található, ahol egyedül Chilében több palesztin származású keresztény ember él, mint ma az egész Szentföldön. De ha a jelenlegi tendencia folytatódik, akkor rövidesen az USA egyes területein is több káldeus és nesztorianus keresztény él majd, mint ahányan Irakban és Szíriában tudtak maradni.

Vizsgálódásunkat a Szentföldre szűkítve elmondható, hogy Jeruzsálemben 1920-ban még 20% fölött volt a keresztények aránya, ma ez alig 2%. Betlehem, Jézus születési helye, 1948 előtt még 90%-ban keresztények által lakott település volt, de mára arányuk 30% alá csökkent. Rámallahban, Palesztina, a Palesztin Hatóság közigazgatási központjában a korábbi keresztény többség mára 10% alá zuhant. A több mint kilencmillió lakosú Izraelben élő keresztények az ország lakosságának ma mindössze 1–1,5%-át teszik ki. A több mint 1,7 milliós (22%) palesztin – vagy ahogy itt nevezik őket, „izraeli arab” – közösségnek is csak töredéke, mintegy száztízezer fő keresztény. Palesztinában (Ciszjordániában, vagyis Júdea-Szamáriában) – pontos adataink nincsenek – mintegy ötvenezer keresztény élhet, Gázában pedig legfeljebb ötszáz (a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend Nagymagiszteriuma által Rómában 2021 novemberében tartott éves Consulta ülésén megerősített adatok). A Szentföld keleti felén, a hétmillió állandó lakosú Jordániában (Transzjordánia) a legújabb szír, iraki és egyéb menekülteket nem számítva ma mintegy százhuszezer keresztény él. Az izraeli–palesztin feszültség eskalálódása elsősorban Jordániát destabilizálhatja, ahol a lakosság fele 1948-ban és 1967-ben Izraelből ide menekült palesztin. Ráadásul a hasemita

királyság legitimitását részben az adja, hogy a jordán uralkodó a jeruzsálemi muszlim szent helyek őrzője.

Szélsőséges zsidó nacionalisták egyre harsányabb kampányba kezdtek, hogy – a status quo ellenére – ők is imádkozhassanak a jeruzsálemi Templom-hegyen, a Siratófal fölötti felső teraszon található al-Aksza-mecset és a Szikladóm közelében. A konfrontáció itt mindennapos, és az óvárosi bazar kereskedői szerint a feszültség ma nagyobb, mint bármikor 2000 óta, amikor Ariel Saron a Likud párt vezetőjeként meglátogatta a muszlim részt, ezzel is jelezve, hogy Jeruzsálem oszthatatlanul Izraelhez tartozik. A vizit eredményeképpen ugyan a Likud rövidesen megnyerte a választásokat, és Saron kormányfő lett, de kitört az öt évig tartó második intifáda, amelynek során háromezer palesztin és ezer izraeli veszítette életét. Az Izrael által 1967-ben elfoglalt Kelet-Jeruzsálemet s benne az óvárost a palesztinok remélt államuk fővárosának tekintik, miközben a judaizmus legszentebb helye is itt van, a Templom-hegyen. Egy izraeli kormányhatározat szerint az egészében annektált Jeruzsálem a zsidó nép oszthatatlan és egységes, háromezer-ötszáz éves kizárólagos fővárosa.

Közben a palesztin területeken a radikalizálódó helyi arab muszlim társadalom nyomása egyre erősebb, ami jobb esetben csak közvetetten hat a keresztény hívők életmódjára, például az alkoholfogyasztás vagy a nők öltözködése terén, rosszabb esetben azonban a keresztények ellen irányuló földkobzásokban, intézményi működtetési jogsérelmekben, fizikai bántalmazásokban, kényszerházasságokban, erőszakos áttérítésekben és emberrablásokban nyilvánul meg.

Az állandó izraeli katonai jelenlét mellett hatalmas vörös táblák is figyelmeztetik az állampolgárokat, hogy számukra szigorúan tilos és büntetendő a belépés a Palesztin Hatóság ellenőrzése alá tartozó „A státuszú” területre, sőt, a terrorveszély miatt akár életveszélyt is jelenthet. Ezt a zsidók általában nem is kockáztatják, ám az izraeli arabok rendszeresen vállalják. A palesztin oldalon nem korlátozzák a beléptetést. A palesztin lakosság fő sérelme az, hogy gyakorlatilag lehetetlen, illetve szigorú eseti engedélyekhez kötött és korlátozott számukra az izraeli ellenőrzésű területekre való belépés, a munkavállalásról nem is beszélve.

A mindig részleges és törekeny békességhez az is hozzájárul, hogy ha lehetséges, a keresztények igyekeznek távol maradni a napi politikától. S a Palesztin Hatóság addig nem is lép fel, amíg az egyház az intézményei keretein belül marad, és nem kezdi kritizálni politikájukat.

Ezt a válságot csakis egy kétoldalú, végső és teljes körű békemegállapodás zárhatná le, amely nemzetközi garanciák mellett rendelkezne az alapkérdésekről: a határokról, a biztonságról, Jeruzsálem helyzetéről, a vízmegosztásról és a menekültkérdésről.

A Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrendről

A szervezet alapidokumentumai szerinti megfogalmazásban: „Az Apostoli Szentszék egyes pártfogása alatt álló Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend, mint az egyetlen, a Szentszék által elismert »saját« lovagrendi szervezet, kánonjogi és vatikáni államjogi személyiséggel bír.” Legfőbb elöljárója a pápa, nagymestere egy bíboros, akit a pápa nevez ki, nagyperjele pedig Jeruzsálem latin pátriárkája. A Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend tagjainak feladata kezdettől fogva kettős volt. Egyrészt védelmezniük kellett Jeruzsálem városát, Krisztus sírját, a Szent Sír-bazilikát, a szentföldi egyéb szent helyeket és ereklyéket, valamint a szentföldi zarándokokat, másrészt harcolniuk kellett a mindezt fenyegető muszlim hódítókkal.

Az 1099 és 1291 közötti úgynevezett keresztes háborús időszak nyugati indítású hadjáratok köztudottan csak korlátozott és átmeneti eredményeket értek el, és talán ennek következménye, hogy sokan a térségben a mai napig a Nyugat előretolt bástyájának tekintik itt a latin egyházat és szervezeteit. IX. Piusz pápa 1847-ben, hosszú történelmi szünet után, visszaállította a Jeruzsálemi Latin Patriarchátust, és újjászervezte a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrendet is. XII. Piusz pápa a Rendnek új státútumot adott, melyet VI. Pál pápa 1977-ben véglegesített. A Rend kormányzása ma – néhány későbbi módosítással, mindenekelőtt a tavaly kiadott új státútummal – ezen alapszik.

A Jeruzsálemi Latin Patriarchátus a már említett négy országra kiterjedő főegyházmezőjében mindösszesen száznolcvanhétezer katolikus hívőt pasztorálnak. Izraelben és Palesztinában többségben vannak közöttük a palesztin identitású arab származásúak, de megtaláljuk a „nemzetközi háttérűeket” is, tehát olyan külföldi papokat és világi híveket, akik egyházi szolgálatban vagy kereső munkavégzéshez kapcsolódóan tartózkodnak itt. Az egyházmegyében – a szerzeteseken túlmenően – mintegy száz latin rítusú pap szolgál ötvenöt plébánián (tíz éve még hatvannégy volt), ahol negyvenegy iskolát és harminchárom óvodát is működtetnek. A húszezer gyermekről, illetve tanulóval több mint 1580 oktató és adminisztratív munkát végző személy gondoskodik. Ezenkívül fenntartanak több idősok el-látását szolgáló intézményt, árvaházat, valamint hátrányos helyzetű vagy fogyatékkal élő fiatalokat befogadó központot, részleges kórházaszerű ellátást nyújtó egészségügyi intézményt, valamint korszerű kórházakat is. 2019-ben világszerte élő lovagársaink tizenhétmillió eurót gyűjtöttek össze mindezekre a célokra. Ezt az összeget szentföldi keresztény árvaházak, iskolák, kórházak és plébániák működési számláinak kifizetésére költik, és különböző fejlesztési projekteket valósítanak meg belőle. Az elmúlt évben a latin patriarchátus összes bevételének mintegy felét a lovagrend biztosította. Az elmúlt két év során, a Covid-kézisre tekintettel, a lovagrend eredményes rendkívüli gyűjtést végzett, miután a zarándokturizmus kiesése miatt szentföldi hitsorsosaink helyzete kritikussá vált.

A Rend azon túl, hogy figyelemmel követi a szent helyek sorsát, támogatja és segíti az egyház, főként a Jeruzsálemi Latin Patriarchátus vallási, karitatív, kulturális és szociális tevékenységét és intézményeit, együttműködik más szentföldi keresztény egyházakkal, és kapcsolatban áll a zsidó, valamint az iszlám vallás intézményeivel. Öt kontinensen, a világ negyven országában található ötvennégy helytartóságában több mint harmincezer tagja van ma a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrendnek, amely a szentföldi kereszténység támogatása mellett a megvallott és megélt katolikus identitást mutatja fel a konfliktusos és értékválság sújtotta világ számára.

CHRISTIAN INHABITANTS OF THE HOLY LAND

Abstract

The decline of the Christian presence in the Middle East has become an understood thing. Christian communities there are hit anyhow with diverse intensity and forms of poverty, snakes and ladders. discrimination and intolerance moreover direct persecution. However, on the territory of the Latin namely the Roman Catholic Archbishopric Diocese of Jerusalem (Israel, Palestine namely the territory governed by the Palestinian Authority, Jordan and Cyprus) nowadays there are no direct religious persecution. Our fellow Christians generally speaking can freely practice their confessional faith, although the Latin Patriarchate is regularly reporting cases of atrocities perpetrated against Christian communities like breach of close against church properties. disfranchisement, traveling restrictions and also cases of chase to leave their homes. The general living conditions of Christians in the Holy Land depend on the actual level of the Israeli–Palestinian peace negotiations. The Holy See has been trying to bid intensively the signature of agreements with the respective governments viewing to support Christians. The Equestrian Order of the Holy Sepulchre of Jerusalem keeps track of the matters related to the safety of the Christian Holy Places, supports the pastoral, charity, cultural and social activities of the Church and particularly the Latin Patriarchate's institutions and co-operates in attaining confidential fraternity with other Christian Churches in the Holy Land and also with the Jewish and muslim religious authorities.

Keywords: Middle East, Holy Land, persecuted Christians, Israeli–Palestinian conflict

Jungbert Béla

Nyugalmazott nagykövet, PhD, a Corvinus Egyetem címzetes docense és a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend magyarországi helytartója.

LIBANON: A BÉKE ÜZENETE

BECHARA BOUTROS RAI

Absztrakt

Libanon szerepe kulcskérdés a közel-keleti béke megteremtésében. A keresztény és nem keresztény felekezetek, egyházak együttélésének kérdése talán sose volt ennyire kardinális, mint napjainkban. A Nyugatnak ugyanakkor be kell látnia, hogy úgy kell keleti testvéreire tekintenie, hogy ezáltal meg tudja becsülni azt az értéket, amelyet a jelenlétük jelent. Jelen reflexióban ennek lehetőségeiről gondolkodunk.

Kulcsszavak: Libanon, maronita egyház, palesztin menekültek, vallások közötti párbeszéd

Bevezető

Rövid esszémben négy pontra szeretnék röviden kitérni: (1) keresztények a Közel-Keleten, (2) keresztények Libanonban, (3) Libanon válsághelyzete, (4) megoldási lehetőségek. A közel-keleti keresztényekre soha nem volna szabad kisebbségként hivatkozni a muzulmán testvéreikkel összehasonlítva. Két okból mondom ezt. Az egyik történelmi: a keresztények a Közel-Kelet őslakosai, 636 évvel korábban jelentek meg, mint Mohamed népe. A másik ok teológiai: a keresztények az eucharisztia révén Krisztus jelenlétét jelentik a Közel-Keleten, ahogy az összes keresztény szerte a világon ezt a jelenlétet képviseli. E jelenlét a Közel-Keleten most nagy szenvedésen megy keresztül, és éppen ezért számítunk az anyaszentegyházra, hogy segítséget nyújt e téren. A Nyugatnak úgy kell keleti testvéreire tekintenie, hogy ezáltal meg tudja becsülni azt az értéket, amelyet a jelenlétük jelent. Ugyanis a jelenlétükkel beviszik a társadalomba az evangéliumot, a tanításait, civilizációját és a keresztény kultúrát. Konkrétan az emberek tisztelétét, a szeretet kultúráját és elfogadását, az alapvető emberi jogok tisztelében tartását, az együttélést, a testvériség és a béke terjesztését. A keresztények jelenléte hatásában nagymértékben alakította, mérsékelte a muzulmánok jelenlétét.

A libanoni keresztények a maronita pátriárkák vezetésének köszönhetően érték el Libanon hegyvidékét, ahol az üldöztetések közepette kitarítottak, hogy megvédjék és átmentsék katolikus hitüket, szabadságukat és autonómiájukat.

Az Oszmán Birodalom bukása után, 1919-ben a keresztény és muzulmán vezetők együttműködésével küldtek delegációt Versailles-ba, a párizsi békekonferenciára. Ennek során vissza tudtak szerezni olyan területeket, amelyeket az oszmán hatóságok csatoltak el. Így született meg 1920. szeptember 1-jén a mai libanoni állam. Ennek egyik sajátossága, hogy a kereszténység befolyásának köszönhetően az állam és az egyház egymástól szétválasztva működik az országban. Ennek következtében állampolgárság alapján tartozik valaki Libanonhoz, nem pedig a vallási hovatartozása szerint. Libanonban multikulturális és többvallású rendszer alakult ki, az együttélésben biztosított a keresztények és a muzulmánok joga, illetve ez feltétele az állam működésének. A demokratikus kormányzás a dialógusra, illetve a más nemzetek felé való nyitottságra épül és ezáltal tudott létrejönni a semlegesség rendszere. Ennek köszönhetően Libanon prosperál, folyamatosan gyarapszik, és gyakran a Közel-Kelet Svájcaként is hivatkoznak rá.

Libanon tegnap és ma

Mivel sajnos nem minden libanoni hűséges az országhoz, ehhez a rendszerhez, és mivel az utóbbi időben nemzetközi és regionális politikai szándékok befolyása alá került, Libanon háttéralkukba, konfliktusokba és háborúba sodródott. Az egész 1975-ben kezdődött a palesztin menekültek érkezésével, illetve az azt követő polgárháborúval, majd a szír, utána pedig az izraeli megszállás és napjainkban az iráni intervenció, a Hezbollah elleni harc formálta az országot – ez utóbbira hivatkozva egy miniállamot hoztak létre Libanonon belül. Mindezek az események teljesen lesüllyesztették Libanont, politikai, gazdasági, pénzügyi és társadalmi szempontból egyaránt földre taszítva az országot. Mindezen felül a vállunkon hordjuk közel félmillió palesztin menekült súlyos helyzetét is, valamint másfél millió szír menekült sorsát – számuk az ország egész lakosságának a felét teszi ki. Semelyik ország, legyen akármilyen erős, nem volna képes megküzdeni egy ilyen kihívással.

Végezetül a megoldásokról szeretnék szólni. Az utóbbi időben Libanon politikusai pátthelyzetbe kerültek, mozdulatlanság jellemzi az országot, amelynek több mint egy éve nincs kormánya. Ehhez mindenképpen meg kell erősítenünk, meg kell mentenünk a keresztény jelenlétet a térségben, és véleményünk szerint ehhez szükséges lenne ENSZ-konferenciát szervezni Libanonról, méghozzá meghatározott programtervvel:

1. Elsőként az 1989-es taifi egyezmény teljes megvalósítására és érvényesítésére lenne szükség.

2. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának több határozatát is érvényesíteni szeretnénk – jelesül az 1559-es, az 1680-as, valamint az 1701-es határozatot.
3. Libanon függetlenségének és semlegességének kinyilvánítását is szorgalmazzuk.
4. Elősegítenénk a palesztin menekültek Libanonból való kivonását és más országokba való integrálásukat, ha a jövőjüket nem lehet elrendezni a Biztonsági Tanács 194. határozatának értelmében.
5. Segíteni szeretnénk a szír menekültek hazatelepítését, repatriációjukat, anyagi segítséget biztosítva számukra, hogy normális életszínvonalon tudjanak élni a saját országukban, újraépítve történelmüket és kultúrájukat.

Összegzés

Zárógondolatomban őszinte szavakat szeretnék elmondani. Észrevettük és felismertük, hogy a magyar nép a hit és az imádság népe. Ez nagy reménység Európa és az egész keresztény világ számára. A megélt hitet támogatja és védelmezi is a magyar kormány. Egyedülálló dolog, hogy egy kormány támogassa a hitet, a vallást. Szeretnénk köszönetet mondani a magyar kormánynak, sok sikert kívánni nekik a továbbiakhoz, és szeretném megköszönni a magyarok hitét.

LEBANON: THE MESSAGE OF PEACE

Abstract

Lebanon's role is key to establishing peace in the Middle East. The issue of the coexistence of Christian and non-Christian denominations, churches, has never been as crucial as it is today. The West however, ought to realize that it must view its Eastern brethren so as to be able to appreciate the value of their presence. In the present reflection, we consider these possibilities.

Keywords: Lebanon, Maronite Church, Palestinian refugees, interfaith dialogue

Bechara Boutros Rai

Korai tanulmányait a libanoni jezsuitáknál végezte. 1962-ben lépett be a Mariamite Maronita Rendbe. Pappá 1967-ben szentelték. Rómában dolgozott, ahol a Vatikáni Rádió arab programjának felelőse volt. A Pápai Lateráni Egyetemen egyházjogot tanult, majd doktori fokozatot szerzett. 2011 óta a libanoni maronita egyház pátriárkája. XVI. Benedek pápa 2012-ben kreálta bíborossá.

ÁTTEKINTŐ GONDOLATOK A KÁLD EGYHÁZRÓL A VÉRTANÚSÁG KARIZMÁJA

LOUIS RAPHAEL SAKO

Absztrakt

Írásunkban az iraki káld katolikus egyház történetét tekintjük át, különös hangsúllyal napjaink súlyos, a társadalom minden területét érintő kérdéseire. Gondolkodásunknak külön jelentőséget ad, hogy Ferenc pápa első katolikus egyházfőként történelmi látogatást tett Irakban 2021 márciusában.

Kulcsszavak: Irak, káld egyház, terrorizmus, vallási radikalizmus, egyházak párbeszéde

Bevezető gondolatok

Mindenekelőtt szeretném megköszönni Őeminenciája Erdő Péter bíboros úrnak, hogy meghívott az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusra. Valamint hála a Magyar Máltai Szeretetszolgálatnak, hogy ma jelen lehetek önök között. Szívből jövő köszönet ezért, amely a zaklatott hazájukban lévő keresztényekkel való szolidaritás konkrét megnyilvánulása. Köszönet a magyar kormánynak és a magyar egyháznak nagylelkű segítségnyújtásukért, amelynek révén az Iszlám Állam által lerombolt otthonok, iskolák, templomok épülhettek újjá a Ninivei-síkságon. Megbecsülésünk és hálánk jeleként Telskuf városát „Magyarország lányának” (Bint al Majjar) neveztük el.

A közel-keleti keresztény dráma évek óta folyik. Az óriási nyomás, a vérengzések és a nyomukban járó elvándorlás folytatódik olyan országokban, mint Irak, Szíria, a Szentföld és Libanon. Sajnos a Nyugat nincs tisztában azokkal a nehézségekkel és félelmekkel, melyekkel a keresztényeknek számos országban szembe kell nézniük. A radikalizmus (terror) mint politikai és vallásos ideológia egyre inkább terjed a Közel-Keleten, s ennek a keresztények ártatlan áldozatai, elkötelezettségük mértékétől függetlenül. A szélsőségesek ki akarják használni a jelenlegi helyzetet, hogy véget vessenek a keresztény jelenlétnek a Közel-Kele-

ten. Sokan hagyták el hazájukat, ami tovább nehezíti a helyben maradók „életét”, azokat, akik kitartóan és lelkesen folytatják tanúságtételüket, az óriási nehézségek közepette is.

Mivel a Közel-Kelet a kereszténység bölcsője, úgy gondoljuk, a keresztények jelenléte a térségben kulcsfontosságú, és ők az önök támogatására szorulnak. Példaként a káld egyházat mutatom be, mely nagyon hasonlít a világ ezen felén lévő többi keresztény felekezethez.

Történelmi háttér

A kereszténység a Krisztus utáni I. század végén jelent meg Mezopotámiában (ma Irak). A hagyomány szerint Szent Tamás apostol volt az első, aki Indiába vezető útja során ebben a térségben evangelizált. Ezért a keleti egyház „patrónusának” tekintik. Miután elvégezte misszióját Mezopotámiában, India Kerala régiójába ment hirdetni az örömhírt; a Malabár-part keresztényeit ma is „Szent Tamás keresztényeiként” tartják számon. Ők mind a mai napig a káld liturgiát használják, amelyet a II. vatikáni zsinat után fordítottak le a helyi malajálam dialektusra. Az apostolok általában ott prédikáltak, ahol zsidó közösségek voltak – nyelvükből és hitbéli meggyőződésükből fakadóan. Így történt Mezopotámiában is Krisztus után 587-ben. Ez az oka annak, hogy liturgiánk zsidó keresztény liturgia.

Az egyházam első szinódusa 410-ben, Izsák pátriárka pártfogásával negyven püspököt hívott egybe. Számos alapvető fontosságú döntést hoztak ekkor a tanítással, az adminisztrációval és a rítus gyakorlásával kapcsolatban (például a niceai hitvallás adaptációja, az egyházmegyei kormányzati rendszere, vagy annak a struktúrának a létrehozása, amely szerint az egyház egyetlen vezetője „Szeleukia érseke”).

Nyitottság a világra

A történelem tanúja volt a keleti egyház páratlan evangelizációjának, amely kiterjedt a Távol-Keletre, Szumátra szigetétől Srí Lankáig, az indiai Malabár-parttól Kínáig és az Arab-félszigetig. Az első évezredben egyetlen más egyház sem terjeszkedett annyira, mint a keleti. Kereskedők és szerzetesek hirdették az evangéliumot a selyemutat követve. Mélyen átértékelték kereszténységük és műveltségük dimenzióját: a kereszténységet „a Fény vallásának” nevezték, Krisztust „Megvilágosodottnak”, az örömhírt pedig „Drágagyöngynek”. Nisibis tartományban Abdisho metropolita (+1318) mintegy húsz metropolitát vett számba kétszáz egyházmegyével. A térségben az iszlám VII. századi megjelenésekor a mai Irak és Perzsia területén a keresztények voltak többségben, míg mára már a kisebbséget alkotják.

A vértanúság karizmája

A káld egyháznak nincsenek külső megjelenési stílusjegyei, épületdíszei. Szépsége belülről fakad, liturgiájából, lelkiségéből és mártírjaiból, akik életüket áldozták hitükért, és áldozzák mind a mai napig. A vértanúság a káld egyház karizmája, mivel megalakulásától kezdve mindig is üldöztetésnek volt kitéve – korábban a perzsák, az arabok, a mongolok, az oszmán-törökök, ma pedig a muszlim szélsőségesek, például az al-Kaida vagy az Iszlám Állam részéről. Ezen a ponton szeretnék megemlékezni a bagdadi szír katolikus katedrálisban 2010. október 31-én, a vasárnapi misén történt robbantásról, melynek során negyvennyolc ember veszítette életét, köztük két fiatal pap.

Hasonlóan drámai példa a százhuszezer keresztény elvándorlása Moszulból és a Nini-vei-síkságról. Egyetlen éjszaka alatt hagytak maguk mögött mindent, biztos menedéket keresve. Sokan tartózkodtak például Kurdisztánban, több mint három évig, 2017-es szabadulásukig. A liturgia keretén belül a káld egyház reggeli és esti körmenettel és himnuszokkal tiszteli mártírjait és ereklyéiket. Ez a szellemiség ad nekünk erőt a maradáshoz, a kitartáshoz, a reményhez.

Krisztológiai szempontok

Mivel a keleti egyház a Római Birodalom határain kívül helyezkedett el, földrajzi és politikai szempontból is elszigetelten, nem vett részt az egyetemes zsinatokon. Megjegyzendő, hogy nem helyes „nesztóriánus egyháznak” nevezni, ugyanis Nesztoriosz Konstantinápoly pátriárkája volt. Így a keleti egyház az antiochiai krisztológiát vette át, melyet a szinoptikus evangéliumok leírása alapján Jézus Krisztus történelmileg felemelkedő személye jellemez: embertől Istenig, szemben a leszálló személlyel az alexandriai teológiában, amely Istentől emberig származtatja a Logoszt, ahogyan az János evangéliumának elején olvasható. A keleti egyház a katolikus egyház részének tekinti magát. Eltérések csupán a szóhasználatban vannak, amivel kapcsolatosan II. Szent János Pál pápa és Dinkha pátriárka Rómában, 1994. november 11-én adta ki krisztológiai nyilatkozatát.

A káld katolikus egyház

Amikor a keresztések birtokában volt a Szentföld, nyugati misszionáriusok érkeztek Keletre. 1340-ben közvetlen kapcsolat jött létre, amikor a keleti keresztények egy csoportja Cipruson csatlakozott a katolikus egyházhoz. Őket nevezték káldoknak. Ezt a szövetséget Timóteus püspök újjította meg 1445-ben, IV. Jenő pápa idején, a ferrara–firenzei zsinatot (1438–1445) követően. 1553. november 12-én Youhanna Soulaqát püspökké szentelték

Rómában, és a káldok pátriárkájának nyilvánították. Ezt követően Amedbe (Diyarbakir) érkezett, s a várost a patriarchátus központjául választotta. Egy csoport domonkos szerzetes kísérte, hogy segítsék a katolicizmus terjesztését. Pozícióját két metropolita felszentelésével erősítette meg. Soulaqa pátriárka 1555. január 12-én halt meg, miután az oszmánok megkínozták. A káld egyház a katolikus egyházzal való egység mártírjaként tartja számon.

Ma a káld egyháznak tizennyolc egyházmegyéje van: nyolc Irakban, kettő Iránban, egy Szíriában, Libanonban, Egyiptomban és Törökországban, kettő Amerikában, egy Kanadában és egy Ausztráliában. Híveinek száma meghaladja az egymilliót.

Az eucharisztia alapuló keleti lelkiség

A keleti lelkiség célja Krisztus személyének mély megismerése és a vele való egység. Jézus Krisztus az üdvösség „feje”, amely az egyházban, Krisztus misztikus testének közösségében és végső soron a hívekben valósul meg, amikor a liturgikus év különböző szakaszaiban fokozatos egységre jutunk azáltal, ahogyan az üdvösségtörténet különböző részein megyünk keresztül, megélve valódi teológiai és erkölcsi jelentésüket. Ezt az egyház megszentelődése (az eszkatológiai dimenzió) koronázza meg, a Krisztus és az egyház húsvéti misztériumáról való folyamatos személyes és közösségi elmélkedés által. Ez olyan átformáló program, amely a keresztény közösséget alkotó lényegesen alapul. Ennek megfelelően a keleti liturgia „folyamatosan” világító fényt helyez a templom közepére, hogy megvilágítsa az eucharisztia és a Szentírás asztalát, azaz Jézus Krisztusra világítson, őt tisztelje, és az ő példáját kövesse.

A keresztény hívő nem teljes misztikus-spirituális tapasztalat nélkül, amely valójában nem kivételes helyzetet jelent. A spiritualitás azt jelenti: engedjük a Szentléleknek, hogy bennünk imádkozzon, Isten misztériumának megismerésére vezessen bennünket, s nem azt, hogy a világtól elszigetelődjünk azáltal, hogy közvetlen tudásunk van Istenről mint Atyánkról. Ennek a fajta ismeretnek a hétköznapi életünk során gyarapodnia kellene, és erről kellene tanúbizonyságot tennünk. A keleti hagyomány szerint a lelki életnek két feltétele van:

- Elköteleződés Jézus Krisztus példájának követése mellett, tekintettel az egyéni körülményekre. Ez egy radikális „isteni” szerelmi kapcsolaton alapul, amely hasonlít a házaspárok szövetségéhez. Befogadjuk az eucharisztia, Krisztus testét, amíg át nem változik bennünk. Vagyis naponta veszünk tőle valamit, és magunkra öltjük, hogy egyesülhessünk vele. „Because I love that son, I have become a son. who joins the one who does not die is also not dead. who is pleased with life becomes alive” (hymns of Salomon, 97).

- Elmélyült imádság, vagy a szív spirituális és „misztikus” imájának gyakorlása. Ez az érzelmi gyakorlat lehetővé teszi a hívő számára, hogy egyesüljön Istennel az előtte való leborulás és hálaadás által. Ez erőt, világosságot és békességet ad mindennapi küzdelmeink során. Ezek az imák arra hívnak bennünket, hogy csatlakozzunk Jézus imádásához, és ez legyen az alap.

Rövid megjegyzés az egyházi liturgiánkhoz

- A keleti egyház hét szentséget ismer el.
- Három anafora van, melyek közül Addai és Mari anaforája a III. századból származik. A legutóbbi (negyedik) Szent Tamás 2020-ban született anaforája. A káld teológia a kegyelem és a remény letéteményese.
- Hisszük, hogy Isten áldásai, megbocsátása és kegyelme mindenkinek szólnak.
- Mivel Jézus feltámadt és megdicsőítettet, a keleti egyház a Megfeszített nélküli keresztet használja.

Milyen jövő vár az iraki keresztényekre a pápa látogatása után?

Ferenc pápa iraki vizitációja (2021. március 5–8.) és főként az iraki keresztényekhez tett apostoli látogatása történelmi jelentőségű esemény volt. Fontosságát az adta, hogy kifejezte az üldözött keresztények támogatását, akik továbbra is szenvednek, s a bizalmatlanság és gyanakvás légkörében kénytelenek élni, ami meggátolja őket, hogy jövőjüket a saját országukban képzeljék el.

Ferenc pápa látogatása megerősíti a keresztények hitét, megújítja reményüket, és új lendületet ad nekik, hogy újraépítsék a bizalmat, s a nemzeti és szellemi testvériség jegyében együttműködjenek polgártársaikkal. Keresztényeknek és muszlimoknak értékelniük kellene a pápa üzeneteit, és annak részleteit meg kell valósítaniuk.

A pápa üzeneteivel minden iraki szívét megérinti. Pietro Parolin bíboros az iraki hívekkel való találkozásból tanultakat úgy foglalta össze, mint a vértanúsáig tartó bizonyágtételt a hitről. Ez az, amelyet ma az iraki keresztényektől tanulhatunk. A támadások és gyilkosságok ellenére ők továbbra is nagy bátorsággal tesznek tanúbizonyítást katolikus hitük mellett. Ez nagyszerű tanítás. A bíboros hozzátette: arra a képességre figyelmeztet bennünket, hogy minden nehézség ellenére legyünk őszinték. Ez felhívás a szolidaritásra.

A keresztényeknek ugyanaz az álma, mint az irakiaknak, hogy békében, stabilitásban, egyenlőségben és méltósággal élhessenek. Ennek elérésében minden segítséget nagyra érté-

kelnének. Az egyetlen megoldás, hogy legyen egy erős szekuláris polgári állam és valódi demokrácia, hasonlóan a világ legtöbb országában megvalósított demokráciához. A szekuláris vezetés minden vallást, kultúrát, csoportot és nyelvet felkarol és védelmez, a közügyeket tisztességesen irányítja és védi. A polgári állam nem avatkozik bele állampolgárai vallási hovatartozásába, és politikáját nem emeli egy ideológiai doktrína (szektás) szintjére, hogy az így hatalmat szerezzen és uralkodjon. A vallás és a politika szétválasztása követelmény. A nemzetközi közösségnek segítenie kellene Irakot e létfontosságú feladat megvalósításában.

A keresztények elvándorlásának megállítása érdekében ugyanakkor szükséges a városaikban és falvaikban kialakult helyzetet követő fejlesztési segítyezés, otthonaik, valamint az utak újjáépítése és munkahelyek teremtése, különösen a fiatalok számára.

Záró gondolatok

Az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus lehetőség kell hogy legyen minden keresztény számára, hogy elmélyítse Krisztussal való egységét, majd egyháztagsága révén erősítse a közösséget és az egységet. Valamennyi eucharisztikus ünneplés az utolsó vacsora ünneplése, s az osztozás és közösség üzenetét hordozza. Adja a Mindenható, hogy bevégezhessük lelki utunkat Urunkhoz és Megváltónkhoz, Jézus Krisztushoz, aki soha nem hagy minket sötétségben, hanem feltámadásának fényét ragyogtatja ránk.

OVERVIEW REFLECTIONS ABOUT THE CHALDEAN CHURCH THE CHARISM OF MARTYRDOM

Abstract

In our overview, we look at the history of the Chaldean Catholic Church in Iraq, with particular emphasis on the serious issues affecting all areas of society today. The fact that Pope Francis made a historical visit to Iraq in March of 2021 and being the first Catholic pontiff to do so adds special significance to our thinking.

Keywords: Iraq, Chaldean Church, terrorism, religious radicalism, church dialogue

Louis Raphael Sako

Korai tanulmányait az iraki Moszulban, majd a domonkosok által működtetett helyi Szent János szemináriumban végezte. 1974-ben szentelték pappá. A római Pápai Keleti Intézetben tanult, ahol keleti patrisztikából doktorált. Később a párizsi Sorbonne-on is doktori fokozatot szerzett történelemtudományból. 1986-ban visszatért Moszulba. 1997-től 2002-ig a pátriárkai szeminárium rektora volt Bagdadban. 2002-ben kirkuki érsekké nevezték ki, 2003-ban szentelték püspökké. 2013-ban bagdadi érsekké és babiloni káld katolikus pátriárkává választották.

SZÍRIA KÁRVALLOTTJAI – AZ ÖZVEGYEK FÁJDALMA

YOUSSEF ABSI

Absztrakt

Szíria jövőjének kulcsa, hogy rehabilitáljuk az emberi személyt, különös tekintettel a gyermekekre, akik a legsúlyosabb pszichológiai és szociális következményeit viselik a krízishelyzetnek. Ennek a munkának az elvégzéséhez rengeteg, közös erőfeszítésre és több évre van szükség. Rövid írásunkban a szíriai háborúnak a társadalom szövetének mélyrétegére gyakorolt hatásait tekintjük át.

Kulcsszavak: szíriai háború, melkita egyház, keresztényüldözés, Közel-Kelet

Bevezető gondolatok

Nagyon örülök és köszönöm, hogy a Magyar Máltai Szeretetszolgálat által szervezett testvéri összejövetelen részt vehetek. Nagyon szépen köszönöm a szervezőknek a meghívást, és hogy röviden beszélhetek Szíriáról. Mára sokat tudunk, halhattunk, olvashattunk a libanoni és iraki helyzetről. Én ezért két dolgról szeretnék szólni: egyrészt Szíria mai valóságáról, másrészt arról, hogy milyen segísége lenne szükségük keresztény közösségeinknek.

Kezdjük tehát a valóság leírásával. Szíria egész területén jelen van a kereszténység, kisebb-nagyobb közösségekben, különböző elnevezésű felekezetekben, különböző régiókban. A 2011 márciusában kezdődött események következtében egyrészt a veszélyesebb területekről elindultak az emberek biztonságosabb területek felé, másrészt a keresztények száma jelentősen csökkent az ország egész területén. Ennek az is oka, hogy bizonyos országok megkönnyítették a migrációt, például Jordánia, Kanada vagy Ausztrália. Természetesen ez a muzulmánokat és a keresztényeket egyaránt érinti, de a keresztényeket lényegesen erősebben. 2011 óta a gazdasági és politikai helyzet nagyon sokat romlott. Jelentősen csökkent a pénz értéke is a dollárhoz viszonyítva, és ezzel párhuzamosan mindennek az ára rohamos növekedésnek indult. Jelenleg nem áll rendelkezésre élelmiszer, illetve a mindennapi élethez szükséges árucikkekben is folyamatos a hiány. Ezenkívül az üzemanyag és az elektromos

áram hiánya is jelentős, ami nagyon sok ipari és nem ipari létesítmény munkáját lehetetlenné teszi.

- Ennek fő oka az, hogy Szíriára szankciókat vetettek ki, amelyek keresztényekre és muzulmánokra egyaránt kihatnak.
- Egyrészt sokan mindenáron megpróbálják elhagyni az országot, ez a keresztényeknek már a 30–40 százalékát jelenti.
- Az emberek egyre kevésbé reménykednek abban, hogy valami javulni fog, és egyre jobban tartanak a jövőtől.
- Ezenkívül számos mély negatív pszichológiai hatása van ennek a helyzetnek.
- A családok és a társadalom szétesése is nagyon komoly problémát jelent.
- A kialakult helyzet az egyház és a hívek között is konfliktust generál, hiszen a hívek arra számítanak, hogy az egyház segítséget nyújt nekik a problémáikban.
- Említhetjük az életszínvonal jelentős csökkenését is. A szíriai lakosság nagy részére igaz, hogy az egy főre jutó havi bevételük nem haladja meg az ötven dollárt.

Kereszténység Szíriában

Több ezer keresztényt öltek meg vagy közvetlenül, vagy közvetett módon lelték halálukat. Hogyan tudunk segíteni a szíreknak, hogy megmaradjanak szír keresztényeknek? Az első szükséges lépés, hogy rehabilitáljuk a sokat szenvedett emberi személyt, különös tekintettel a gyermekekre, akik a legsúlyosabb pszichológiai és szociális következményeit viselik a krízishelyzetnek. Ennek a munkának az elvégzéséhez természetesen erőfeszítésre és több évre van szükség. Egy új generáció kialakítására, amely képes legyőzni ezt a válságot. Ehhez az kell, hogy tagjai képesek legyenek elfogadni azokat, akik különböznek tőlük, tudjanak együttműködni velük, és utasítsák el a fanatizmust.

Szükséges kiemelni azt a több ezer iskolát, amely felújításra szorul: szörnyű állapotban vannak, a legtöbbet lerombolták, köztük a keresztény iskolákat is. Szeretném kiemelni a patriarchátus fennhatósága alatt álló iskolánkat, amelyet a magyar kormány segítségével sikerült helyreállítani, és a napokban lesz az átadása.

Tárgyi jellegű segítség van szükségünk, de különböző formákban. Hatalmas veszteségeket szenvedtünk el, óriási a pusztítás, magasak az árak, és nagyon kevés a segítő kéz. Ezenkívül lakóhelyeket kell létrehoznunk a menekültek számára, hogy vissza tudjanak térni otthonaikba, legyenek azok Szíriában vagy Szírián kívül.

Semmilyen szinten nem lehet kiszámolni azt, hogy milyen hatalmas mennyiségű segítségre lenne szükség, éppen ezért a külső és belső erőknek együtt kell működniük. A helyi egyház elveszítette teljes belső bevételét, így kénytelenek vagyunk egyházi és nem egyházi, külső adományozók felé fordulni segítségért. A Caritashoz, az ENSZ-hez, püspöki konferenciákhoz és különböző államokhoz, kormányzati szervezetekhez, így például a magyar kormányhoz.

Sajnos azonban még mindig nem kaptunk annyi segítséget, amennyire valójában szükségünk lenne, hiszen ahogy az imént említettem, nagyon nagy a szükség. Az egyház nem képes helyettesíteni az államot, azonban segítségére tud lenni a forrásaival.

Mi hiszünk abban, hogy az özvegyek fájdalmának nagy hatása van. Szíria újjáépítése ki van szolgáltatva a nemzetközi szereplők kényének-kedvének, és ez a szíriai helyzet megoldását összeköti a szíriai válságpolitika megoldásával. Nagyon fontos, hogy vissza tudjanak térni azok, akik elveszítették otthonukat. Ez sajnós ördögi kör. A szíriai keresztény és muszlim fiatalok elveszítették vagy hamarosan el fogják veszíteni a hazájukba vetett hitüket, bizalmukat, ezenkívül a jövőjükbe és az értékeikbe vetett hitüket is. Amiatt is elveszítik értékrendjüket, mert látják, hogy a nemzetközi közösség milyen erkölcstelen módon kezeli a szíriai válságot. A hatalmasok és gazdagok ráerőltetik saját érdekeiket másokra. Éppen ezért ha segíteni szeretnének a szíriai keresztényeknek hitük megőrzésében, akkor bátorítaniuk kell őket abban, hogy tartsák meg a jövőjükbe és a hazájukba vetett hitüket. Ez mind összefügg. Mindezt azonban nem a reménytelenség mondatja velem, hiszen mindig van remény. A fiatalok még mindig lelkesen vesznek részt az egyházi élet mindennapjaiban. Ebben a pillanatban is zajlik a lerombolt iskolák, templomok, egyházi épületek újjáépítése. Sőt új templomokat is emelünk, fejlesztési terveket valósítunk meg. Nem hagyjuk, hogy a reménytelenség megrendítse hitünket. Nem hagyjuk abba a remény terjesztését. Tekintetünket Jézus Krisztusra vetjük, aki mindig mellettünk van, és megsegít minket.

Szíriának kétségkívül segítségre van szüksége, és a szíriai keresztényeknek nagyobb szükségük van a segítségre, több okból is. Először is szeretném megköszönni a magyar kormánynak azt a felbecsülhetetlen értékű segítséget, amelyet a szír keresztényeknek nyújt. De sajnós leginkább arra lenne szükség, hogy a Nyugat véget vessen a minket sújtó szankcióknak. Ugyanis ezek kivétel nélkül az egész szír népet sújtják, és az alapvető megélhetéshez szükséges lételemektől fosztják meg őket. Példának okáért nincs elektromos áram, üzemanyag, liszt. Azt kérjük az egyházaktól, a kormányzati szervektől és mindenkitől, akinek módjában áll hatást gyakorolni, hogy győzzék meg azokat, akik a szankciókat meg tudják szüntetni, és győzzék meg a döntéshozókat, hogy ezek a szankciók értelmetlenek, és csak szenvedést hoznak Szíriára és a szomszédos országokra. Másodszor arra ösztönzök mindenkit, hogy

gyorsítsuk fel a helyreállítási folyamatot, és ne kössük a politikai helyzet megoldásához. Ugyanis minden nap késedelem tovább ront a helyzeten, és tovább növeli a költségeket.

Záró gondolatok

Végezetül pedig nem beszélhetünk az otthonokba való visszatérésről, amíg nincs stabilitás. Hiszem, hogy a helyi keresztények megsegítése alapvető fontosságú a migrációs válság kezelésében, és ahhoz, hogy a hazájukban maradásra ösztönözzük őket. A hazájukban maradás egyrészt nagy értéket képvisel a nemzetük számára, hiszen kompetenciáikkal, képességeikkel segítik országukat, másrészt pedig az, hogy kitartanak a régiójukban, önmagában keresztény tanúságtétel, és ezzel megőrizzük azt a gazdag keresztény örökséget, amelyet atyáink hagytak ránk. Ők a vetőmag, amely meghozza majd a termést.

SYRIA'S VICTIMS – THE WIDOWS' ANGUISH

Abstract

The key to Syria's future is to rehabilitate the human person, especially the children, who bear the worst psychological and social consequences of the crisis. A great deal of joint effort and many years are needed to accomplish this work. In our short paper, we review the effects of the Syrian war on the deep layers of the fabric of society.

Keywords: Syrian war, Middle East, Christian persecution, Melkite Church

Youssef Absi

Youssef Absit 1973-ban szentelték pappá, majd lett a Szent Pál Misszionárius Társaság tagja. A libanoni Harissában tanult teológiát és filozófiát és szerzett ugyanott licenciátust. Később a Kasliki Szentlélek Egyetemen hallgatott egyházzenét, majd szerzett ugyanott doktori fokozatot. I. Józsefként 2017-ben választotta meg a Melkita Görögkatolikus Egyház szinódusa pátriárkának.

SZÍRIAI IMPRESSZIÓK

HOMSZ VÁROSÁNAK ÉRINTETTSÉGE A SZÍRIAI HÁBORÚ IDŐSZAKÁBAN

JEAN-ABDO ARBACH

Absztrakt

A szíriai háború, Aleppó és Damaszkusz mellett, Homsz városát érintette legpusztítóbban. Épített örökségeinek jelentős része megsemmisült, emberek ezrei váltak belső menekültekké. Az újjáépítési munkálatok megkezdődtek, a társadalmi sebek azonban továbbra is mélyek. E rövid írásban ennek a térségnek a valóságát kívánom felmutatni.

Kulcsszavak: szíriai háború, Homsz, Szíriai Karitás, Megcsonkított Szent Jakab-kolostor

Bevezetés

Boldog vagyok, hogy a mai emlékezetes napon az önök körében lehetek. Az eucharisztikus kongresszus alkalmából, amelynek Budapest nemes városa ad otthont, összegyűltünk itt, hogy közösen nyilvánítsuk ki testvériségünket és szolidaritásunkat. Üdvözlöm és ölelem mindnyájukat Urunk, Jézus Krisztus nevében. Urunk öröme és békéje legyen mindig önökkel! Mint Homsz, Hama és Jabrud érseke, valamint a Szíriai Karitás elnöke csak gratulálni tudok a szervezőknek ezért a testvéri összefövetelért, amely a barátság által szőtt szolidaritás kötelekeit és a legjobban nélkülözők iránti közös odafigyelést jelzi.

Az egész világ ismeri a szír tragédiát. Darában kezdődött, de Homszban robbant ki, amely ma Aleppóval együtt a világ legjobban lerombolt városa. Egyházmegyénk nehéz napokat élt át, amikor úgy tűnt, hogy az igazságosság, az igazság és a hűség eltűnt világunkból. 2012 februárjában több mint negyvenezer kereszténynek kellett elhagynia Homsz városát, így ők voltak az első szír menekültek. 2011-től 2014-ig minden elpusztult, ami az egyházmegye tulajdonában volt, beleértve a katedrálisunkat, érsekségünket, plébániáinkat, szen-

télyeinket, intézményeinket, kolostorainkat, köztük Megcsonkított Szent Jakab V. századi kolostorát Qarában. Nulláról kellett újrakezdeni Szíriában, amelyet gazdasági blokádnak sújt, ahol mindent nehéz megszerezni és megvalósítani.

Egy új álom

Országunk nyersanyagokban és emberi jó tulajdonságokban gazdag. Ha majd visszatér a béke, a szírek egy éven belül talpra állnak, és újból alkotóképesek lesznek! Szíria jövője szempontjából az egészségügyben van ma szükséghelyzet. A legjobb orvosok távoztak. Az ellátás és a gyógyszerek nagyon drágák. Sok pedagógusra és pszichológusra is szükség van gyermekeink és fiataljaink számára. Ezek a szakképzett férfiak és nők a béke és az igazságosság képviselői lesznek. Elköteleződnek amellett, hogy a szabadság és az emberi méltóság érdekében munkálkodjanak, hogy megreformálják a társadalmat és struktúráit. Ekkor lesz a mi „libanoni hegyünk” újból a béke, a szabadság és az igazságosság üzenete.

A felnövekvő fiataloknak meg kell tanítani egy szakmát is. Ez a háború a szíriaiakat segélyre szorulóvá, koldusokká tette. Újra rá kell találnunk méltóságunkra. Magyarország segítsége értékes volt. Csodálatos élményt jelentett számunkra, hogy olyan őszinte barátokat találtunk, akiknek egyetlen céljuk, hogy minden megkülönböztetés nélkül segítsenek. Alapvető fontosságú volt számunkra, hogy találkoztunk a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársaival, és közvetítésükkel megkaptuk a magyar kormány nagylelkű segítségét. Engedjék meg, hogy e felületen keresztül is megköszönjem Magyarországnak, az egész magyar népnek a karitatív szeretetét. Minden keresztényt arra biztatok, folytassa a népek között barátság erősítésének diplomáciai szolgálatát. Egy olyan ország, mint Magyarország, amely újra rátalál gyökereire, és helyreállítja önazonosságát, példaképpül szolgál, amikor megnyílik más kultúrák felé, és mások szenvedésével törődik. Hiszen bolygónk jövője a testvériségben, a szolidaritásban és a segítségnyújtásban rejlik. Ez a politika csak jót tud tenni az emberekkel. Az osztozás, a társadalmi kohézió, a kulturális csere és a vallásközi párbeszéd politikája.

Szíria ma hátrányos helyzetű. Lekötelezettek vagyunk, hogy segítséget kapunk önöktől, és nagyon hálásak vagyunk érte. A rendelkezésünkre bocsátott forrásoknak köszönhetően kétszáz lakást renováltak Homszban, lehetővé téve kétszáz család számára, hogy visszatérjenek a száműzetésből, és újból letelepedjenek, s a város és a tartomány gazdasági újjáéledésének létfontosságú szereplőivé váljanak.

Kedves magyarok, nagylelkűségükért cserébe imádkozunk önökért, és őszinte szeretettel viseltetünk önök iránt. Tanúsíthatjuk a humanitárius segítségre és a népek szolidaritására irányuló külpolitikájuk jótékony hatását.

A közösségi kommunikációs eszközök lecsökkentették a távolságokat, ugyanakkor nálunk, Keleten sokak számára a Nyugat továbbra is hozzáférhetetlen, és szenvedéseinket illetően nagyon tudatlan. Ha eljönnek hozzánk, és segítenek nekünk túlélni jól megtervezett fejlesztési és az újjáépítéshez és a mikrogazdaság újraindításához nyújtott segélyezési projektekkel, az jobb megoldás, mint a migránsok vészes elvándorlása, akiket az éhínség arra kényszerít, hogy kockázatos és oly veszélyes útvonalakon ismeretlen földek felé induljanak.

Ha humanitárius együttműködési és szociális-gazdasági partnerként jönnek hozzánk, az visszaadja méltóságunkat és a saját kultúránkba és a jövőnkbe vetett bizalmunkat. Miért kellene száműzetésbe vonulnunk, ha méltó módon élhetünk otthon? Ez igaz a menekültjeinkre, de fiataljainkra is, akiknek a jövője az álláshiány miatt bizonytalan. És Szíriában a fenntartható fejlesztésen alapuló humanitárius segítségnyújtás teljesen megfelelő válasz a mi elvárásainkra. Szeretném kiemelni, hogy a Szeretetszolgálat által nyújtott támogatás pontosan célozza a valós igényeket, amely a Caritas Internationalis irányultságaival tökéletes összhangban csatlakozik a Szíriai Karitásztól.

Összegző gondolatok

Egy olyan világban, amely egyre sokfélebb, az együttélés az üdvösség egyetlen útja. Ezt tanítja nekünk a mi Urunk, Jézus Krisztus, amikor azt mondja: „Szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket.” Ebben nekünk, keresztényeknek mindenki irányában – származásra, bőrszínre, vallásra vagy ideológiára való tekintet nélkül – olyan úttörőknek kell lennünk, akik lerombolják a gyűlölet és a megosztottság falait, és a szeretet és a szolidaritás helyszíneit építik fel.

Szent István, Magyarország első királya imádkozzon ma értünk, hogy együtt egy jobb világot építsünk. Most már csak az maradt hátra, hogy gyümölcsöző találkozást kívánjak önöknek. Szűz Mária, az evangelizáció anyja tudjon közbenjárni önökért Fiánál, hogy minden tevékenységük bőséges lelki gyümölcsöt hozhasson Isten népéért. A Szentlélek támogassa, világosítsa meg és vezesse önöket!

SYRIAN IMPRESSIONS

THE INVOLVEMENT OF THE CITY OF HOMS DURING THE SYRIAN WAR

Abstract

After Aleppo and Damascus the Syrian war devastated the city of Homs the most. A significant part of our built heritage was destroyed, and thousands of people became internally displaced. Reconstruction work has begun, but social wounds remain profound. In our short article, I wish to present the reality of this region.

Keywords: Syrian War, Homs, Caritas Syria, St. James Monastery

Jean-Abdo Arbach

Jean-Abdo Arbach 1952-ben született Szíriában. 1980-ban szentelték pappá a Melkita Görögkatolikus Egyház szertartása szerint. 2006-ban szentelték címzetes püspökké és lett az argentin metropólia püspöke. Ezzel egy időben szentelte püspökké XVI. Benedek pápa is latin szertartás szerint. Arbach püspök jelenleg Homsz metropolita püspöke, valamint a Szíriai Karitásznak elnöke.

A MÁSIK HAZA: SZÍRIA

TÁRSADALMI JELEN ÉS JÖVŐ A KÖZEL-KELET SZÍVÉBEN

ELIAS AL-DEBEI

Absztrakt

A konfliktusok mély nyomokat hagynak egy ország társadalmi, kulturális szerkezetében, közösségi szövetében. A szíriai háborút követően az ország viharos gyorsasággal lett ennek lokális és nemzetközi hatásokkal járó szomorú példája. Írásunkban a szíriai válság elemeit tekintjük át, különös figyelemmel a keresztények és más vallásúak együttélésére és e krízis helyi társadalomra, kárvaltott lakosságra gyakorolt hatásaira.

Kulcsszavak: Szíria, társadalmi problémák, Közel-Kelet, szíriai háború

Bevezető gondolatok Szíriáról

Szíria a csodák földje, a változatosság, a civilizációk és vallások világa. A Szíriába látogatók mindig szenvedélyesen látni kívánják a mélyen gyökerező, ősi történelmet, amely az ország minden részét áthatja. Az idők során több mint ötezer régészeti lelőhelyet és harminchárom civilizáció nyomait fedezték fel Szíriában, például a babiloni, az asszír, a föníciai, a római, a görög, a nabateus és egyéb kultúrákat. Rengeteg alkotótevékenység jelent meg Szíriában, az éneklés, a zene és különböző irodalmi stílusok. A társadalmi fejlődés számtalan jelét lehet itt felfedezni, amelyek összefüggenek, s épületek, erődítmények, fellegvárak, paloták, utak és hidak formájában jelennek meg.

Három kontinens, Ázsia, Afrika és Európa találkozási pontjánál Szíriát egyrészt fontos és egyedülálló földrajzi helyzete, másrészt a területén korábban létező legrégebbi birodalmak tették különlegesen vonzóvá a világ számára, hiszen Szíria a civilizációk bölcsője. Ahogyan a Louvre igazgatója, André Parrot mára híressé vált mondasában megfogalmazta: „Minden embernek két hazája van, az egyik, amelyikben született, a másik Szíria.”

A válság előtti Szíria

2011 márciusa előtt Szíria a legbiztonságosabb országok közé tartozott, és magabiztosan haladt afelé, hogy a legkülönbözőbb szektorokban, különösen a gazdasági életben átfogó fejlődést érjen el, de az események az összeomlás szélére sodorták a szír gazdaságot. Szíria gyorsan fejlődő, közepes fejlettségű ország volt. Összességében a szír gazdaság a XXI. század első évtizedében javult, bár alacsony bázisról indult. A GDP 2000 és 2010 között évente 4,3%-kal növekedett, ami szinte teljes mértékben a nem olajalapú energiaszektorra épült, míg az infláció elfogadható szinten, 4,9% körül mozgott. A szír gyógyszeripar a hazai szükségletek 90%-át fedezte, és a világ ötvennégy országába exportált. A kormány az állampolgároknak ingyenes egészségügyi ellátást nyújtott, ennek keretében vidéken minden tízezer lakosra, a városokban pedig minden húszezer lakosra egészségügyi központot jelölt ki. Az analfabetizmust 5% alá szorították, mielőtt a terroristák több mint hétezer iskolát leromboltak. Pedig ez az érték 1970-ben 70% volt. Ötévenkénti 8%-os javulással a kormány ambiciózus tervei között szerepelt, hogy 2015-re teljes írni-olvasni tudást érjenek el.

A munkanélküliség a válság előtti években 8,4%-ra csökkent, Aleppó kormányzóság pedig 94%-os foglalkoztatottságot ért el. Szíriában a GDP 2010-ben meghaladta a hatvannégymilliárd dollárt, a kormány 22%-kal járult hozzá a nemzeti össztermékhez, a szír olajszektor a termelés tekintetében huszonhetedik volt a világon, míg árbevétele a teljes árbevétel 7%-át tette ki. A villamos energia termelése megfelelő szinten volt, 2010-ben az ország szükségletét fedezte, és a felesleget Libanonba exportálták.

Szíria a válság idején

A konfliktusok, jól tudjuk, tönkreteszik a tárgyi eszközöket és az immateriális javakat, mély nyomokat hagynak az ország társadalmi, kulturális szerkezetében, közösségi szellemben. A szíriai konfliktust követően az ország viharos gyorsasággal lett ennek példája. Ezeket a következményeket nem lehet jelen helyen a maguk teljességében összefoglalni.

A válság súlyos károkat okozott Szíria infrastruktúrájában. Homsz, Aleppó, Damaszkusz és több kisebb város a szír hadsereg és a fegyveres csoportok közötti hadszíntérré változott, és ez a lakosság számára tragikus következményekkel járt. A konfliktus idővel részlegesen vagy teljes mértékben tönkretette a városi hálózatokat, lerombolta a házakat, a közművek infrastruktúráját, az utakat, az iskolákat, a kórházakat, és sok helyen gazdasági összeomláshoz vezetett. A hidak, a vízkészletek, a magtárak és mások stratégiai célpontokká válásával az anyagi kár fokozatosan nőtt.

A gazdasági rendszer, az emberi erőforrások, a kommunikációs eszközök szétzilálása tovább súlyosbította a fizikai károk közellátásra gyakorolt hatását. A fizikai károk csak egy részét jelentik a konfliktus által okozott károknak. Napjainkban az üzemanyaghiány és a válság okozta működési és karbantartási korlátozások komolyan csökkentették az állami áramszolgáltatást.

Az áramtermelés 70%-ra esett vissza. A csökkentett áramellátás súlyos problémákat okoz. A legtöbb város naponta csak néhány órára kap áramot. A kormány az ország különböző részeit máshogyan érintő áramelosztási politikát alkalmaz, ami a konfliktus összes következménye mellett más szolgáltatásokat is befolyásol (például vízszolgáltatás, oktatás, egészségügy).

A halálozás és a demográfiai helyzet változása a tízéves szíriai háború legszomorúbb eredménye. A válság előtt, 2010-ben Szíria népességét huszonegymillióra becsülték (World Development Indicators). 2011 óta a háború sok területen nyomást gyakorol az ország lakosságára. Az International Organization for Migration legutóbbi számításai szerint Szíria lakosainak száma 18,8 millió.

A háborús események súlyosan befolyásolták a házasságkötéseket, a termékenységi rátát és a születéskor várható élettartamot. Emellett a demográfiai mozgások egyik fontos része informálisan zajlik: vannak menekültek, akiket nem regisztrálnak, bizonyos esetekben a migránsokat nem számítják bele a teljes népességbe vagy a menekültlétszámba. A konfliktushoz közvetlenül köthető elhalálozások száma félmillió. A második világháború óta Szíria lett a világ legnagyobb erőszakos migrációjának színtere. A háború előtt Szíriában élő emberek milliói vándoroltak el.

Nem kétséges, hogy a Szíriai Arab Köztársaság ellen hozott „Caesar Act” (Caesar Syrian Civilian Protection Act) és más hasonló, szerintünk gyakran jogtalan, egyoldalú korlátozó intézkedések súlyosan sértik a szír polgárokat, különösen azért, mert az egész országot sújtó nehéz életkörülményekkel együtt hatnak, s így gátolják a kormány rekonstrukciós és rehabilitációs intézkedéseit, amelyekről azért döntött, hogy a háború által lerombolt területeken újraindulhasson az élet. A napi szükségletek biztosítása terén tovább növelik az állampolgárok terheit az áremelkedések. Ezek a szankciók lehetetlenné teszik, hogy Szíria hozzájusson többek közt a szükséges árukhoz, szolgáltatásokhoz, technológiákhoz.

Nyilvánvaló, hogy e jogtalan intézkedések a szír emberekre gyakorolt pénzügyi, gazdasági, banki és kereskedelmi nyomás növelését célozzák, a bankszektorra közvetlenül negatív hatással vannak, különösen a külkereskedelem finanszírozására, beleértve a szír emberek számára szükséges orvosi, gyógyszeripari és élelmiszeripari eszközök és nyersanyagok beszerzésének finanszírozását.

Ezek az intézkedések, amelyek nem egyeztethetők össze a nemzetközi joggal és a szabadkereskedelem elveivel, a koronavírus-világjárvány okozta jelenlegi helyzetet is tekintve nagymértékben befolyásolják a szomorú szír valóságot. A járvány gazdasági, szociális és egészségügyi hatásai nyomán nőttek a nehézségek az orvosi és gyógyszer-, illetve élelmiszer-ellátáshoz szükséges összegek biztosítása terén, miközben az igény jelentősen megnőtt ezeken a területeken.

A válság ezért, elsősorban a gáz- és fűtőanyagkrízis miatt, elérte a tetőpontját. A szír háború kitörése óta talán először történt olyan, hogy a piacokon az eladók napokon keresztül semmit nem tudtak eladni. Ehhez hasonló még a háború aktív időszakának legnehezebb napjaiban sem fordult elő. A vásárlási kedv tehát alacsonyabb a megszokottnál. Akik mégis rendelkeznek megtakarítással, azok csak a feltétlenül szükségeseket veszik meg egyre növekvő árakon. Egy adott termék ára helyről helyre, eladóról eladóra változhat. Sok áru akár 50%-kal is drágul, némelyik még többel is. Ez a helyzet nagy létbizonytalanságban tartja az embereket, hogy mit is törölhetnének a bevásárlási listáról. Az áremelkedés érinti a közlekedési, a ház- és üzletbérleti díjakat, valamint az egészségügyi és orvosi ellátást is.

Damaszkuszban, ahol korábban soha nem éltek annyian, mint most, hiszen családok ezrei menekültek a fővárosba, a szegénység és a hajléktalanság hihetetlen szintre emelkedett, az utcákon fáradt tekintetű, sápadt gyermekek, asszonyok, férfiak százai próbálnak zsebkenőt, kekszet, rágógumit eladni.

Ami az országunkban történik, az egy külső merénylet eredménye – sajnálatosan szíriai részvétellel. A negatív médiamegnyilvánulások hozzájárulnak e kedvezőtlen helyzet fenntartásához, ugyanis megkísérlik eltorzítani a Szíriára jellemző, történetileg pozitív képet. Bizonyos külső nemzetközi „erők” beszivárgása, amelyek céljaik elérése érdekében a bizonytalanokat a közhangulat ingerlésére készítetik (ittthon és külföldön egyaránt), nem szolgálja Szíria és a becsületes szír állampolgárok érdekeit. Ez az, ami Szíriát válaszút felé sodorja, amelynek kimenetelét nem tudjuk megítélni. Mindezeket összegezve nem kétséges számomra, hogy amivel az ország most szembenéz, az a valaha volt legrosszabb állapot.

Kivándorlás, elvándorlás

Tudjuk, hogy az emberek nemcsak a jobb életkörülményeket, hanem a nagyobb életbiztonságot is keresik, ez természetes és érthető helyzet. A migrációs kép értelmezésénél a biztonsági tényezők vannak túlsúlyban a gazdasági háttérű elvándorlásnál: az emberek a jobb életfeltételek reményében indulnak el, de ebben az esetben ez leginkább az életbiztonságot jelenti. Számos régióban a válsághelyzet folytatódása és a Szíria elleni külső megszorító

szankciók hatására a gazdasági helyzet tovább romlik, és a sírek ezután is menedéket fognak keresni.

Az ország jelenleg nagy menekülthullámot él meg, hasonlót a legnagyobbhoz Szíria utóbbi évtizedeiben, amely 2013-ban kezdődött a meneküléssel a háború elől, de kisebb mértékűt és nagyobb akadályokkal. A jelenlegi gazdasági realitások okai és a szír állampolgárok vásárlóerejének csökkenése sokak számára megváltoztatta a kivándorlással kapcsolatos elgondolásait, különösen a fiatalokét, akik 2018-ig a háború okozta problémák ellenére a helyben maradást részesítették előnyben, és nem gondolták, hogy a helyzet jelentősen romlani fog azután, hogy a létszükségletek biztosítása nehézségekbe ütközött.

E változásnak az a következménye, hogy az ország elveszíti a Szíria jövőjének építése szempontjából fontos képzett embereket. Nemzetközi és civil szervezetek, valamint speciális tanulmányok párhuzamosan felmérték Szíria veszteségének és a befogadó országok nyereségének mértékét ebben a tekintetben. A tanulmányok rámutattak, hogy Szíriában a szakemberek hiánya minden szintet érint, leginkább a középiskolai és az egyetemi végzettséget igénylő területeken, valamint a szakmunkások körében.

A kereszténység Szíriában

Sokat mondják, halljuk, tudjuk: a kereszténység bölcsője Szíria. E kép jóllehet némileg leegyszerűsítő, de ha arra gondolunk, hogy a máig használatban lévő ősi, arámi nyelv csak kifejezéseiben tér el a szírtől, a kettő lényegében azonos, rögtön láthatóvá, érzékelhetővé válik e távolba tekintés. Egy bizonyos: a kereszténység a sírek számára nemzeti identitás.

A szír keresztények, csakúgy, mint a más vallású sírek, éveken keresztül szenvedtek a háború megpróbáltatásaitól. A terroristák keresztények tízezreit ölték meg vagy üzték el otthonaikból, templomokat, kolostorokat fosztottak ki és romboltak le. Szíria napjainkban spirituális válságon megy át. Az emberi civilizáció alapját jelentő erkölcsi értékek, tradíciók omlanak össze, ami a háború miatt és a szír területeken külföldről pénzelt terrorizmus jelenléte által megvalósult vallási üldöztetésben nyilvánul meg. Kiragadott példák a szíriai keresztények szenvedéseire:

- 2013 decemberének elején az an-Nuszra Front (az al-Kaidához kötődő iszlamista szervezet) foglyul ejtett tizenhárom szerzetesnőt és két munkást Maaloula város Mar Takla ortodox kolostorában. Több szabotázscelegményre is sor került a Szent Illés-templomban, házakat raboltak ki, sok keresztet és ősi ikonokat törtek össze.
- Rakka átvétele után az Iszlám Állam sanyargatta a tartomány keresztényeit, *dhiminek* (korlátozott jogokkal rendelkező egyistenhívó közösségnek) tekintették

őket, sarcot vetettek ki rájuk, és folyamatosan egy új törvénnyel fenyegették őket, amely csak „keserűséget és szégyent hoz”. Olyan törvénnyel, amely a szerencsétlen, az engedelmességet megtagadó keresztények számára szörnyű következményekkel jár. A terrrorszervezet kijelentette, hogy Rakkában és környékén a keresztények nem építhetnek kolostort vagy templomot, nem restaurálhatják a város lerombolt épületeit. A keresztények nem tehetnek ki keresztet vagy vallási könyveket, nem használhatnak hangosítást az imák, istentiszteletek során, és semmilyen vallási rítust nem végezhetnek a templomok falain kívül. A keresztények ezek után nem tehettek egyebet, mint várták, hogy a Szíriai Arab Hadsereg felszabadítsa a területet, és segítse őket.

- Idlib kormányzóságban is sor került kitelepítésekre, amikor az an-Nuszra Front 2015-ben átvette a hatalmat a térségben.
- 2015 februárjában az Iszlám Állam kilencven keresztényt ejtett foglyul két asszír település, Tel Shamiram és Tel Hormuz elleni támadásakor Haszaka kormányzóságban. 2015 februárja fordulópont volt az asszír keresztények életében, akiknek a száma az emberrablások, öldöklések és kitelepítések miatt Szíriában nem haladja meg az ötvenezret.
- Az Iszlám Állam 2015-ben támadást indított, és elfoglalta Tal Khanzirt és Ras al-Aint, e Szíria északkeleti részén fekvő, Törökország melletti, kurd többségű határvárosokat, ahol keresztények négy csoportja él, szír ortodoxok, szír katolikusok, örmény katolikusok és örmény ortodoxok. Az összecsapások és terrorakciók megkezdődése a régióban a keresztények elvándorlási hullámát indította el Európa felé.
- Al-Qaryatayn szír város Homsz kormányzóságban. A terrorista szervezet rengeteg keresztényt elhurcolt innen. E keresztényekkel bizonyos szempontból ugyanaz történt, mint a Rakkában élőkkel, akiket 2015 augusztusában a Szír Arab Hadsereggel vívott csata után az Iszlám Állam irányítása alá vont.

Szíria különböző vallásokhoz és felekezetekhez tartozó népe mindig is szír nemzeti identitású ősi nép volt. A Szíriában élő keresztények száma és részaránya a biztonság, a stabilitás, a kormányzás és a globális állapotok függvényében azonban sokat változott. Népszámszatisztikai felmérések kimutatták, hogy az elmúlt évszázad elején Szíriában a keresztények száma elérte a 30%-ot. Ez az érték aztán 35%-ra nőtt a francia megszállás utáni függetlenségi harc elején. A XX. század közepén a külföldi cégek és vállalkozások 75%-a keresztények kezében volt, kezdeményezéseiket a kormány messzemenően támogatta. A szír földön élő keresztények száma az 1940-es évek közepén meghaladta a népesség 38%-át. Ezek az emberek sok területen kiténtek tehetségükkel, sikereikkel. Keresztények százai irányították a

kulturális életet, a médiát, a mozikat, színházakat. Szír keresztények közül kerül ki számtalan alkotóművész, költők, írók, orvosok, gyógyszerészek, mérnökök, gyárosok, továbbá a hetvenes évektől napjainkig prominens személyek a szír élet valamennyi területéről, így miniszterek, vezető katonai, politikai és közigazgatási beosztásban működő személyiségek.

Szociális, gazdasági és kulturális téren is a keresztények mindig kiemelkedő társadalmi szerepeket töltöttek be. A szír keresztények a mai napig megőrizték vallási identitásukat. Vallásukat szabadon gyakorolják, szólhatnak a templomok harangjai, ünnepeiket nyomásgyakorlás nélkül szervezhetik. Mindezeket törvények biztosítják számukra, a többi szír felekezettel azonos jogokat élvezhetnek.

A keresztények száma 2010-ben, a háború előtt 2,2 millió volt, ma kevesebb mint hat-százhetvenhétezer. A szír keresztény generációk többsége városokban nőtt fel. Ami Damaszkuszt, a politikai fővárost illeti, itt három egyház székhelye található: az Antiochiai és az Egész Keleti Görög Ortodox Patriarchátus; az Antiochiai és az Egész Keleti Szír Ortodox Patriarchátus; az Antiochiai, Alexandriai és Jeruzsálemi Melkita Görög Ortodox Patriarchátus.

A szír keresztények migrációjáról

Napjainkban az arab régióban általában és különösen Szíriában keresztény kivándorlási folyamat tanúi vagyunk. A politikai, gazdasági és szociális válságok által kiváltott tömeges és gyors exodust tapasztalhatjuk meg, amely keresztényt és muszlimot egyaránt érint.

A keresztényeket súlyosan érintő migráció a társadalmi és gazdasági zsákutcából való kijutásban gyökerezik. Menekülés a mindennapjaikat érintő, ijesztő valóságtól.

Számos oka van annak, hogy a keresztények elvándorolnak a régióból, különösen Szíriából. Az egyik a jövőtől való félelem. A nyugati politika által létrehozott, szír földön harcoló terroristacsoportok nevét ismerve, az emelkedő számú szélsőségesek fanatizmusa miatt fokozatosan nő a félelem, a bizalmatlanság és a bizonytalanság.

Egy másik fő ok a romló gazdasági helyzet. Ez nem csak a keresztényeket sújtja, negatív hatással van minden szírre. A Szíria elleni számos gazdasági szankció nagymértékben befolyásolja az állami szektor gazdasági helyzetét és a keresztény magángazdaságot.

A keresztény kivándorlás negatív következménye az, hogy országunkban a keresztény közösségek többsége kis létszámú. A migráció ezekre jelentős hatással van azáltal, hogy megbénítja közösségi életüket. A szíriai keresztények elvándorlása negatívan befolyásolja a demográfiájukat is.

A keresztények soha nem igényeltek idegen védelmet, gyámságot. Valóban ragaszkodnak a hazájukhoz, történelmükhöz, egyházaikhoz. Azonban a fájdalmas helyi valóság és a megmaradási nehézségek otthonaik és hazájuk elhagyására készítetik őket, nagy szomorúsággal a szívükben. Ez azért is van így, mert a keresztény kisebbség minden válságban a legsebezhetőbb csoport a szír társadalomban.

Ha Szíria bizonyos területein nem lettek volna nehézségek az életkörülmények és a terroristák jelenléte miatt, a keresztények nem gondoltak volna arra, hogy elhagyják hazájukat, hiszen a terroristacsoportoktól és a fegyveres csapatoktól eltekintve a kormány nem üldözi vallásuk miatt a keresztényeket Szíriában, nincsenek igazságtalan törvények, amelyek humanitárius menedékjog kérésére ösztönöznék őket, ráadásul a templomok, iskolák, keresztény intézmények építését illető megszorítások sem léteznek.

Szíria tehát valóban a kereszténység bölcsője, az a föld, ahonnan annak üzenete elindult az egész világba. Szent Pál Damaszkuszban tért meg, és végigjárta az utat, amely összeköti Bab Shargit, „a Keleti Kaput”, ahol Szent Ananiás temploma áll, és Bab Al-Jabiyah-t, „a Nyugati Kaput”, ahonnan az út Jeruzsálembe vezet. Amikor az apostoli püspökségeket létrehozták, Antiochia, Szíria ősi fővárosa volt az első egyházmegye, az anyaegyház székhelye, amelyből az összes keleti egyház később létrejött. Nagy Szíria tanúja volt sok szent születésének, Krisztus öt apostola is itt látta meg a napvilágot: Simon Péter, András, János, Jakab és Fülöp.

A szíriai értelmiség egyhangúlag azt állítja, hogy a keresztények eltávolítása a régióból a Nyugat terve, amely azt célozza, hogy megszűnjön a térség kulturális diverzitása, monolit kultúrát hozzanak létre, és megakadályozzák a levantei országok közötti kommunikációt, amelyben a kereszténység fontos szerepet játszott.

A szír kulturális elit véleménye szerint a kereszténység túlélése Keleten a modern államról, a kulturális sokszínűségről, a pluralizmusról és a demokráciáról alkotott elképzelés feltétele. Jelenlétük megakadályozza a tudományos, szellemi és kulturális energiák csökkenését a régióknban, mivel a keresztények elvándorlásával az egész arab térség megváltozik társadalmilag és emberileg.

Végül a szír keresztények helyzete nem választható el a Kelet más keresztényeiétől. Bár Szíria a világi törvénykezés és jogalkotás szempontjából különbözik néhány szomszédos országtól, mert teljes körű állampolgári jogokat ad a keresztényeknek, a szír válság idején bekövetkezett rossz közbiztonsági és gazdasági feltételek rájuk gyakorolják a legnagyobb hatást.

Szíria jövője

Nem könnyű a jövőre vonatkozó kilátásokat meghatározni egy olyan bonyolult helyzetben, mint a szír valóság, amelyben a nemzetközi a regionálissal és a helyivel keveredik. Néhány újabb fejlemény azonban egy jobb jövő reményét keltheti a szírek szívében:

- A közbiztonság és a személyi biztonság helyreállítása több fontos térségben, és a szír hadsereg folyamatos igyekezete, hogy megszabadítsa Szíria földjét a terrorizmus és a bizonytalanság megnyilvánulásaitól.
- A legutóbbi hírek szerint több ország készül a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételére a Szíriai Arab Köztársasággal, és ismét megnyitják követségeiket Szíriában.
- Az ENSZ és több ország felhívása a szír nép elleni egyoldalú büntető szankciók megszüntetésére.
- Folyamatos tárgyalás és kommunikáció a szír kormánnyal a jogtalan szíriai idegen jelenlét megszüntetésének szükségességéről. Ez a lépés nagyban enyhítené a szír állampolgárok által átélt humanitárius válságot, amelyet leginkább az áram- és vízhiány jelent.

A világ országainak össze kell fogniuk, és meg kell egyezniük a szír válság megoldásáról. Véget kell vetni a szír emberek szenvedéseinek, továbbá megsegítésükért együtt kell működni a szír kormánnyal az újjáépítés érdekében, elősegítve a fejlődést, hogy e folyamat eredményeként teljesülhessen a szírek óhaja, a régi, erős Szíria helyreállítása.

THE OTHER HOME: SYRIA

SOCIETAL PRESENT AND FUTURE IN THE HEART OF THE MIDDLE EAST

Abstract

Conflicts leave deep traces in the social and cultural structure and community fabric of a country. Following the war in Syria, the country became a sad example of this resulting in local and international repercussions. In our paper, we review the elements of the Syrian crisis, with particular attention to the coexistence of Christians and other religions and the effects of this crisis on local society and the afflicted population.

Keywords: Syria, social challenges, Middle East, Syrian war

Elias Al-Debei

Szíriai érsek. Damaszkuszban született, 1998-ban szentelték pappá. A szíriai melkita pátriárka hivatalának korábbi munkatársa, 2019-ben szentelték Bosra-Horan és Jabal-al Arab Melkita Görögkatolikus Egyházmegye püspökévé.

A SZUVERÉN MÁLTAI LOVAGREND HUMANITÁRIUS ÉS NEMZETKÖZI FEJLESZTŐMUNKÁJA A KÖZEL-KELETEN AZ ARAB TAVASZTÓL NAPJAINKIG

SOLYMÁRI DÁNIEL – CZIRJÁK RÁHEL

Absztrakt

A Szuverén Máltai Lovagrend egyszerre a megszentelt élet intézménye és a nemzetközi kapcsolatok sajátos jogállású és természetű szereplője. Állam, amely egyedi küldetésének a „hit védelmét és a szegények szolgálatát” tekinti. Jelen írásban a „missziós hitvallás” második részével foglalkozunk, azon belül is a Lovagrend közel-keleti humanitárius, segítő aktivitásait tekintjük át az arab tavasznak nevezett időszak kezdetétől napjainkig. A Máltai Lovagrendet különös kapcsolat fűzi a földrajzi területhez: a XI. században jött létre Jeruzsálemben, ahol a korabeli keresztény világ első tisztán karitatív tevékenységet végző szervezete lett. Kiterjedése, működési területe mára globális, azonban a Közel-Kelet kiemelt jelentőségű fókuszterületet jelent számára. Munkánkban rövid áttekintését adjuk a Lovagrend létrejöttének, azon belül is a közel-keleti szálnak, majd az említett, közel tizenöt éves időkeret térségbeli aktivitásait tekintjük át.

Kulcsszavak: Szuverén Máltai Lovagrend, Közel-Kelet, humanitárius és nemzetközi segélyezés, lovagrendek, Szentföld

Bevezető gondolatok

A külső-belső migráció, a menekülés és befogadás, az illeszkedés és beillesztés (modern kifejezéssel integráció) a Szuverén Máltai Lovagrend számára jól ismert fogalmak. Mi több, a közösség tagjainak ezek legkülönbözőbb formáit kellett megtapasztalniuk, a múltban és napjainkban egyaránt. A kárvallottól a befogadó támogatóig. A Lovagrend közel ezeréves története sajátos módon kapcsolódik össze az üldöztetéssel, ami máig erős hatást gyakorol működésére. Így az egészségügyi szolgálat mellett (ispotályos rend) a menekültek ellátása tekinthető a legfontosabb törekvésének. Történetében többször előfordult, hogy tagjainak

(a lovagoknak) menekülniük kellett szolgálatuk teljesítése közben, hiszen elsősorban olyan területeken működtek, amelyek háborúk középpontjában álltak. Ez az élmény mély nyomot hagyott a szervezetben, s ezáltal szoros kapcsolatot teremtett a „menekültkérdéshez”. A Lovagrend saját történelmében keresztül mélyen átérzi az elnyomott vagy pusztán a jobb jövőt keresők helyzetét. Gondoljunk csak a muszlimok 1291-es elsőpró erejű támadására Akkon ellen, aminek a János-lovagok nem tudtak ellenállni. A rendi központ ezt követően (először) Ciprusra települt át, majd közel száz év elteltével, belső viszályok miatt, Rodosz szigetére „migrált”. A folyamatban a ciprusi események mellett a nagy nyugati egyházszakadás (1378–1417) és a török elleni élet-halál küzdelem is közrejátszott. 1522-ben aztán II. Szulejmán szultán végső csapást mért a nyugatiakra: a török flotta körbekerítette a szigetet, és a hadak több hónapos ostrom után bevonultak a városba. A lovagok a sziget lakosságával 1523. újév éjjelén harminc hajó fedélzetén elindultak a kikötőből az ismeretlen jövő felé – immár másodsorra, mielőbbi befogadást remélve. „A Nagymester és vitézei az újkori Európa születésének kínjai közepette úgy hajóztak Nyugat felé, mint a megtestesült középkor küldöttei. Az európai uralkodókat más gondok gyötörték, és nem a lovagok letelepítése, akiket éveken át üres ígéretekkel áltattak” (Török–Legeza, 2009). Más szereplőkkel és eltérő történelmi kontextusban, de mintha csak ma olvasnánk ezeket a sorokat valamelyik híradásban, amely a Közel-Keletről vagy a szubszaharai Afrikából érkező, számunkra „középkorinak”, idegennek ható „küldöttekről” és az Európai Unió bizonytalan útkereséséről tudósít.

A Rend „hontalanságában” is aktívan közreműködött a keresztény Európa törökök elleni védelmében. A VII. Kelemen pápával és V. Károlyval folytatott tárgyalások után, 1530. május 29-én a lovagok végleg Málta szigetére költözhetek, ahol később, a történelmi jelentőségű lepantói csatát követő időszakban virágzó városokat hoztak létre. „Ez a korszak volt a Rend hatalmi csúcspontja. Málta fővárosát, Vallettát bevehetetlen erődítménnyé alakították, flottájuk a Földközi-tenger leghatalmasabb hajóhadává fejlődött, amit az európai uralkodók a törökök, illetve a kalózkodók ellen gyakran segítségül hívtak. [...] A Rend folytatta a szegények gondozását: Málta ispotálya soha nem ürült ki, s ebben is szolgálnia kellett bizonyos ideig minden loagnak” (Végh, 1993). A hosszú „virágkort” követően az újabb veszély 1798-ban következett be, amikor Napóleon ostrom alá vette Máltát. A német nagymester, Ferdinand von Hompesch nem tudott védekezni, a francia lovagok pedig Napóleonhoz csatlakoztak. A vallettai erődítmény s vele a „Máltai ország” Napóleon kezébe került, aki a Rendet a sziget elhagyására kényszerítette, s minden vagyonától megfosztotta.

E rövid történelmi kitekintés jelentőségét az a „szervezeti attitűd” adja, amely abból az élő emlékből fakad, hogy a Rend története során gyakran egyszerre tapasztalta meg az üldözöttséget és az újrakezdést, miközben minden igyekezetével a szegények és betegek (rászorulók) segítségén volt. A történelmi élmény így különösen erős kötődést alakított ki hagyományai

íránt, s az máig áthatja a szervezet életét. A világban zajló humanitárius katasztrófák idején a Rend minden esetben különös figyelmet fordít a legsebezhetőbbek, a menekültek, betegek, családok, gyermekek és idősek helyzetére, megsegítésére. Napjainkban a nemzeti szinteken működő, modern segélyhálózatával aktívan vesz részt humanitárius feladatokban szerte a világon.

Írásunkban a Lovagrend közel-keleti humanitárius, segítő aktivitásait tekintjük át az arab tavasznak nevezett időszak kezdetétől napjainkig. Tanulmányunk készítésekor másodlagos kvalitatív adatgyűjtési eljárásként szakirodalom-feldolgozást végeztünk, amelynek során a Renddel kapcsolatos jelentősebb közlemények és a Rend által közzétett internetes hírek mellett elsősorban saját gyűjtésünk révén a nemzeti szervezetektől személyes megkeresés eredményeképpen szerzett dokumentumokat vizsgáltuk. Részletesebben foglalkozunk a Lovagrend történetének közel-keleti vonatkozásaival, abból a megfontolásból, hogy azok előképei, máig ható kapcsolódási pontjai egy egyszerű archaikus és modern szervezeti stratégiának. E történeti szál közvetlen jelentőségét tehát az adja, hogy a Rend nem csupán hivatkozási alpnak vagy belső motivációnak tekinti, hanem olyan imperatívusz, amely világosan kijelölte aktivitásainak földrajzi terét és tevékenységi körét, modern szóhasználatl prioritásait, stratégiai irányát. Az említett utat mutatjuk be először, majd az elmúlt tizenöt év segélymunkáit ismertetjük.

Háromszáz év menekülés

Az „üldözéstörténetnek”, a folyamatos hontalanságnak, a kárvallottság többszöri megtapasztalásának tehát mély, máig ható jelentősége van a Lovagrend központi és nemzeti szervezeteinek életében. Fontos ezért, hogy röviden áttekintsük azt a közel ezer évet, amelynek során a Rend kialakította karakterét, amely napjaink modern humanitárius és fejlesztési segélyező munkáját mögöttes, mélyebb tartalommal, sajátos karizmával tölti meg. Ez hivatástudatának olyan „képessége”, amely megmutatkozik a végzett szolgálatban: örökölt, áthagyományozott lelki jegy, amely jól beazonosítható kereteket teremt a gyakran bonyolult társadalmi mindennapokban zajló segítő odafordulás számára.

Egy csoport elkötelezett keresztény 1048-ban azzal a céllal utazott Jeruzsálembe, hogy laikus testvérületük (konfraternitásuk, laikus hívekből álló vallásos társulatuk) segítőközpontot alapítson az Európából a Szentföldre utazó, megfáradt, sérült zarándokoknak. Itáliai kereskedők voltak, az egykori Amalfi tengerész-köztársaságból, akik addigi életüket hátrahagyták, hogy valami egészen újat, formabontót hozzanak létre: olyan templomi közösséget kívántak alapítani, amely életének középpontjában nem a szemlélődő ima, a tanítás vagy az alamiznagyűjtés áll, hanem a leginkább szegények, elesettek istápolása. Ahogy

ma Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata fogalmaz, „fajra, színre, nemre, vallásra” való tekintet nélkül kívánták segíteni a rászorulókat. E „humanitárius alapelv” napjainkban már természetesnek tűnhet, de Krisztus születése után ezer évvel innovációnak számított. Az egyiptomi kalifa engedélyét megszerezve legitim módon jöhetett létre az első kolostor-ispotály.

E korai segítő „intézményt” Boldog Gellért vezette, és közösségét Jeruzsálemi Szent János Rendnek nevezte el. Irányítása alatt öltött szervezeti struktúrát és vált független egyházi renddé e laikus közösség. Az 1113. február 15-én II. Paszkál által kibocsátott *Pie postulatio voluntatis* kezdetű dokumentum rendelkezett a szervezet függetlenségéről és működési keretéről. A pápa elismerését adta (más szóval védelmet [*protectio*] nyújtott), és bizonyos előjogokat, így például anyagi függetlenséget is biztosított a közösségnek, valamint előjárójuk szabad megválasztását is lehetővé tette. E szentszéki oklevél rögzíti az akkor még kifejezetten betegápoló „testület” működésének első és legfontosabb célját: a szegények és betegek istápolását. Ezzel mintegy létének alapvonását, karizmáját is meghatározta. E korai karitatív szervezetnek is tekinthető közösség, az általános képpel ellentétben, elsősorban nem a keresztes lovagoknak, hanem az akkori zarándokoknak nyújtott segítséget. „Az Úr házába indulunk. S immár itt állnak lábaink: Jeruzsálem kapuinál vagyunk”, énekelték a zsoltaáros szavaival az ünnepekre zarándokoló korabeli zsidók, illetve Jézus apostolai. Akkoriban ugyanis minden kereszténynek, zsidónak és muszlimnak kötelessége volt életében legalább egyszer elzarándokolni Jeruzsálembe, a szent városba, amely a Szentföld vallási központja is volt, valamint ott állt a Salamon építtette templom. Idővel tömegek indultak Európából Jeruzsálembe, hogy megvethessék lábukat Krisztus utolsó földi állomásának helyszínén, ahová Franciaország nyugati részéből öt hónapig is tarthatott a megterhelő és gyakran igen kockázatos út. A nehézségekkel teli utazás végén kimerülten megérkező zarándokoknak ellátásra volt szükségük, amelyet a korabeli „szegénykórházakban”, *hospitale pauperum*okban vagy a *xenodochium*nak nevezett ispotályokban, kolostorok és püspöki székhelyek mellé épített szálláshelyeken vehettek igénybe (Hunyadi, 2015). A Szent János Rend központjában azonban nemcsak ételt és italt, de egészségügyi segítséget is kaphattak a kimerült utazók. A Sancta Maria Latina, majd a nők számára épített Sancta Maria Parva házban meg is kezdődött a munka. Ezen intézmények ötven év múlva a rend bölcsőjévé váltak. A hálózat jól működött, a keresztes hadjáratok idején is folytatta tevékenységét, és egyre nagyobb rutinnal gyógyította a Szentföldön harcoló emberek sérüléseit, betegségeit.

Az időközben létrejött Jeruzsálemi Királyság alkotmánya azonban arra kötelezte a Rendet, hogy az ispotályos munka mellett biztosítsa a betegek és zarándokok katonai védelmét is, őrizze saját kiszolgáló létesítményeit, valamint a főbb utakat. A Rend így egészségügyi feladatait kiegészítette a „hit védelmének” új szolgálatával. Ezekben az időkben kezdte

használni a fehér színű, nyolcágú keresztet, amely a mai napig a jelképe. Ez az ősi szimbólum a nyolc boldogság képi megjelenítése is: utalás a Jézus hegyi beszédét megnyitó úgynevezett boldogságmondásokra, amelyek az erények, az emberi cselekvést isteni módon tökéletesítő magatartások megfogalmazásai.

A rend második előjárója, Fra' Rajmond du Puy, akit elsőként neveztek nagymesternek, vezette be (ágostoni, valamint bencés iratokból merítve) az általunk is ismert első szabályzatot, a rendi regulát. A dokumentum 1120 és 1153 körül született, és a jeruzsálemi első ispotály szokásait foglalja „törvényi” formába, szem előtt tartva az alapító szándékait. Ez Szent János ispotályosainak legrégebbi kodifikációja, „viselkedési szabályzata”. Valószínűleg két ütemben készült, és több változtatáson is átesett. Különösen fontos, a szolgálattevő utódok számára meghatározó az első cikkelye, amely szabad fogalmazásban így rendelkezett: *megparancsolom, hogy a szegények szolgálatába szegődött valamennyi testvér Isten segítségével tartsa meg, amit a pap kézvezetésével a kezébe és a könyvre megfogad* (Homonnai–Hunyadi, 1996). E közösséghez tartozás döntő eleme tehát a szegények és betegek feltétlen szolgálata. A korabeli tagok hármass fogadalmat tettek, laikus szerzeteseivé válva a rendnek. Közös vállalkásuk így hangzott: „Megígérjük, hogy uraink, a betegek szolgálói leszünk (Nos namque promittimus esse servi Sclavi dominorum infirmorum)” (Cange, 1887). A *servus pauperum Christi* (Krisztus szegényeinek szolgálója) így vált szállóigévé, amely a János-lovagok életében ethoszként élt tovább, és a mai napig meghatározó e megfogalmazás: „uraink, a betegek”.

Érdekes e ponton röviden felidéznünk II. András, az Árpád-ház és a magyar történelem egyik legjelentősebb alakjának emlékét, ugyanis ő maga is a Szuverén Máltai Lovagrend tagja volt. Fivérével való szembenállása, harca a trónra kerülésért (amelyre második fiúként nemigen volt esélye) szinte legendássá vált. A fiatal Imre és annak néhány éves kislánya, III. László halálát követően András három évtizeden át volt Magyarország uralkodója. Számítlan hibája és fényűző élete mellett regnálása olyan eredményeket hozott, melyek évszázadokig meghatározták az ország politikai rendszerét. Elsősorban nagy ívű, energikus külpolitikája tette ismertté az akkori világban: behálózta az egész Balkán-félszigetet, csatlakozott a III. Ince pápa által meghirdetett ötödik szentföldi háborúhoz, támogatta a mai Szíria területén található Krak des Chevaliers és Margat johannita várait, terjeszkedni próbált Bizánc felé, és felvette a jeruzsálemi király címet. Nagyvonalú adományozó volt, ami hatalma megszilárdítását szolgálta. Uralkodásával a johanniták segítésének mértéke is megnőtt, és II. András király közreműködésével a Rend dinasztikus támogatása új erőre kapott. András több szerepet is szánt a lovagoknak, illetve számított világi szolgálataikra. Ennek egyik fontos jele volt, hogy az 1222-ben kibocsátott Aranybulla (a korabeli társadalmi viszonyokat rendező alkotmány) egy-egy példányát a johanniták és a templomosok őrizetére bízta. Szentföldi tartózkodása idején tett felajánlásainak eredményeképpen lett a

johannita lovagrend konfrátere, tiszteletbeli tagja. A II. András 1217-es rendi felvételéről készült freskó egyébként a vallettai Nagymesteri Palotában látható: középpontjában a király térdel, személyében egyesítve az egyházi és világi hatalmat; balján magyar vonatkozásának tekintett alakok, míg jobb oldalon rendi lovagok, akiknek a magyar király felé csökkenő magassága közre irányítja a figyelmet (Hunyadi, 2019).

Fra' Rajmond du Puy alatt szétterjedt az intézményesült és addig elsősorban Jeruzsálemben működő közösség: Marseille-ben, Saint-Gilles-ben, illetve Asti, Pisa, Bari, Otranto, Taranto és Messina városában alakult ispotály, johannita közösség. 1291-ben azonban az akkói Szent János-erőd elestével a kereszténység elveszítette a Szentföldet (Attard, 1992). A Szent János Ispotályos Rend menekülni kényszerült: központját Ciprus szigetére menekítette, ahol új székhelyet és kórházat alapított. Ispotályos küldetéséhez hűen további kórházakat is épített; ugyanakkor, kihasználva a sziget stratégiai elhelyezkedését, hadiflottát létesített a Szentföldre utazó zarándokok védelmére. Miközben Európában egyre ismertebbé vált a közösség, tagsága és intézményhálózata pedig nőtt, az oszmán fenyegetés Ciprust is elérte. A veszély fokozódott, és a johanniták helyzete egyre bizonytalanabbá vált. A Rendnek ismét menekülnie kellett. Teljes tagságával Rodosz szigetét vette célba, és 1310-ben oda helyezték át székhelyüket. A sziget elhelyezkedése stratégiai fontosságú volt, a nyugati és keleti világ egyik összekötő pontjaként tartották számon, ráadásul kiváló helyzetű természetes kikötőkkel is rendelkezett. A Rend jelentős flottát létesített, amely a Földközi-tenger egész keleti részének behajózására képes volt. Tengeri hadereje kulcsfontosságú szerepet töltött be az oszmán térhódítás elleni küzdelemben.

A XIV. század elejére e rendi közösség Európa-szerte intézményesült és professzionalizálódott: a különböző országokban tevékenykedő lovagokat az általuk beszélt nyelvek szerint csoportosították, s e tagolás szerint jöttek létre perjelségek vagy nagyperjelségek, tartományok és kommandatúrák. Érdekes tény, hogy a tartományok megszervezése a XII. századi szerzetesi reform lovagrendi alkalmazása volt. A Rendnek, amelyet a nagymester (Rodosz hercege) és a tanács (konvent) vezetett, önálló pénze, bírósága és államközi kapcsolatai voltak. Szuverenitásából, azaz állami függetlenségéből adódóan követeket nevezhetett ki, bekapcsolódva a kor (egyházi „alapítású”) diplomáciai életébe. A Rend legfőbb tisztségeit más-más nyelvek képviselői töltötték be. Ez a működésmód, strukturális karakter a mai napig megmaradt, és meghatározza a Rend életét (Sire, 1994).

1523-ban a Nagy Szulejmán hadseregével vívott véres harcok, tengeri ütközetek és hat hónapig tartó kegyetlen ostrom után a lovagok fegyverletételre kényszerültek. Katonai tiszteletadással hagyhatták el Rodosz szigetét. A Rend, történetében harmadszor, ismét menekülni kényszerült. Önálló terület nélkül maradt egészen 1530-ig, amikor is Fra' Philippe de Villiers de l'Isle-Adam nagymester birtokba vehette Málta szigetét, amelyet V. Károly

császár adományozott a Rendnek VII. Kelemen pápa jóváhagyásával. 1565-ben a lovagok Fra' Jean de la Valette nagymester vezetésével sikeresen megvédték a szigetet az oszmán sereg három hónapos nagy ostromában. A győzelem után La Valletta néven új város és kikötő épült az alapító tiszteletére. A lovagok városrendezési és építési vállalkozásokba kezdtek, átformálva Málta akkori képét. Palotákat és templomokat építettek, valamint hatalmas bástyákkal és védművekkel erősítették a szigetet. Virágzó időszak vette kezdetét a Rend és Málta történetében. A szigeten új kórház is épült, amelyet a korabeli világ egyik legjobban szervezett és felszerelt intézményének tartottak. Iskolát alapítottak, amelynek orvostudományi fakultása Európa-szerte híressé vált: a természet és a gyógyszerészet fejlődésében volt különösen nagy szerepe. A sziget ezenkívül a kontinens „végvárának” is számított: a Rend flottája századokon át részt vett a legfontosabb Földközi-tengeri ütközetekben az oszmán hajóhad és az észak-afrikai kalózok ellen. A leghíresebb ilyen esemény az 1571-es lepantói csata volt, amelynek során a johanniták flottája kulcsszerepet játszott a keresztény erők Oszmán Birodalom felett aratott végső győzelmében, Európa megmentésében (Seward, 1995).

Menekülések és sorsdöntő ütközetek után a Máltai Rend újra elvesztette területét, amikor Bonaparte Napóleon 1798-as egyiptomi hadjárata során elfoglalta Málta stratégiai jelentőségű szigetét. Mivel a lovagok V. Károllyal kötött törvényerejű megállapodása megtiltotta, hogy keresztények ellen fogjanak fegyvert (amit egyébként egyházi rendként saját szabályzatuk sem tett volna lehetővé), ismét kénytelenek voltak elhagyni hazájukat. Jóllehet 1802-ben az amiens-i békeszerződés visszaállította a johanniták szuverén jogát Málta fölött, ezt a szerződést a lovagok sohasem alkalmazták. A Rend újra hontalanná vált: először Messinában, Cataniában, majd Ferrarában működött, végül 1834-ben Rómában telepedett le, és ma is itt van a központja. A pápa extraterritoriális (azaz az ország határain túlterjeszkedő területi hatályú, területi hatálykorlátozás nélküli) jogot adott a Máltai Rendnek az általa birtokolt, napjainkban a Via Condotti 68. alatt található Magisztrális (Nagymesteri) Palota és az Aventinus dombon álló Magisztrális Villa fölött. A Máltai Rend újrászervezte működését és állami kereteinek intézményi feltételeit. Kialakította saját bíróságának új formáját, illetve rendezte két- és többoldalú diplomáciai kapcsolatait (Sire, 2016).

E történeti szál talán mellékesnek tűnhet, jelentősége azonban az volt, hogy a leírtakhoz való szoros szervezeti viszonyulás egyértelmű kereteket jelentett a Rend humanitárius és nemzetközi fejlesztőmunkája stratégiájának kialakításakor. Ez olyan ethoszt alakított ki a Rendszerben, amely meghatározza a nemzetközi fejlesztési együttműködés alapelveit, céljait és fő irányait, valamint a humanitárius segítségnyújtás koncepcióját. A Szuverén Máltai Lovagrend archaikus elemekkel is rendelkező szervezet: ez a karakter kormányzati rendszerében, felépítésében, hivatalainak elnevezésében, egész gondolkodásában tetten érhető. Ez

is jelzi, hogy a világi szervezetekhez képest kiemelt jelentőségű számára a történeti hagyomány, amely nem csupán hivatkozási alap, de szervezeti karizma is.

A Máltai Rend napjainkban: archaikus szervezet XXI. századi követelményekkel

A XIX. század második felében bekövetkező nyugalmi állapot lehetőséget adott arra, hogy a Máltai Rend ismét eredeti ispotályos hivatására összpontosítson. A gyógyítómunka rövid időn belül ki is bontakozott az egyes nemzeti szövetségek tevékenységének eredményeképpen. Az első világháború alatt kiemelkedővé vált a kórházakban végzett munka, és megerősödtek a jótékonyági akciók is. Ezek a tevékenységek a második világháború idején, Fra' Ludovico Chigi Albani della Rovere nagymester (1931–1951) működése során is jelentőséget adtak a Máltai Rendnek. Fra' Angelo de Mojana di Cologna (1962–1988), majd a brit Fra' Andrew Bertie (1988–2008) vezetésével humanitárius missziói a világ legtávolibb részeire is kiterjedtek. Bertie nagymester számos változtatást hozott a Máltai Rend életébe. Modern megközelítést honosított meg a humanitárius programokat illetően, s kiszélesítette a szegények és szükségét szenvedők megsegítésének lehetőségeit. Elődjéhez hasonlóan több alkalommal járt Magyarországon, és elkötelezett támogatója volt a függetlenné váló kelet-közép-európai országok máltai szervezeteinek. Boldoggá avatási eljárása 2015-ben kezdődött el (Order of Malta, 2015).

A Szuverén Máltai Lovagrend történelmi szervezet, de változásra kész figyelemmel követi a világ kihívásait. Hagyományai, hitbéli meggyőződéseinek megtartása mellett mind központi, mind nemzeti, helyi szinten igyekszik megfelelni a XXI. század próbatételeinek. Éppen ezért 2014 februárjában Rodoszon találkoztak a világ máltai szervezeteinek képviselői, hogy nemzetközi stratégiai szemináriumon vitassák meg a Máltai Lovagrend és segélyszervezeteinek legfontosabb, jövőbe mutató feladatait (Order of Malta, 2014). A Magyar Máltai Lovagok Szövetségét Kállay Ubul Tamás elnök, a Szeretetszolgálatot pedig Solymári Dániel, a nemzetközi kapcsolatok vezetője képviselte a többnapos értekezleten. Fra' Matthew Festing, a Máltai Rend akkori nagymestere (2008–2017) így fogalmazott megnyitó beszédében: „Fordulóponthoz érkeztünk, amikor összeköttetést kell teremtenünk történetünk és a modern világ között, különös tekintettel a fiatalokra” (a szerzők visszaemlékezése). A szervezeti reform következő szakasza – vitathatatlanul a többek között Ferenc pápa által megteremtett egyházi, társadalmi légkör hatására – 2017-ben vette kezdetét. A nemzeti szövetségek képviselői 2018-ban gyűltek össze a római Fraterna Domus lelkigyakorlatos központban, hogy Fra' Giacomo Dalla Torre nagymester (2018–2020) vezetésével előké-

szítsék a Máltai Rend alkotmányának reformlehetőségeit, hogy az jobb és hathatósabb választásokat adjon a minket körülvevő világ kihívásaira, változásaira.

Mint láthattuk, a Szuverén Máltai Lovagrend a nyugati keresztény világ egyik legrégebbi intézménye. Az első olyan szervezet, amely kifejezetten karitatív céllal jött létre. Egyfelől a katolikus egyház laikus szerzetesrendként is működő közössége, ugyanakkor szuverén állam, nemzetközi jogi alany is, amely több mint száz állammal, multilaterális szervezettel tart fenn diplomáciai kapcsolatot. Állandó megfigyelői státusza van egyebek közt az ENSZ-nél és az Európai Unióban. A Máltai Lovagrend kormányzatának felépítése hasonlít egy állam kormányáéhoz, ugyanakkor – mint már említettük – sajátos, archaikus elemeket is tartalmaz, így például továbbra is a kilencszáz éves történelme során kialakult terminológiát használ (például nagymester, káptalan, nagykancellár, nagyispotályos, perjelség). Jóllehet az egyes elnevezések a hagyományból és az egyházi jellegből fakadnak, a hozzájuk fűződő szerepek megfelelnek a XXI. század követelményeinek. A Máltai Rend vezetője a nagymester, aki mint uralkodó és rendfőnök kormányozza a szervezetet, az általa irányított szuverén tanács segítségével. Az egyes nemzeti szervezetek vezetőinek köre demokratikus úton, élethosszig tartó időszakokra választja meg. A nagymester a katolikus egyházban bíborosi ranggal is rendelkezik, jóllehet nem tagja a pápaválasztó testületnek. A Máltai Lovagrend kormányzati rendszere három részre oszlik: a jogi hatalmat (nem alkotmányos vonatkozású ügyekben) a nagymester és a szuverén tanács gyakorolja, míg a nagykáptalan – a tagokat képviselő testület – dönt alkotmányos kérdésekben; a végrehajtó hatalom szintén e tanács, a bírói hatalom pedig a Máltai Rend bíróságainak kezében van (Order of Malta, 2011).

A Máltai Lovagrend kánonjogi értelemben ugyanakkor a megszentelt élet intézménye, laikus szerzetesrend, amelynek bizonyos tagjai a ferencesekhez, bencésekhez, piaristákhoz hasonló szerzetesek: letették a hármas (szegénységi, tisztasági és engedelmisségi) fogadalmat, de nem élnek konventuális, szerzetesi közösségekben, hanem civil szakmájukban dolgoznak (mindez átalakulhat a 2017-ben elkezdett, majd 2020-ban folytatódott szervezeti reform eredményeképpen, amelynek részletei egyelőre nem alakultak ki). A lovagok és dámák (vagyis a Máltai Rend női tagjai) többsége azonban nem szerzetes: ők rendi esküjükben a hit védelme és a rászorulóknak feltétlen segítése mellett köteleződnek el személyes életük során. Kötelességük, hogy példamutató keresztényként éljenek, és hozzájáruljanak a rendi hagyományok fenntartásához – elsősorban a szegények, az elesettek megsegítése révén (Order of Malta, 1998).

A Lovagrend közel-keleti tevékenysége az arab tavasz időszakától

A Szuverén Máltai Lovagrend nemzetközi fejlesztési tevékenységét leginkább nemzeti szövetségein, segélyszervezetein keresztül, valamint a Malteser International – mint a Rend nemzetközi segélyszervezete – révén végzi. A következőkben áttekintést adunk arról, hogy az arab tavaszként aposztrofált időszaktól kezdődően napjainkig a Közel-Kelet egyes országaiban milyen konkrét projektekkal, fejlesztésekkel van jelen a Lovagrend.

Libanoni Köztársaság

Libanon mint a Rend szülőföldjének része különös fontosságú a Szuverén Máltai Lovagrend számára, amely aktív szerepet vállal az ország életében, elsősorban egészségügyi támogatási programok révén. Tevékenységét egyrészt libanoni nemzeti szövetsége, a Libanoni Máltai Lovagrend, valamint a Malteser International által végzi, a helyi katolikus egyházzal szoros együttműködésben, továbbá a Magyar Máltai Szeretetszolgálat is valósított meg fontos humanitárius programot az országban.

A libanoni nemzeti szövetség számos egészségügyi létesítményt alapított és működtet országszerte. Tevékenysége kilenc közösségi egészségügyi központra fókuszál, melyek évente több mint százezer vizsgálatot, egészségügyi konzultációt végeznek (OML, a). További négy mobil klinika szíriai menekültek, valamint rászoruló libanoniak számára nyújt egészségügyi ellátást, részben a Malteser Internationallel együttműködve (OML, b).

A Bekaa-völgy északi részén található Deir-El-Ahmarban, a baalbeki maronita egyházmegye német kormány által finanszírozott projektjének folytatásaként a Máltai Lovagrend az ottani alapegészségügyi szolgáltatást biztosító kórház működését sürgősségi osztállyal egészítette ki. Az intézmény a térség közel harminc településén élő menekültekről és helyi lakosságról gondoskodik (Malteser International, a). A Lovagrend jelentős szerepet vállal a szociális segítségnyújtás terén is: ennek keretében idősök számára létesített napközi otthonokban, bentlakásos idősothonban és idősprogramban gondoskodik több mint ezer székelyről (OML, c).

A szervezet Libanonban a fogyatékossgal élőkrol sem feledkezik meg. Az országban lévő két központban – egy Chabrouh-ban, egy pedig Kfardebianban található – évente szerveznek számukra táborokat, melyek önkéntesek és fogyatékkal élők százait mozgatják meg. A központok ezenkívül hátrányos helyzetű gyermekek számára szervezett táboroknak is helyet adnak (OML, d). Mindezekon túl a Máltai Lovagrend egy gyermekotthont is működtet agyi benuáltak számára (OML, e).

A 2020. augusztus 4-én Libanon fővárosában, Bejrútban történt robbanás százkilencven ember életét követelte, ezeket sebesített meg, és százezreket tett hajléktalanná. A krízishelyzetre azonnal reagálva a Malteser International a Libanoni Máltai Lovagrenddel együttműködve három orvosi buszt bevetve ezreknek nyújtott egészségügyi ellátást, és ételt osztott az otthonukat veszített embereknek. A Malteser International a gyorssegélyek után is folytatta a munkát: a robbanásban megrongálódott egészségügyi intézmények, időotthonok felújításával, higiénés csomagok szétosztásával és pszichoszociális támogatás nyújtásával (Malteser International, a).

Az arab tavasz következtében destabilizálódott térségből több mint egymillió menekült érkezett Libanonba, ami az ország szociális ellátórendszerét veszélyezteti. A környező országokkal szemben itt nem menekülttáborokban, hanem elszórtan, szigetszerűen élnek, így ellátásuk szervezési nehézségekbe is ütközik. A helyzet javítása érdekében a Lovagrend nemzeti segélyszervezeteként a Magyar Máltai Szeretetszolgálat is nyújtott humanitárius segítséget az országban, elsősorban a Bekaa-völgyben és az ország északi részén lévő, menekültek által lakott más területeken. A magyar projekt keretében mobil orvosi rendelő járja a térséget, egészségügyi szolgáltatást nyújtva, valamint egészségügyi és higiénés szereket osztva a rászorulóknak. A mobil klinika a Libanonban élő menekültek 36%-át éri el. A menekültek körében pszichoszociális szolgáltatások, oktatás, valamint keresztény közösségek támogatása is megvalósult tárgyi adományok és kapacitásnövelés formájában (MMSZ, a).

Palesztin Autonóm Területek

A Betlehemben lévő Szent Család Kórház a Máltai Lovagrend egyik zászlóshajó projektje, amely a nemzeti szövetségek jelentős elismerését és támogatását élvezi. 1989-ben bízták a Máltai Lovagrendre az 1882-ben alapított egészségügyi intézmény felújítását és működtetését: egy évvel később huszonnyolc ágyas szülészeti nyitotta újra kapuit. Az évek során folyamatosan bővült, fejlődött, és mára a térség legjelentősebb szülészeti központjává vált, ahol újszülött intenzív osztály, terhességdiabétesz-szűrés, radiológia és gyógyszerár is működik. 1990-es újrainyítása óta több mint nyolcvanezer újszülött jött világra az intézmény falai között (Order of Malta, a).

Az intézmény a helyben nyújtott egészségügyi szolgáltatások mellett mobil oktatási és szűrőprogramokat is biztosít – az egészségügyi minisztériummal és az ENSZ Humanitárius Ügyek Koordinációs Hivatalával együttműködve –, melyek során a Ciszjordánia vidéki térségeiben élő nők számára biztosítanak szülés előtti és utáni konzultációt (Order of Malta, b).

A kórház működését a Magyar Máltai Szeretetszolgálat is aktívan támogatja, 2021 során két lélegeztetőgépet adományozott az intézménynek. Mint ismeretes, a Covid-19-világjár-

vány óriási kihívás elé állította a világ egészségügyi intézményeit, köztük a Szent Család Kórházat is. Egyrészt a megnövekedett számú ellátott miatt fokozódott a terhelés, másrészt a hangsúlyok is változtak: sok helyen a szakrendelést a Covid-betegek ellátására állították át. Palesztinában a feszült politikai helyzet miatt bekövetkező gazdasági hanyatlás a kórház szolgáltatásai iránti igényt amúgy is növelte. Ezt a helyzetet súlyosbította a pandémia. Annak érdekében, hogy a Lovagrend betlehemi Szent Család Kórháza szembe tudjon szállni a járvánnyal, és megfelelőképpen el tudja látni a régió lakosait, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat két lélegeztetőgépet küldött az intézmény intenzív osztályára. Az egyik berendezés felnőttek, a másik pedig gyermekek ellátására alkalmas (MMSZ, g).

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat más fontos tevékenységet is folytat a térségben: elsősorban a Palesztin Autonóm Területeken létrejött menekülttáborokra fókuszál, amelyek a világ legrégebbi ilyen típusú táborai. A 2018 és 2020 között lezajlott, harmincmillió forintos költségvetésű komplex humanitárius program keretében a következők valósultak meg: menekülttáborokban élő fiatalok oktatási támogatása, iskolakezdéshez szükséges felszerelések adományozása, helyi iskolák, illetve a táborok intézményes jellegű komplex ellátásának (egészségügyi és pszichoszociális szolgáltatásoknak) a fejlesztése, a táborok szükséges felszerelésekkel, gyógyszerekkel való ellátása (MMSZ, b).

Iraki Köztársaság

A gyakorlatilag évtizedek óta krízis sújtotta Irak (iraki háború, arab tavasz, Iszlám Állam) a Malteser International tevékenysége szempontjából fontos helyszín, ahol a szervezet a legnagyobb összköltségvetésű humanitárius programokkal van jelen. A fegyveres konfliktusok következtében emberek milliói kényszerültek elhagyni otthonaikat, és váltak menekültté saját hazájukban. Ezért a Malteser International, szorosan együttműködve helyi partnerszervezetekkel, többek között a menekülttáborokban élők számára nyújt egészségügyi szolgáltatást Iraki Kurdisztán területén. A mobil klinikák szolgáltatásainak keretében a 2016 óta eltelt időben fogászati és alapegészségügyi ellátásban részesítették a térség két menekülttáborának mintegy huszonötezer lakóját, valamint a WHO ajánlásainak megfelelő higiéniai csomagokat osztanak (Malteser International, b).

A Moszul térségében (Iraki Kurdisztán) lévő Ninivei-fennsík lakosságának 40%-a keresztény, akik az Iszlám Állam megszállása idején üldözésnek voltak kitéve. Ennek eredményeként százezrek menekültek a környező országokba (Magyar Kurír, 2016). A térség nagy részének 2016-os felszabadulása után (Bese, 2018) jelentős újjáépítésre volt szükség, hogy az emberek visszatérhessenek (Filoni, 2017). Ebből a munkából a Malteser International is kivette a részét: 2017-től komplex módon nyújtott segítséget a térség menekültjeinek,

egészségügyi ellátás, késpénztámogatás, pszichológiai támogatás és képzések formájában (Malteser International, c). 2019-től nagyszabású újjáépítési és visszatelepítési program kezdődött, melynek keretében több ezer otthon újult meg, a második ütemben pedig a lakhatás mellett a megélhetésre, a társadalmi kohézióra és az oktatásra koncentrálnak az élet egyéb alapvető szükségleteit igyekeznek kielégíteni – képzésekkel, iskolák helyreállításával, munkahelyteremtéssel (Malteser International, c).

Szíriai Arab Köztársaság

Az ország a Máltai Lovagrend számára kiemelt jelentőségű, nemcsak történelmi kapcsolataik miatt, hanem mert a világ legérzékenyebb konfliktuszónájáról van szó, jelentős humanitárius következményekkel. 2012-től a Malteser International különböző módokon tevékenykedik az országban. A segélyek összegét tekintve 2018-ra az ország a Malteser International legjelentősebb projekthelyszínévé vált. A jelenleg futó programokat a biztonsági kockázat miatt külföldről irányítják, a kivitelezés pedig helyi partnerekkel történik. E projektek elsősorban egészségügyi jellegűek: a Malteser International számos kórházat, egészségügyi központot működtet és fejleszt, melyek a saját hazájukban menekültté vált emberek számára, valamint a megszálló Iszlám Állam után újjáépülő területeken a visszaköltöző lakosságnak nyújtanak széles körű egészségügyi szolgáltatást többek között Bab al-Salamban, Homszban és Aleppóban (Malteser International, d).

Az országban a Magyar Máltai Szeretetszolgálat – mint Szíriában a legrégebb óta jelen levő magyar segélyszervezet – is fontos szerepet vállal a humanitárius segítségnyújtásban. 2017 és 2019 között, a Mar Yakub-kolostor közösségével és a Melkita Görögkatolikus Egyház munkatársaival együttműködve, Kelet-Aleppó egyik legszegényebb negyedében, Al-Nayrab városrészben valósított meg intézményfejlesztést, melynek keretében a város egyetlen olyan kórházát újjáépítették, amely ingyenes ellátást biztosít, és új szárnyal bővítették, amely egy időben ötven embert képes ellátni (MMSZ, c). Továbbá a Magyar Máltai Szeretetszolgálat az elmenekült családok visszaköltözését lehetővé tevő, a magyar kormány által támogatott repatriációs program koordináló partnereként, a Homszi Melkita Görögkatolikus Püspökséggel együttműködve, Homsz városában 2019-ben kétszáz lakóház és a hazaköltözők életét segítő közösségi terek újjáépítésében vett részt (MMSZ, 2021a). Az építkezést közösségépítési, közösségfejlesztési munkálatok is kiegészítik, melyeket helyi megvalósító partnerekként egyházi és civil szervezetek végeznek (MMSZ, d).

Ám az egy évtizede dúló szír háború következtében gazdaságilag, társadalmilag és a fizikai infrastrukturális rendszerek tekintetében egyaránt összeomlott országban a visszaköltözéshez a lakásállomány újjáépítése mellett a hétköznapi szükségleteket kielégítő

közszolgáltatások biztosítására is nagy szükség van. Éppen ezért a repatriációs program keretében a Magyar Máltai Szeretetszolgálat 2021-ben ideiglenes gyógyszertárat hozott létre Homszban, amelyet tízmillió forint értékben látott el gyógyszerekkel (MMSZ, 2021b). 2022-ben Dél-Szíriában mezőgazdasági programba kezd a Szeretetszolgálat a Bosra-Horan és Dzsabal al-Arab melkita görögkatolikus egyházmegye területén: a kezdeményezés keretén belül fokhagymát és búzát termesztenek, ezenkívül öntözőrendszert telepítenek, üvegházat építenek, tehén- és juhfarmot hoznak létre.

Jordán Hasemita Királyság

A Szuverén Máltai Lovagrend 2003 óta tart fenn diplomáciai kapcsolatot a Közel-Kelet egyik legbékésebb országával, amelynek szociális ellátórendszerét a még napjainkban is zajló szíriai konfliktus és az országba érkező közel egymillió menekült jelentős kihívások elé állította (MMSZ, e).

A Lovagrend több intézményének is zajlik programja az országban. 2019-ben a Római Nagyperjelség Karak város olasz kórházában anyagondozási projektet támogatott, amelynek köszönhetően egyrészt felújították az anyák és újszülöttek ellátását végző részleget, másrészt anyagi és szakmai segítséget nyújtottak az egység orvosainak (Order of Malta, c).

A menekültek élethelyzetének javítása érdekében a Magyar Máltai Szeretetszolgálat – a libanoni és szíriai programok kibővítéseként – közösségerősítő humanitárius programmal is segíti a közel-keleti menekülteket. Ennek keretében 2018 és 2020 között egészségügyi eszközök, higiénés csomagok, mozgó orvosi és pszichoszociális ellátás biztosítása mellett a menekülttáborokban lévő oktatási és egészségügyi kapacitásokat erősítette meg eszközök adományozása és kapacitásfejlesztés révén (MMSZ, f). 2021-től a Lovagrend ammáni nagykövetségét az olasz máltai segélyszervezet és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat közösen működteti. Ebben a munkában Solymári Dániel mint a nagykövetség tanácsosa diplomataként vesz részt.

Zárógondolatok

Írásunkban a Szuverén Máltai Lovagrend közel-keleti elköteleződésének történeti elemeit, illetve az arab tavasz időszakával kezdődő és máig tartó humanitárius, fejlesztési-segélyező térségbeli munkáját tekintettük át. A történeti részben rámutattunk arra a sajátságos kapcsolatra, amely a szervezet és a Szentföld, tágabban a Közel-Kelet között máig fennáll. A megkülönböztetett figyelem a Lovagrend fejlesztési stratégiájában fejeződik ki, amely e földrajzi térséget kiemeli a többi aktivitási terület közül. Bemutattuk a nemzeti szervezetek által a térségben végzett segítőmunkát, kiemelve a Magyar Máltai Szeretetszolgálat programjait.

A Szuverén Máltai Lovagrend sui generis szereplője az államközi kapcsolatoknak. Nemzetközi szervezetekben megfigyelői státusszal rendelkezik, kétoldalú megállapodásokat köt, diplomáciai képviselői vannak a vele diplomáciai viszonyban lévő államokban. Jogalanyisága, felépítése és természete csak hasonlít a területi államokéhoz, azonban szuverenitása következtében a nemzetközi jog alanya (Kende et al., 2019). A közel-keleti országokkal fenntartott kapcsolatai (eltérő tartalommal és formában) ezeréves múltra tekintenek vissza, és máig a szervezet első számú fókuszterületét jelentik. Ez sajátságos helyzetet eredményez a nemzetközi kapcsolatok rendszerében, különösen ha arra gondolunk, hogy a Rend tevékenységének jelentős része a segélyezés, illetve a humanitárius diplomácia keretei közt zajlik. Mégis, máig viszonylag kevésbé ismertek annak a munkának a részletei, amelyet e nagy múltú szervezet e térségben végez.

IRODALOMJEGYZÉK

- ATTARD, JOSEPH (1992): *The Knights of Malta*, London, PEG Publications, 2–10.
- BESE GERGŐ (2018): *Reményt adtunk Ninivének*, 2018. 04. 28., <https://777blog.hu/2018/04/28/remeny-adtunk-ninivenek/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- CANGE, CHARLES DU (1887): *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, 7., Niort, L. Favre, 1887, 357.
- FILONI, FERNANDO (2017): *The Church in Iraq*, Washington, DC, The Catholic University of America Press, 119.
- HOMONNAI SAROLTA – HUNYADI ZSOLT (1996): A jeruzsálemi Szent János lovagrend regulája, *Documenta Historica*, 5. évfolyam, 26., 11–16.
- HUNYADI ZSOLT (2015): Entering the hospital – A way to the elite in the fifteenth century?, in JOSSERAND, PHILIPPE – OLIVEIRA, LUÍS F. – CARRAZ, DAMIEN (szerk.): *Élites et ordres militaire au Moyen Age*, Madrid, Casa de Velázquez, 145, 101–110.
- HUNYADI ZSOLT (2019): Szent János ispotályos testvérei – A johanniták Magyarországon a 12. század közepétől a konstanzi zsinatig, *Máltai Tanulmányok*, 1. évfolyam, 2019/1–2., 36–50.
- KENDE TAMÁS – NAGY BOLDIZSÁR – SONNEVEND PÁL – VALKI LÁSZLÓ (szerk.) (2019): *Nemzetközi jog*, Budapest, Wolters Kluwer, 201.
- MAGYAR KURÍR (2016): *Két éve üldözték el a Ninivei-fennsík keresztényeit*, 2016. 08. 07., <https://www.magyardurir.hu/hirek/ket-eve-uldoztek-el-ninivei-fennsik-keresztényeit> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- Malteser International (a): Malteser International in Lebanon, *Malteser International – Order of Malta Worldwide Relief*, <https://www.malteser-international.org/en/our-work/middle-east/lebanon.html> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- Malteser International (b): Bringing aid to remote regions of Iraq, *Malteser International – Order of Malta Worldwide Relief*, <https://www.malteser-international.org/en/our-work/middle-east/iraq/bringing-aid-to-remote-regions-of-iraq.html> (letöltve: 2021. 11. 24.).

- Malteser International (c): Iraq, *Malteser International – Order of Malta Worldwide Relief*, <https://www.malteser-international.org/en/our-work/middle-east/iraq.html> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- Malteser International (d): Our humanitarian aid in Syria, *Malteser International – Order of Malta Worldwide Relief*, <https://www.malteser-international.org/en/our-work/middle-east/syria.html> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- MMSZ (2021a): Kétszáz szíriai menekült család költözhet vissza otthonába, 2021. 04. 22., *Magyar Máltai Szeretetszolgálat*, <https://nemzetkozi.maltai.hu/hirek/2021/04/ketszaz-sziriai-menekult-csalad-koltozhet-vissza-otthonaba/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- MMSZ (2021b): Ideiglenes gyógyszertárat nyitott a Máltai Szeretetszolgálat a szíriai Homszban, 2021. 10. 11., *Magyar Máltai Szeretetszolgálat*, <https://nemzetkozi.maltai.hu/hirek/2021/10/ideiglenes-gyogyszertarat-nyitott-a-maltai-szeretetszolgalat-a-sziriai-homszban/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- MMSZ (a): Szíriai menekültek támogatása a Bekaa-völgyben és Észak-Libanonban, *Magyar Máltai Szeretetszolgálat*, <https://nemzetkozi.maltai.hu/hol-dolgozunk/kozel-kelet/libanon/egeszsegugyi-es-szocialis-szolgaltatasok-biztositasa-sziriai-menekultek-reszere-a-bekaa-volgyben-es-eszak-libanonban/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- MMSZ (b): Közösségerősítő humanitárius program menekültek és a rászoruló helyi lakosság számára, *Magyar Máltai Szeretetszolgálat*, <https://nemzetkozi.maltai.hu/hol-dolgozunk/kozel-kelet/palesztina/kozossegerosito-humanitarius-program/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- MMSZ (c): Kelet-aleppói kórházfejlesztés, *Magyar Máltai Szeretetszolgálat*, <https://nemzetkozi.maltai.hu/hol-dolgozunk/kozel-kelet/sziria/kelet-aleppoi-korhazfejlesztes/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- MMSZ (d): Homszi repatriációs program, *Magyar Máltai Szeretetszolgálat*, <https://nemzetkozi.maltai.hu/hol-dolgozunk/kozel-kelet/sziria/homszi-repatriacios-program-2/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- MMSZ (e): Jordánia, *Magyar Máltai Szeretetszolgálat*, <https://nemzetkozi.maltai.hu/hol-dolgozunk/kozel-kelet/jordania/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- MMSZ (f): Közösségerősítő humanitárius program Jordániában, *Magyar Máltai Szeretetszolgálat*, <https://nemzetkozi.maltai.hu/hol-dolgozunk/kozel-kelet/jordania/kozossegerosito-humanitarius-program/> (letöltve: 2021. 11. 24.).

- MMSZ (g): Lélegeztetőgépeket adományozott a Magyar Máltai Szeretetszolgálat a betlehemi Szent Család Kórház számára, 2021. 11. 26., *Magyar Máltai Szeretetszolgálat*, <https://nemzetkozi.maltai.hu/hirek/2021/11/lelegeztetogepeket-adomanyozott-a-szeretetszolgalat-a-betlehemi-szent-csalad-korhaz-szamara/> (letöltve: 2021. 11. 29.).
- OML (a): Community health centers, *Order of Malta Lebanon*, <http://orderofmaltalebanon.org/community-health-centers/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- OML (b): Mobile medical units, *Order of Malta Lebanon*, <http://orderofmaltalebanon.org/mobile-medical-unit-2/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- OML (c): Day care centers for the elderly, *Order of Malta Lebanon*, <http://orderofmaltalebanon.org/elderly-daycare-centers/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- OML (d): Hosting center for the disabled, *Order of Malta Lebanon*, <http://orderofmaltalebanon.org/chabrouh-center-for-disabled/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- OML (e): Center for cerebral palsy children, *Order of Malta Lebanon*, <http://orderofmaltalebanon.org/bhaness-cerebral-palsy-center/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- Order of Malta (1998): *Constitutional Charter and Code of the Sovereign Military Hospitaller Order of St. John of Jerusalem of Rhodes and of Malta*, Rome.
- Order of Malta (2011): *Membership in the Order of Malta Regulations and Commentary*, Rome.
- Order of Malta (2014): The international strategic seminar on Rhodes, *Order of Malta*, 2014. 02. 19., <https://www.orderofmalta.int/2014/02/19/the-international-strategic-seminar-on-rhodes/> (letöltve: 2021. 11. 29.).
- Order of Malta (2015): The cause for the beatification of Fra' Andrew Bertie will open on 20 February in Rome, *Order of Malta*, 2015. 02. 13., <https://www.orderofmalta.int/2015/02/13/the-cause-for-the-beatification-of-fra-andrew-bertie-will-open-on-20-february-in-rome/> (letöltve: 2021. 11. 29.).
- Order of Malta (a): History, *Order of Malta, Holy Family Hospital Bethlehem*, <https://holyfamilyhospital-bethlehem.org/the-hospital/history/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- Order of Malta (b): Post-menopausal gynaecological check-ups, cancer screening and surgeries, *Order of Malta, Holy Family Hospital Bethlehem*, <https://holyfamilyhospital-bethlehem.org/hospital-services/post-menopausal->

gynaecological-check-ups-cancer-screening-and-surgeries/ (letöltve: 2021. 11. 24.).

- Order of Malta (c): Maternal care in Jordan, *Order of Malta*, <https://www.orderofmalta.int/2019/04/08/maternal-care-in-southern-jordan/> (letöltve: 2021. 11. 24.).
- SEWARD, DESMOND (1995): *The Monks of War The Military Religious Orders*, London, Penguin Books, 269.
- SIRE, HENRY J. A. (1994): *The Knights of Malta*, New Haven, Yale University Press, 101.
- SIRE, HENRY J. A. (2016): *The Knights of Malta – A Modern Resurrection*, Tempe, Third Millennium Publishing, 273.
- TÖRÖK JÓZSEF – LEGEZA LÁSZLÓ (2009): *Máltaiak*, Budapest, Mikes Kiadó, 34.
- VÉGH JÁNOS (1993): Amikor a „máltaiakat” még rodoszi lovagokként ismerték, *Vigilia*, 58. évfolyam, 1993/6., 438–442.

HUMANITARIAN AND DEVELOPMENT WORK OF THE SOVEREIGN ORDER OF MALTA IN THE MIDDLE EAST FROM THE ARAB SPRING TO TODAY

Abstract

The Sovereign Order of Malta is both an institution of sanctified life and an actor with a special status and character in international relations. A state whose unique mission is to “protect the faith and serve the poor”. In this paper we deal with the second part of this “missionary creed”, within which we review the humanitarian, helping activities of the Order from the beginning of the period called the Arab Spring. The Order of Malta has a special connection to this geographical area: it was established in Jerusalem in the 11th century, where it became the first purely charitable organization in the contemporary Christian world. Its scope and area of operation are now global, but the Middle East is a key focus area. In our work, we give a brief overview of the establishment of the Sovereign Order of Malta, including the role of the Middle East, and then we review its activities within the said nearly fifteen-year time frame in the region.

Keywords: Sovereign Order of Malta, Middle East, humanitarian and international aid, Holy Land

Solymári Dániel

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat nemzetközi kapcsolatainak vezetője. Egyetemi tanulmányait Magyarországon és az Egyesült Királyságban végezte teológia és nemzetközi kapcsolatok szakon. Jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Politikatudományok Program doktorandusza.

Czirják Ráhel

Településfejlesztő geográfus, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat nemzetközi kapcsolatainak munkatársa. A Pécsi Tudományegyetem Geopolitikai Doktori Iskolájának hallgatója.

N. Rózsa Erzsébet – A Közel-Kelet a XXI. század elején

Jungbert Béla – Szentföldi keresztények

Bechara Boutros Rai – Libanon a béke üzenete

Louis Raphael Sako – A káld egyház

Youssef Absi – Szíria tegnap és ma

Jean-Abdo Arbach – Szíriai impressziók

Elias Al-Debei – A másik haza, Szíria